

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ

На правах рукопису

УДК

ТАЛАН ГАННА ОЛЕКСАНДРІВНА

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
МАЛОГОТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В СИСТЕМІ РЕГУЛЯТОРНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – Економіка та управління національним
господарством

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Науковий керівник
Рекова Наталія Юріївна,
доктор економічних наук, професор,

Донецьк - 2014

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ФОРМ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ПРИ ФОРМУВАННІ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Малий і середній бізнес як складова національної економіки

1.2. Регуляторна політика держави та організаційно-економічне забезпечення розвитку малих і середніх форм ведення бізнесу

1.3. Світовий та вітчизняний досвід організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу

Висновки по розділу 1

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості формування та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

2.2. Вплив тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу на стан економіки України

2.3. Аналіз системи державної фінансової підтримки малого та середнього бізнесу в Україні

Висновки по розділу 2

РОЗДІЛ 3. СТАБІЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

3.1. Обґрунтування концепції регулювання економічного розвитку малого і середнього бізнесу в Україні

3.2. Аналітичне забезпечення розвитку фінансового регулювання малого і середнього бізнесу

3.3. Напрями удосконалення процесу формування регуляторної політики держави

Висновки по розділу 3

ВИСНОВКИ

ДОДАТКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток малого та середнього бізнесу є одним з пріоритетних напрямків розвитку економіки як розвинених країн, так і країн з транзитивною економікою. Внесок малих та середніх підприємств у ВВП розвинених країн світу складає до 75% (Люксембург –68%, Португалія – 68%, Іспанія – 65%, Фінляндія – 62%, Італія – 60%), а частка зайнятих працівників в цьому сегменті економіки досягає 90%. Це забезпечує розвиненим країнам конкурентоспроможність національної економіки, ефективність виробництва, а також сприятливі умови для розвитку інноваційних технологій. Проте в пострадянських країнах, розвиток малого та середнього бізнесу в яких почався лише у 90-х рр., ці показники є незначними (частка в ВВП України складає 5-10%, в ВВП Російської федерації – 10-15%, Білорусі – 10%, частка зайнятих у суб'єктів малого та середнього бізнесу – 5%, 12%, 4% відповідно). Тому дослідження умов, в яких функціонують малі та середні підприємства, державного регулювання цього сегменту національної економіки, а також організаційно-економічного забезпечення його розвитку в системі регуляторної політики країни є актуальним. Про це свідчить хвиля обурення у суспільстві, яка супроводжувала процес розглядання та прийняття Податкового кодексу України, норми якого були несприятливі для розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу і потребували подальшого удосконалення. Проте не лише податкові норми українського законодавства є недосконалими. Це стосується також забезпечення зайнятості населення, активізації інноваційної спрямованості малого та середнього бізнесу, створення умов для підприємницької ініціативи з боку громадян.

В центрі уваги вітчизняних науковців знаходяться дослідження державної системи підтримки малого та середнього бізнесу. Розглядається досвід зарубіжних країн щодо напрямів державної підтримки цієї ланки бізнесу (Н. Галан), проводиться аналіз вітчизняного державного регулювання

підприємництва, в тому числі у сучасних реаліях діючого податкового законодавства (З. Варналій, В. Ляшенко, А. Просуленко, О. Піскунова, В. Борейко, О. Блаудзевич, О. Калмиков, А. Червіна).

Перманентні зміни на підприємствах малого і середнього бізнесу, що відбуваються в умовах регуляторної політики держави, отримали відображення в працях зарубіжних вчених Дж. Баттісті; Т. Боллі; М. Вортера і С. Ерванітіс, Н. Єгорової і С. Хачатрян, Й. Шумпетера та і вітчизняних науковців В. Диленко, С. Іщук, О. Поважного, Ф. Поклонського, Л. Ромащук, С. Смерічевського, Т. Сьомкіної, О. Чилікіна, Ю. Шерстеннікова, С. Шпак та інших дослідників. Наукові розробки демонструють глибину та багатогранність проведених досліджень. Проте вони потребують подальшого удосконалення в контексті чинного податкового законодавства України та нової державної регуляторної політики в сфері організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом наукових досліджень Донецького державного університету управління у межах тем: "Теоретико-методологічні засади розроблення та функціонування механізмів державного управління на центральному, регіональному, галузевому рівнях, в різних сферах суспільного життя" (номер державної реєстрації 0110U002889, 2009-2011 рр.), у рамках якої автором досліджено роль малого та середнього бізнесу в національній економіці, визначено складові організаційно-економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу; "Удосконалення економічних методів управління суб'єктами ринкових відносин" (номер державної реєстрації 0102U004435, 2007–2012 рр.), де проаналізовано стан малого та середнього бізнесу у сучасних умовах економіки України, розроблено рекомендації щодо вдосконалення оподаткування суб'єктів малого бізнесу.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є розвиток науково-теоретичних положень щодо формування організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, розробка

науково-методичних підходів і практичних рекомендацій відносно реформування регуляторної політики держави у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети вирішено такі основні задачі:

визначено роль малого та середнього бізнесу як складової національної економіки;

визначено напрями організаційно-економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в системі регуляторної політики держави;

проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу в системі регуляторної політики;

досліджено особливості формування та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні;

визначено ступінь впливу тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу на стан економіки України;

проведено аналіз фінансової підтримки цього сегменту економіки в системі регуляторної політики держави;

розглянуто сучасні підходи фінансового регулювання підприємств малого та середнього бізнесу та розроблено концептуальні засади фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні в системі регуляторної політики держави;

побудовано економіко-математичну модель забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу з позиції оптимізації ставки єдиного податку;

обґрунтовано рекомендації щодо удосконалення податкового законодавства та регуляторної політики держави в розрізі діяльності підприємств малого і середнього бізнесу.

Об'єктом дослідження є процес формування організаційно-економічного забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в системі регуляторної політики держави.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та методичних

положень і практичних аспектів формування організаційно-економічного забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в системі регуляторної політики держави.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною базою дослідження є ключові положення сучасної економічної теорії: неокласичної теорії у вигляді виробничої функції Коба-Дугласа та теорії економічного розвитку Й. Шумпетера; праці вітчизняних та зарубіжних економістів у сфері теорії управління, регулювання діяльності малого та середнього бізнесу, державного регулювання.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові та законодавчі акти України й зарубіжних країн, статистичні матеріали Держкомстату України, НБУ та ОЕСР. У роботі використано: загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції (для дослідження теоретичних аспектів організаційно-економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу та особливостей формування та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні); порівняння, статистичний та факторний аналіз (для аналізу чинників впливу тенденцій розвитку малого та середнього бізнесу на стан національної економіки); кореляційно-регресійний аналіз (для виявлення зв'язків між різними значеннями залежних та незалежних змінних); метод найменших квадратів (для визначення параметрів рівнянь регресії); кластерний аналіз (для групування об'єктів за подібними ознаками); логічне узагальнення (для розробки рекомендацій щодо удосконалення податкового законодавства та регуляторної політики держави в розрізі діяльності підприємств малого і середнього бізнесу).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та подальшому розвитку науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу в системі регуляторної політики держави. Найважливіші результати дисертації, які містять наукову новизну,

полягають у тому, що

уперше:

розроблено науково-методичний підхід до оптимізації ставки єдиного податку як одного з основних чинників фінансової складової регуляторної політики держави. Даний підхід спирається на аналіз макро-, мікроекономічних та соціальних наслідків податкових реформ, що дозволяє створити систему взаємодії інструментів оцінки податкових реформ та інструментів державного реформування економіки для забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу;

удосконалено:

класифікаційні ознаки систематизації етапів формування й становлення малого та середнього бізнесу в Україні, в рамках яких відбувся процес еволюції ведення бізнесу з позиції узагальнення особливостей розвитку національної економіки, що дало змогу обґрунтувати потребу використання історико-економічного підходу до аналізу державного регулювання розвитку малого та середнього бізнесу;

науково-методичний підхід до визначення ступеня впливу тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу на стан національної економіки, який на відміну від існуючих дозволяє сформувати базу до оцінки державної фінансової підтримки цього сегменту економіки та врахувати вплив розвитку малого та середнього бізнесу на зміни у галузевій структурі національної економіки та зміни в інфраструктурі регіонів; вплив розвитку малого та середнього бізнесу на рівень зайнятості населення; вплив розвитку малого та середнього бізнесу на рівень забезпечення бюджетів та фондів фінансовими ресурсами;

концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу, в основу яких покладено модель фінансового регулювання процесів розвитку малого та середнього бізнесу та напрями удосконалення процесу формування регуляторної політики держави в частині забезпечення зайнятості населення, зростання податкових

надходжень та інвестицій;

дістали подальшого розвитку:

напрями удосконалення критеріїв віднесення підприємств до малого та середнього бізнесу в Україні, які сприятимуть досягненню гармонізації українських та європейських стандартів та націлені на ефективне впровадження податкової реформи та регуляторної політики держави;

аналітичне обґрунтування залежності питомої ваги малого та середнього бізнесу у ВВП країни та розбіжності між ставками оподаткування малих та великих підприємств, за допомогою якого було встановлено доцільність використання спеціального режиму оподаткування суб'єктів малого бізнесу;

рекомендації щодо удосконалення процесу формування регуляторної політики держави в розрізі діяльності підприємств малого і середнього бізнесу за такими напрямками: на рівні держави (забезпечення податкових надходжень до бюджету), на рівні підприємств (інвестиції в інновації), на рівні населення (рівень зайнятості);

обґрунтування концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні, яке на відміну від відомих, побудовано на емпіричних дослідженнях впливу конкуренції на інновації підприємств (на рівні зарубіжних досліджень), а також впливу державної політики на інноваційну діяльність підприємств (на рівні вітчизняних досліджень), що дає змогу усунути конфлікти, що виникають між інтересами державного бюджету та інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблена економіко-математична модель забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу, яка спрямована на оптимізацію ставки єдиного податку, сприятиме удосконаленню податкового законодавства України, регуляторної політики держави, зростанню рівня зайнятості населення, інноваційної активності підприємств малих та середніх форм ведення бізнесу.

Окремі рекомендації використано при підготовці пропозицій щодо

удосконалення співробітництва бізнесу та органів влади при реалізації регуляторної політики на місцевому рівні, удосконалення і розвиток фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва, створення сприятливих умов для активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу (довідка Головного управління економіки Донецької обласної державної адміністрації),(довідка Головного управління економіки Запорізької обласної державної адміністрації).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною одноосібною роботою здобувача. Автором зроблено внесок у комплексне дослідження теоретичних і методичних засад організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу в системі регуляторної політики держави.

Внесок автора у роботи, опубліковані у співавторстві розкрито у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації відображені в публікаціях автора. Результати дослідження оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях: "Проблеми управління економічним потенціалом регіонів" (м. Запоріжжя, 2010 р., 2011 р.), "Сучасні погляди розвитку економіки: новації, проекти, гіпотези" (м. Дніпропетровськ, 2012 р.), "Проблеми державного управління фінансово-економічною системою національної економіки" (м. Донецьк, 2012 р.), "Инновационная экономика – направления устойчивого развития государства" (г. Симферополь, 2012 г.), "Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики" (м. Харків, 2012 р.).

Публікації. Основні результати дисертації викладені автором у 14 наукових працях загальним обсягом 4,41 друк. арк., із них 8 у наукових фахових виданнях обсягом 3,44 друк. арк., 0,97 – у тезах конференцій. Обсяг частки дисертанта в опублікованих працях становить **XXX** друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох

розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – ~~XXX~~ сторінки (у тому числі 18 рисунків, 34 таблиць, ~~X~~ додатків). Список використаних джерел містить 175 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ФОРМ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ПРИ ФОРМУВАННІ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Малий і середній бізнес як складова національної економіки

На сьогоднішній день Україна знаходиться на етапі трансформації форм регулювання підприємництва як великого, так малого і середнього. При цьому питанням регулювання саме малих та середніх форм ведення бізнесу приділяється досить значна увага. Події, які розгорнулися у країні в період прийняття Податкового кодексу України, а передусім в період прийняття розділів, спрямованих на регулювання системи оподаткування підприємств малого бізнесу, свідчать не лише про наявність проблем у регуляторній, в тому числі і податковій політиці країни, а й про необхідність пошуку нових організаційно-економічних форм забезпечення розвитку малих і середніх форм ведення бізнесу.

Значення малого та середнього бізнесу для національних економік країн світу є безсумнівним. Проте перш ніж розглянути його кількісні ознаки, доцільним є визначити, що саме представляє собою малий та середній бізнес.

Визначення малого та середнього бізнесу можна сформулювати так: малий та середній бізнес – це бізнес, в основу якого покладено підприємницьку діяльність невеликих суб'єктів господарювання, а саме приватних підприємців, малих та середніх підприємств, які формально не є учасниками об'єднань та відповідають економіко-правовим критеріям віднесення до малих та середніх форм ведення бізнесу конкретної країни.

Спрощено місце малого та середнього бізнесу в національній економіці країни представлено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Місце малого та середнього бізнесу
у спрощеній моделі національної економіки країни

Правовий статус сектору	Форма власності	Розмір підприємств	Формалізація системи управління
Офіційний сектор	Приватна	<i>Мікропідприємства</i>	Примітивна
		<i>Малі підприємства</i>	Примітивна
		<i>Середні підприємства</i>	Передова
		<i>Великі підприємства</i>	Передова
	Державна	<i>Малі підприємства</i>	Передова
		<i>Середні підприємства</i>	Передова
		<i>Великі підприємства</i>	Передова
Тіньовий сектор	Приватна	<i>Мікропідприємства</i>	Рудиментарна
		<i>Малі підприємства</i>	Рудиментарна

Складено по [30, с. 19]

Як представлено у табл. 1.1. малий та середній бізнес може бути притаманний як приватній, так і державній формі власності. При цьому при приватній формі власності таким підприємствам притаманна примітивна система управління. Також доцільно зауважити, що саме на долю мікро- та малих підприємств припадає частка тіньового сектору багатьох країн світу (рис. 1.1).

На перший погляд, примітивна система управління, а також велика частка тіньового сектору, яка припадає на підприємства малого бізнесу,

можуть свідчити про небажаність його розвитку для національної економіки країни.

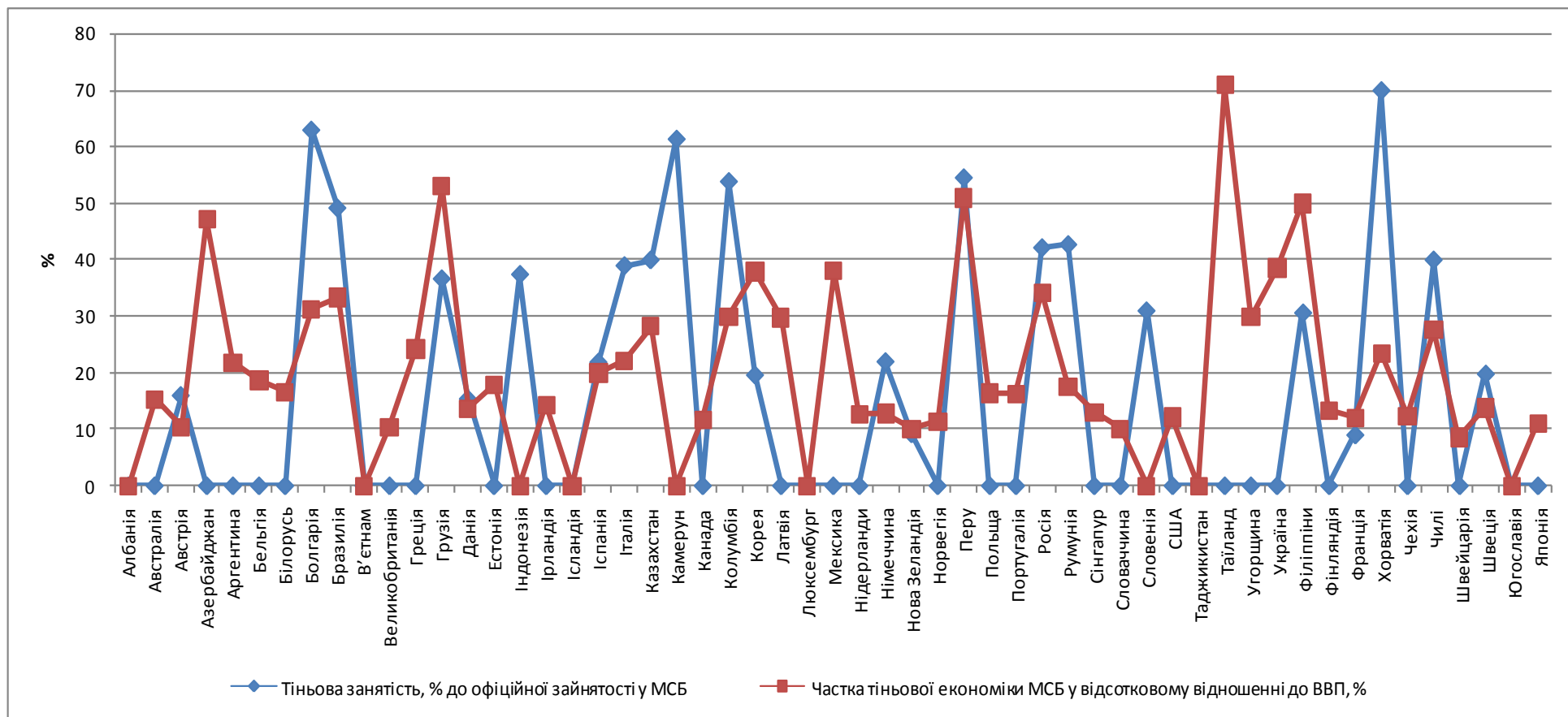

Рис. 1.1. Тіньова економіка з позиції малого та середнього бізнесу в деяких країнах світу [14, с. 22-23]

Проте підприємства малих та середніх форм ведення бізнесу відіграють важливу роль у збереженні соціальної спрямованості економічної політики всіх країн світу. Так метою підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в будь-якій країні є, по-перше, скорочення прихованого безробіття та зменшення зайнятості у тіньовому секторі економіки, а по-друге, – формування системи мотивації та особистої відповідальності за кінцевий результат господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Очевидним також є і те, що темпи розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу визначають темпи зростання національної економіки в цілому. Як визначено у роботі К. Зоїдова: "Развитие МСП¹ создает предпосылки для ускоренного экономического роста, способствует диверсификации и насыщению местных рынков, позволяя вместе с тем компенсировать издержки рыночной экономики (безработица, конъюнктурные колебания, кризисные явления). Малый и средний бизнес содержит большой потенциал для оптимизации путей развития экономики и общества в целом [108, с. 5]".

Малий та середній бізнес як форма взаємодії у суспільстві сприяє не лише підвищенню суспільного добробуту, а й духовного потенціалу населення. Також підприємства малого та середнього бізнесу є двигуном економік країн світу, а також одним з головних чинників досягнення стійкого економічного зростання.

Частка малого та середнього бізнесу у національних економіках країн світу займає вагомe місце [там же, с. 83]. Так, наприклад, в Німеччині доля малого та середнього бізнесу у ВВП країни становить понад 55 %, а у Кореї – понад 72%. Значно менші показники, наприклад, в Україні. Лише 10% ВВП становить доля малого і середнього бізнесу (представлені цифри не враховують тіньовий сектор економіки, який за різними оцінками в Україні є значним) (рис. 1.2). Це при тому, що кількість підприємств малого та

¹ МСП – малое и среднее предпринимательство.

середнього бізнесу у загальній кількості підприємств України становить 99,4%, що в цілому дорівнює середньоєвропейському показнику – 99,7%.

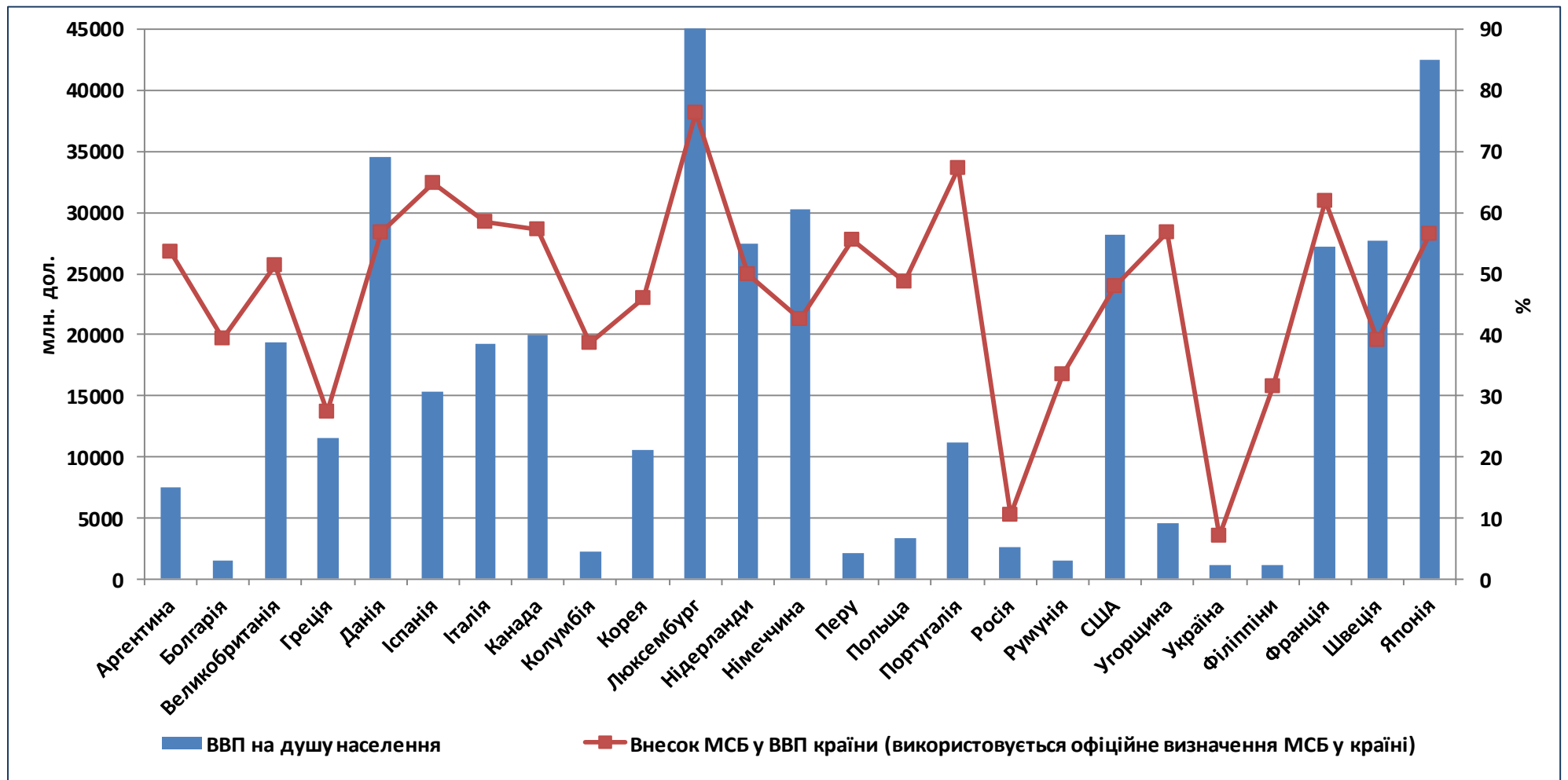

Рис. 1.2. Внесок підприємств малого та середнього бізнесу у ВВП країн світу [14, с. 22-23]

Не зважаючи на країну походження, основними характеристиками малого та середнього бізнесу є: функціонування на локальному ринку; швидке реагування на зміни ринкової кон'юнктури; безпосередній взаємозв'язок зі споживачем; вузька спеціалізація; можливість почати бізнес з малим початковим капіталом; висока сприйнятливість до інновацій; втягнення широких мас населення в активну підприємницьку діяльність.

Виходячи з цього, очевидним є те, що підтримка малого та середнього бізнесу має бути пріоритетним напрямом економічної політики будь-якої розвиненої держави, адже малий та середній бізнес має ряд переваг, які багато в чому обумовлені його характеристиками.

В економічній літературі, як правило, наводяться такі переваги розвитку малого і середнього бізнесу для національної економіки [128]:

створення додаткових робочих місць – щорічно більша половина робочих місць створюється за рахунок малих та середніх форм ведення бізнесу (рис. 1.3). Така перевага має особливе значення в кризовий період, а також у депресивних зонах, адже розвиток малого та середнього бізнесу сприяє ослабленню соціальної напруженості в суспільстві;

ефективність – малий та середній бізнес відрізняються високою ефективністю капіталовкладень (наприклад, ефективність капіталовкладень у підприємствах малого бізнесу США у 9 разів перевищує цей показник у великих підприємств);

прибутковість – статистика підтверджує той факт, що з кожного вкладеного долару США або євро у малий та середній бізнес, його інвестори отримують більше доходів, ніж інвестори великих підприємств.

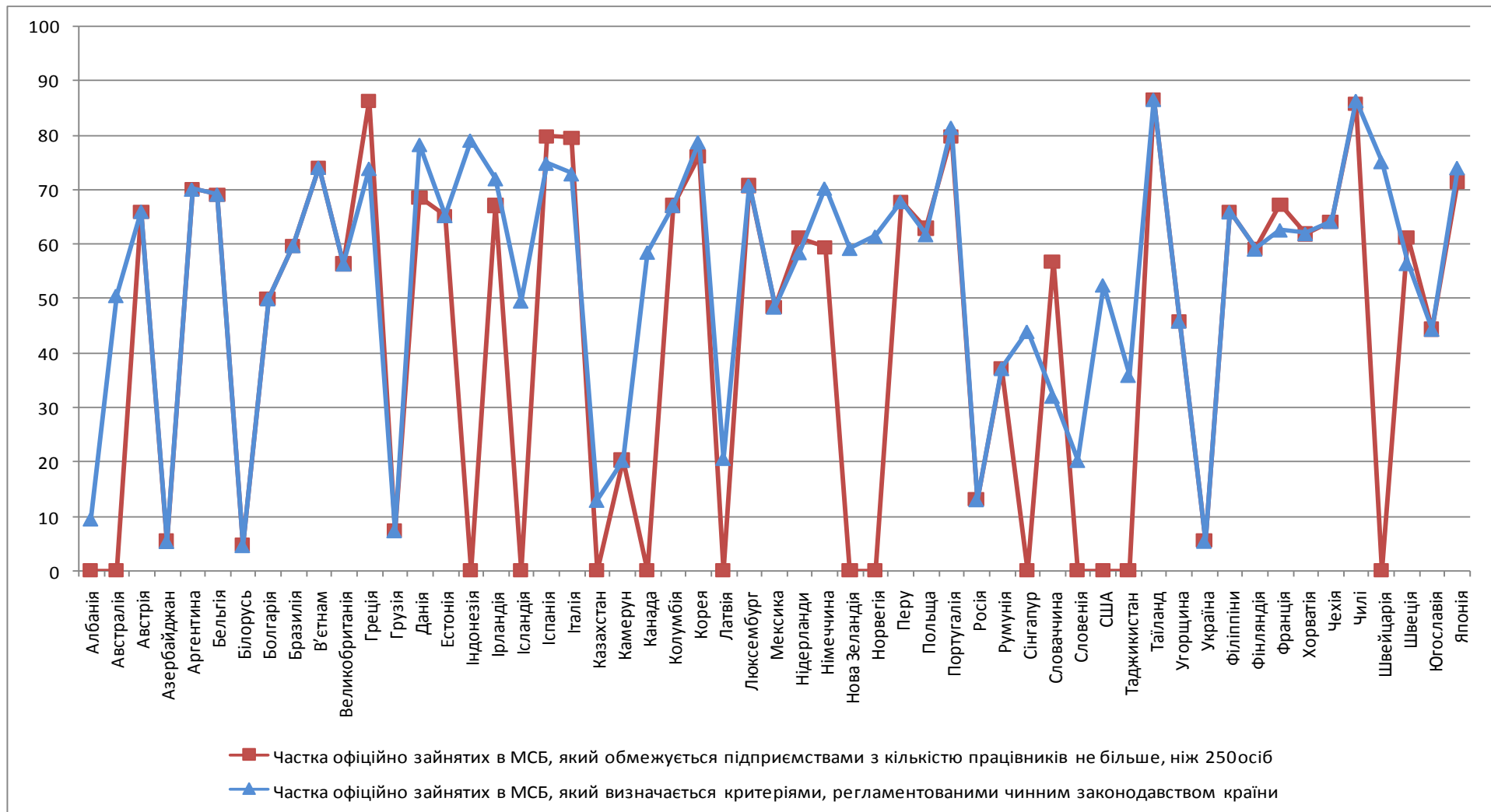

Рис. 1.3. Офіційно зайняті у малому та середньому бізнесі в деяких країнах світу [14, с. 22-23]

Саме тому, навіть в умовах економічної кризи в окремих країнах суб'єкти малого та середнього бізнесу залишався прибутковим;

особливе ставлення до праці – як правило, малим та середнім формам господарювання притаманна більш творча атмосфера, що обумовлено зацікавленістю та активністю як власників, так і найманих працівників;

велика конкурентоспроможність, що є наслідком економії на масштабах за рахунок менших витрат, відсутності зайвого бюрократичного апарату, зниження накладних витрат, а також здатністю швидко реагувати на зміни як на внутрішніх, так і зовнішніх чинників;

мобільність – обумовлена тим, що малі та середні форми господарювання швидше реагують на зміни, а також легше проникають у незаповнені ринкові ніші;

глибока спеціалізація та затребуваність – підприємства малого та середнього бізнесу, як правило, виробляють або реалізують затребуваний товар, задовольняють потреби як у затребуваних, так і дефіцитних послугах, виготовляють продукцію або виконують послугу на вимогу замовника;

швидка окупність – малий та середній бізнес, як правило, має незначний стартовий капітал, що призводить до більш швидкої окупності.

Проте у малого та середнього бізнесу є свої недоліки: обмеженість щодо розширення діяльності, а також проведення масштабних науково-технічних розробок; надто висока вразливість до коливань ринкової кон'юнктури, а також надто висока імовірність банкрутства.

Все це обумовлює необхідність підтримки малого та середнього бізнесу з боку держави, особливо у кризові періоди. Адже цілеспрямована підтримка малих та середніх підприємств допоможе урядові вирішити ряд важливих для національної економіки питань [167, с. 156]:

вирівнювання коливань економічної кон'юнктури, що може бути досягнуто шляхом збалансування попиту та пропозиції;

розвиток здорової конкурентної середовища національної економіки;

створення системи сильних мотиваційних стимулів, що сприятиме більш ефективному використанню знань, навичок та працелюбства населення;

ефективне використання наявних матеріальних, кадрових, організаційних та технологічних ресурсів;

формування диверсифікованої та якісної системи побутових, організаційних та виробничих послуг;

створення значної кількості робочих місць;

формування середнього класу;

розвиток інноваційного потенціалу економіки;

впровадження нових форм організації, виробництва, збуту та фінансування.

Особливо актуальним розвиток малого та середнього бізнесу є для країн з транзитивною економікою, адже саме ці країни найбільше страждають від таких проблем, як безробіття та нераціональний розподіл доходів населення. В цьому сенсі малий та середній бізнес протидіє цим проблемам шляхом створення додаткових робочих місць, які відповідають поняттю "гідна праця"²; а також виступає так званим розплідником майбутніх великих підприємств. Також, що найголовніше, малий та середній бізнес – це крок до розширення мікропідприємств³, які безпосередньо впливають на сукупні заощадження та інвестиції, розробку інноваційної складової національної економіки.

Розподіл в межах країни підприємств за розмірами, та пов'язані з цим комбінації технологій – від надто трудомістких до надто капіталомістких, -

² "Гідна праця" - це така праця, яка дає людині можливість вести гідне життя. Поняття "гідної праці" було розроблено та введено в обіг Міжнародною Організацією Праці (МОП) в 1999 р. і включає в себе чотири складові: зайнятість, права, захист і діалог. Гідна праця ґрунтується на визнанні необхідності врахування всіх чотирьох компонентів для створення найкращих перспектив для соціального прогресу та розвитку [93].

³Мікропідприємства – це підприємства, стартовий капітал яких є незначним, та на яких працює незначна кількість найманих працівників. Більшість мікропідприємств спеціалізується на наданні робіт та послуг в межах своєї локальної території [32].

безумовно, впливає на національну економіку. Такий розподіл також впливає і на міжнародну торгівлю.

Важливою проблемою для багатьох країн є забезпечення того, щоб значна частка продукції виходила з підприємств, які не відносяться до великого капіталомісткого сектору. Досягнення цієї мети ускладнюється, коли господарська діяльність малих та середніх форм ведення бізнесу натикається на перепони з боку державної політики або навколишнього середовища. Така ситуація може пом'якшуватися за умови співпраці малого та середнього трудомісткого бізнесу з великим капіталомістким бізнесом.

Також в економіці існує такий феномен, як "кластери", який також сприяє розвитку малого та середнього бізнесу. До кластерів належить "група компаній та організацій, які географічно наближені й інтеграційно взаємодіють між собою, а також функціонують в певній галузевій (багатогалузевій) сфері і взаємодоповнюють один одного [113]". Успішними прикладами "кластерів" є взаємодія в галузі комп'ютерної техніки й інформаційних технологій в Силіконовій долині в Америці; в галузі зв'язку і телекомунікацій – в Гельсінкі; аерокосмічної промисловості – в Московському регіоні; кінематографічної промисловості – в Голівуді; тощо [там же].

У розвинених країнах з великим тіньовим сектором та сектором мікропідприємств, малі та середні форми ведення бізнесу представляють собою проміжний сектор, що безумовно, пояснює його важливість для економіки країни. З позиції організаційної структури, малі та середні форми ведення бізнесу є більш складними, ніж мікропідприємства, на яких переважно превалює самозайняті особи, або сімейний бізнес, або наймані працівники, кількість яких не перевищує 5 осіб. З іншого боку, малі та середні форми ведення бізнесу є менш складними, ніж великі підприємства.

В залежності від ситуації, доля випуску продукції малих та середніх форм ведення бізнесу може бути більшою або меншою, ніж доля зайнятих у цьому секторі працівників. При цьому продуктивність праці підприємств

малого та середнього бізнесу зростає монотонно, а також у тому ж напрямі, що й розмір таких суб'єктів господарювання.

Як і будь-який інший елемент національної економіки, розмір та важливість малих та середніх форм ведення бізнесу варіює в залежності від стану національної економіки країни. В останні десятиліття спостерігається тенденція до визнання ролі малих та середніх форм ведення бізнесу, яку вони відіграють у індустріально розвинених країнах, що вже було очевидним починаючи з 1970 –х рр. для країн з економікою, що розвиваються (Додаток 1).

Як правило, малий та середній бізнес включає в себе підприємства усіх галузей національної економіки (окрім сільського господарства) від виробництва до послуг. Внесок малого та середнього бізнесу у сукупну продуктивність факторів виробництва національної економіки, створення додаткових робочих місць і поширення соціальної рівності відбувається в силу вибору його технологій. Технології малого та середнього бізнесу, як правило, займають проміжні позиції між трудомісткими технологіями мікропідприємств, які в результаті приводять до низької середньої продуктивності праці, і дуже капіталомісткими технологіями великих підприємств, які призводять до високої продуктивності праці, а також використовують більше капіталу на одного працівника, ніж це можливе для національної економіки в цілому. Враховуючи це співвідношення між розміром підприємства і капіталомісткістю його технологій, можна дійти висновку, що національна економіка, яка базується на застосуванні великої кількості капіталу до невеликої кількості робітників, повинна, як наслідок, обов'язково мати зворотну сторону медалі у вигляді великого неформального сектору або сектору мікропідприємств, які використовують незначну кількість капіталу до великої кількості робітників, які не зайняті на великих підприємствах [42, с. 2-3].

Великий сектор малого та середнього бізнесу краще розглядати як альтернативу високо дуалістичної економіки⁴ з більшістю капіталу у великому секторі та більшістю робочої сили у надто маленькому секторі. Національна економіка, у якій переважає малий та середній бізнес супроводжується низьким рівнем нерівності в розподілі первинних доходів, тоді як дуалістична економіка, яка характеризується поєднанням великої кількості великих підприємств з великою кількістю мікропідприємств, зазвичай супроводжується високим рівнем первинної нерівності.

Саме те, що сектор малого та середнього бізнесу характеризується проміжною технологією, надає йому особливу роль у формуванні адекватної або гідної праці. В той час, як більшість робочих місць належить секторові мікропідприємств, занадто багато з них приречені на низьку продуктивність і, отже, низький рівень доходу. Підприємства малого та середнього бізнесу можуть бути значно більш продуктивними, а отже з позиції "гідної" праці, цей сектор може конкурувати з великими, як приватними, так і державними підприємствами. Він також здатний генерувати ще багато таких робочих місць при достатньо незначних капіталовкладеннях. Ключовим механізмом у створенні гідної зайнятості в більшості країн, що розвиваються, є достатньо швидкий розвиток малого та середнього бізнесу, який здатен поглинути ту робочу силу, яка раніше була безробітною або брала участь у низькопродуктивному тіньовому секторі [42].

Країни, що розвиваються без значного сектору малого та середнього бізнесу (часто їх описують як країни з відсутнім середнім за своєю структурою розміром підприємств), мають тенденцію не тільки до того, щоб мати капітал і дохід від зосередження його у великих підприємствах, але і мати "елітну працю" у цьому секторі, яка має можливість отримувати заробітну плату набагато вищу, ніж в інших секторах економіки. В ситуації, коли основний капітал національної економіки майже повністю витрачено на

⁴ Дуалістична економіка - наявність двох окремих секторів економіки в межах однієї країни, які розрізняються рівнем розвитку, технології, а також структури попиту.

великі підприємства (що, як правило, є результатом недосконалості ринку капіталу), залишається трохи капіталу, який буде поширений серед багатьох працівників, які не найняті в великих підприємствах. Така відсутність капіталу спричиняє розвиток значного сектору мікропідприємств, у якому рівноважна заробітна плата і доходи від капіталу є надто низькими. Загалом при такій ситуації доходи є нерівномірно розподілені. Коли сектор малого та середнього бізнесу великий, таких крайнощів в розподілі доходів від капіталу та трудових доходів можна уникнути.

Крім того, за вказаними вище причинами малий та середній бізнес є сектором, до якого доцільним є віднесення значної частки ресурсів, що виділяються на даний момент часу, він також відіграє ключову роль в динамічному зростанні національної економіки, особливо зростанні в інтересах бідних верст населення⁵. Майже всі країни, що розвиваються, мають великий сектор мікропідприємств, який рівно як і сектор малого і середнього бізнесу, є багато в чому є неоднорідним – у товарах та послугах, підприємницьких здібностях власників, потенціалу для зростання тощо. Для більшості країн, по яких є статичні дані щодо розвитку підприємництва, справедливим є той факт, що більшість малих підприємств (наприклад, з кількістю найманих працівників від 6 до 25 осіб) спочатку створювалися як мікропідприємства, а лише потім зросли до відповідних розмірів малого та середнього бізнесу. Таким чином, сектор малого та середнього бізнесу в значній мірі розширюється у тих країнах, де є умови для успішного розвитку мікропідприємств, особливо на етапі їх створення. Цей позитивний процес відбору, звичайно, буде менш помітним, якщо з боку політики чи з інших причин для підприємств малого та середнього бізнесу буде створено несприятливі умови розвитку. І нарешті, багато великих підприємств мають своє походження з сектору малого та середнього бізнесу, так що його стан дозволяє визначити майбутній потенціал створення великих підприємств.

⁵Зростання інтересах бідних верст населення -це термін, який використовується головним чином в національній політиці для стимулювання економічного зростання в інтересах бідних верств населення (в першу чергу в економічному сенсі бідності).

Можливо, ці великі підприємства зі своїм походженням з малого та середнього бізнесу будуть більш схильні до співпраці з іншими підприємствами малого та середнього бізнесу, щоб вносити додаткові переваги в загальну ефективність національної економіки [там же].

Малий та середній бізнес домінує у країнах з переважно новими та швидко зростаючими галузями національної економіки. Національні економіки, у яких присутня схильність до знеохочення малого та середнього бізнесу, як правило, перешкоджають також і розвитку нових динамічно зростаючих галузей. В цьому відношенні, а також в багатьох інших, малий та середній бізнес асоціюється з динамізмом. Економіка, яка складається переважно зі старих великих підприємств ризикує стати неповноцінною [16].

В науковій економічній літературі часто наголошується на важливості конкуренції для підвищення ефективності національної економіки. Як правило, на звичайному ринку не вистачає "простору" для значної кількості великих підприємств. У такій ситуації велике підприємство може створити монополії або олігополії влади.

Якщо метою національної економіки є зниження цін і підвищення якості конкуренції, то політика держави має бути спрямована на розвиток малого та середнього бізнесу. Часто, з огляду на відносний дефіцит капіталу в країні, великі підприємства, домагаються зниження сукупної продуктивності факторів виробництва, ніж це є у підприємств малого та середнього бізнесу. Але навіть якщо у них є перевага на цей рахунок, залишається серйозна вірогідність того, що вони знизять ВВП і соціальне забезпечення населення, приймаючи участь у монопольній діяльності та ціноутворенні. Не рідкісною є ситуація, при якій потенційно менше за розмірами підприємство страждає від монопольного становища великих покупців на проміжній ланці [42].

Отже аналіз місця та ролі малого та середнього бізнесу в національній економіці країни показав, що з емпіричної точки зору, більшість функцій малого та середнього є спільними практично у всіх країнах світу. Найбільш

важливими позитивними моментами є ті, коли сектор малого та середнього бізнесу вносить значний позитивний вклад в розвиток національної економіки. Значні емпіричні дані, підкресливши важливість малого та середнього бізнесу, включають в себе такі факти: найбільш успішні за останні роки країни, що розвиваються, побудовані на динамічному секторі малого та середнього бізнесу; підприємства малого та середнього бізнесу, як правило, використовують середньо розвинені технології, що приблизно відповідає можливостям факторів виробництва у більшості країн, що розвиваються; багато підприємств "перетворюються в" або "виростають з" підприємств, які відносяться за розмірами до малого та середнього бізнесу. І кожен з цих переходів має важливе значення для розвитку національної економіки.

Виходячи з цього для зростання національної економіки України важливим є зміцнення сектору малого та середнього бізнесу. Для цього доцільним є створення сприятливих умов його розвитку завдяки розробці ефективних механізмів організаційно-економічного стимулювання розвитку підприємництва в рамках регулятивної політики держави.

1.2. Організаційно-економічне забезпечення розвитку малих і середніх форм ведення бізнесу в системі регуляторної політики держави

З позиції економічної теорії господарська діяльність підприємств малого та середнього бізнесу зводиться до виробництва товарів (робіт, послуг) в умовах досконалої або робочої конкуренції. Під робочою конкуренцією розуміється така, при якій бар'єри входу на ринок є незначними. Тобто відповідно до В.П. Третьяк "...имеет место множество небольших фирм, которым приходится хозяйствовать в зоне повышенных экономических рисков, мизерной для производителя рыночной властью, поскольку они небольшие, а, следовательно, с незначительной прибылью в

долгосрочном периоде. Товары и факторы реализуются здесь только на состоятельных рынках, т.е. и производители, и покупатели являются ценополучателями (price-taker) [163, с.130]".

Отже, якщо казати про те, що суб'єкти малого та середнього підприємства створюють конкурентні ринки, то можна стверджувати, що можливість неефективності їх діяльності виключається. Так у країнах, де сегмент малого та середнього бізнесу великий досягається максимально раціональне використання ресурсів, а отже з позиції функціонування ринку будь-яке регулювання малого та середнього бізнесу ззовні є небажаним. Проте це є актуальним, якщо розглядати цей сектор з позиції теорії. На практиці існують різноманітні провали ринку, усунення яких потребує втручання ззовні, а саме з боку держави.

Впродовж останніх десятиліть державне регулювання підприємництва супроводжується значною кількістю дискусій, які в цілому можна розділити на два напрями. З одного боку, супротивники державного регулювання стверджують, що воно руйнує ринок та перешкоджає господарській діяльності шляхом встановлення на політичному рівні додаткового регулятивного навантаження. З іншого боку, прибічники державного регулювання підприємництва вважають, що регулювання сприяє створенню підприємницької відповідальності, наприклад, за виробничий травматизм, забруднення навколишнього середовища, потенційно небезпечні споживчі товари тощо.

Дотримуючись другої позиції, а саме доцільності розробки організаційно-економічних засад забезпечення розвитку малих і середніх форм ведення бізнесу в системі регуляторної політики держави, розглянемо місце та роль регуляторної політики підтримки малого та середнього підприємництва в загальній державній політиці країни.

В Україні визначенню державної політики присвячена значна кількість праць. При цьому поняття "державна політика" на початку 90-х рр. під впливом англійських наукових публікацій отримало нове значення –

"публічна політика". Проте окремі дослідники дотримуються точки зору, що "державна політика" та "публічна політика" – це різні поняття.

О. Дем'янчук наголошує: "В умовах демократії, коли рівень розвитку громадянського суспільства достатньо високий, державна влада поступається частиною своїх повноважень на користь органам самоуправління, і в цьому разі справді має сенс говорити про "публічну владу", як поєднання державної влади і громадського самоврядування. В такому контексті публічна політика є ширшим поняттям, оскільки вона охоплює не лише державну політику, а й політику, яку здійснюють (чи можуть здійснювати) недержавні організації, об'єднання державних і громадських органів або навіть приватні структури й агенції. На відміну від тоталітарного режиму, в демократичному суспільстві неурядовий сектор суспільного життя відіграє значну роль в ініціюванні, розробці та впровадженні політики в інтересах окремих груп населення, регіонів чи всієї нації в цілому, тобто, "публічності" (саме це і відображає наведене вище визначення терміна "політика" з університетського підручника). Тому вживання терміна "публічна політика" замість терміна "державна політика" є більш узагальнюючим [86, с. 31-32]".

Проте науковець наголошує, що "незалежно від різниці в термінології, метою цієї політики має бути задоволення інтересів суспільства в цілому, окремих суспільних груп та індивідуумів, розв'язання нагальних і перспективних проблем, забезпечення розвитку складових суспільної діяльності (економіки, політики, соціальної сфери тощо) та нації в цілому [там же, с.32].

Зарубіжні автори, наприклад, Дж. Андерсон, визначають державну політику як цілеспрямований курс дій з боку діяча або кількох діячів з метою вирішення проблеми або питання, що їх турбує [1]. К. Кохран та колеги, у свою чергу, визначають державну політику більш узагальнено, а саме як навмисні дії з боку державних інститутів або державних посадовців з метою вирішення питань, які представляють собою суспільний інтерес [19]. Таке тлумачення державної політики характеризує такі її аспекти:

(1) державна політика – це саме дії, а не риторичний або символічний намір діяти;

(2) державна політика - пов'язана з цілеспрямованою поведінкою, а не випадковими діями.

Проте Т. Дай у своєму дослідженні стверджує, що ніколи не можна бути впевненим, що конкретна дія має під собою мету, та навіть, якщо така мета існує, то не відомо, на що саме вона спрямована [20]. На справді можна лише спостерігати за тим, що влада вирішила робити або не робити. Виходячи з цього визначення державної політики в інтерпретації Т. Дая є досить мінімалістським, а саме: державна політика – все, що уряд вирішить робити або не робити.

Визначаючи в рамках державної політики місце регуляторної, слід зауважити, що воно обумовлено самою сутністю терміну "регулювання". У якості прикладів можна представити кілька тлумачень цього терміну:

1. упорядковувати [46, с. 467];
2. розміряти, встановлювати в порядку [161, с. 89];
3. впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі [68].

З позиції економіки, регулювання може визначатися як "...цілеспрямований вплив держави через розпорядження на поведінку підприємств для того, щоб досягнути бажаних результатів...." [177].

Відповідно до Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" № 1160-IV від 11.09.2003 р. зі змінами та доповненнями державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності – це напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та

усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [101].

Відповідно до ст. 5 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" № 1160-IV від 11.09.2003 р. зі змінами та доповненнями забезпечення здійснення державної регуляторної політики включає:

встановлення єдиного підходу до підготовки аналізу регуляторного впливу та до здійснення відстежень результативності регуляторних актів;

підготовку аналізу регуляторного впливу;

планування діяльності з підготовки проектів регуляторних актів; оприлюднення проектів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, а також відкриті обговорення за участю представників громадськості питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю;

відстеження результативності регуляторних актів; перегляд регуляторних актів; систематизацію регуляторних актів;

недопущення прийняття регуляторних актів, які є непослідовними або не узгоджуються чи дублюють діючі регуляторні акти;

викладення положень регуляторного акта у спосіб, який є доступним та однозначним для розуміння особами, які повинні впроваджувати або виконувати вимоги цього регуляторного акта;

оприлюднення інформації про здійснення регуляторної діяльності [там же].

Зазначені заходи є спільним для будь-якої сфери, на яку розповсюджується регулювання з боку регулятивних органів в Україні. При цьому, будь-яке регулювання відбувається в рамках визначених державної принципів. У табл. 1.2 представлено принципи регулювання господарських відносин в Великобританії та Україні.

Таблиця 1.2

Принципи ефективного регулювання в Великобританії та Україні

Великобританія		Україна	
Прозорість	сфери діяльності, на які розповсюджується регулювання мають бути чітко прописані та мета такого регулювання повідомлена; перед впровадженням та реалізацією будь-якого регулювання мають бути проведені детальні консультації; правила за недотримання вимог законодавства мають бути чітко прописані; усі правила мають бути простими та зрозумілими; підприємства, на які розповсюджується регулювання мають бути проінформовані про свої зобов'язання та надану підтримку, а також строки, в межах яких буде проводитися забезпечення з боку держави	Доцільність	обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми
Відповідальність	регуляторні органи влади мають бути підзвітними перед урядом, громадянами, парламентом та асамблеєю; підприємства, на які розповсюджується регулювання, повинні розуміти свою відповідальність за свої дії; повинні мати місце добре відомі, прості, справедливі та ефективні процедури оскарження	Адекватність	відповідність форм та рівня державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив
Пропорційність	будь-які примусові дії (тобто інспекції, санкції і т.д.) повинні бути пропорційні ризику, штрафам та співрозмірні заподіяній шкоді; альтернативні державному регулюванню методи повинні бути повною мірою враховані, адже вони можуть бути більш ефективними і дешевшими у застосуванні	Ефективність	забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави

Продовження табл. 1.2

Великобританія		Україна	
Послідовність	нові правила повинні бути сумісні з чинними правилами; чинні регулятори повинні бути узгоджені один з одним; усі регуляторні правила мають застосовуватися послідовно по всій країні; правила повинні бути сумісними з правилами міжнародної торгівлі, правом ЄС та політикою Директив ЄС в області конкуренції	Збалансованість	забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави
Таргетування	регулювання має бути спрямоване на конкретну проблему та уникати обхідних шляхів; правила час від часу повинні переглядатися, щоб перевірити, чи є вони як і раніше необхідними та ефективними (якщо ні, то вони повинні бути змінені або скасовані); при регулюванні малого бізнесу держава повинна розглянути варіанти підтримки (в тому числі прямої компенсації) тих, кого вона дестимулює	Передбачуваність	послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності
		Прозорість та врахування громадської думки	відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності

Складено по: [21; 101]

Проаналізувавши принципи побудови регуляторної політиці в рамках підприємницької діяльності можна визначити основні принципи, якими має керуватися уряд при розробці регулятивної політики щодо підтримки малих та середніх форм ведення бізнесу:

довіряти приватному сектору та сприяти орієнтації державних установ

на підприємницький сектор;

надати місцевій владі провідної ролі у розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні;

делегувати реальну владу на місцевий рівень, заохочувати розвиток в бік зростання ролі малого та середнього підприємництва;

адаптувати малий та середній бізнес на конкретні потреби населення у локальних сегментах (на місцях);

створювати відповідну інфраструктуру для розвитку малого та середнього бізнесу;

сприяти організації партнерських установ на місцевому рівні, діяльність яких має бути спрямована на партнерські відносини між великим бізнесом та малим та середнім бізнесом, наукою та малим та середнім бізнесом, освітою та малим та середнім бізнесом, а також надання відповідних послуг через бізнес-асоціації;

розповсюджувати інформацію про повідне значення розвитку малого та середнього бізнесу в цілому та підприємницької ініціативи зокрема;

надати підприємництву статусу провідної моделі поведінки у суспільстві;

регулярно і відкрито консультувати представників малого та середнього бізнесу з питань регуляторної політики, які можуть впливати на розвиток цього сектора.

Також можна виділити основні небажані схеми поведінки з боку уряду, які можуть негативно вплинути на розвиток малого та середнього бізнесу у країні [21]:

регламентувати детальні та негнучкі програми та завдання щодо розвитку малого та середнього підприємництва;

створювати централізовані, бюрократичні організації для підтримки та пропонування прямих централізованих послуг малим та середнім підприємствам, у випадках, коли цю роль більш ефективно могли б виконувати інші суб'єкти, в тому числі і сам приватний сектор;

впроваджувати корпоративну бізнес-модель в організаційно-економічні засади регулювання розвитком малого та середнього бізнесу;

вимагати надмірної стандартизації заради громадської підзвітності;

вводити надмірний контроль з боку місцевих організацій шляхом фінансування чи інших механізмів;

плутати такі поняття, як "створення ринків" та "прагненням отримати прибуток";

передавати інформацію та знання малим та середнім формам ведення бізнесу в порушеній, або недоступній формі.

При формуванні державної регуляторної політики слід враховувати той факт, що малий та середній бізнес буде розвиватися краще, якщо будуть створені певні умови. До таких зокрема можна віднести [там же, с. 17]:

підприємницька культура у суспільстві, яка заохочує як індивідуальні, так і колективні ініціативи та інновації у всіх громадян, в тому числі тих, які належать до соціально незахищених груп населення або інших меншин;

економічний, політичний і соціальний клімат, який заохочує високий рівень організації бізнесу і виживання та призводить до загального збільшення малих та середніх форм ведення бізнесу;

значна доля якісного бізнесу⁶ серед новостворюваних підприємств;

економічний і соціальний клімат, який заохочує існуючі підприємства малого та середнього бізнесу до розвитку;

сприятливий з боку всіх секторів економіки та суспільства клімат по відношенню до малого та середнього бізнесу.

Характеризуючи загальні принципи регулювання, а також сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу, доцільним є також наголосити про те, що на практиці існує дві великі моделі малого

⁶Якісний бізнес – це бізнес, коли проект досягає своїх стратегічних завдань і приносить моральне і матеріальне задоволення всім учасникам: клієнтам, співробітникам, управлінцям, партнерам, інвесторам. Якісним бізнесом вважається комерційна діяльність, побудована на наступних законах і принципах: прозорість, керованість, об'єктивна оцінка якості, чіткість, внутрішня саморегуляція, ефективність, стабільність, толерантність до зовнішніх впливів, контрольовані розвиток і вдосконалення [148].

підприємництва, "що не мають антагоністичного характеру, але визначають вельми різні набори інструментів державної політики [107, с. 9]". І для того, щоб побудувати ефективну регулятивну політику на основі організаційно-економічних механізмів регулювання розвитку малого та середнього бізнесу, доцільним є визначитися, які саме механізми будуть ефективними для тої чи іншої моделі.

У табл. 1.3. представлено основні характеристики моделей малого та середнього бізнесу, які і обумовлюють можливі варіанти їх регулювання.

Таблиця 1.3

Основні характеристики моделей малого та середнього бізнесу

Показник	Сателітна модель	Незалежна модель
Характеристика	Суб'єкти малого підприємництва, що є сателітами великого та середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва, незалежні від великого та середнього бізнесу
Зв'язок і залежність від інших суб'єктів бізнесу	Визначається станом розвитку великого та середнього бізнесу	Безпосередньо не залежить від розвитку великого та середнього бізнесу
Кваліфікаційні вимоги до робочої сили	Висуває високі вимоги до кваліфікації та професійної підготовки	Не має високої кваліфікації робочої сили
Обмеження зростання	Є складним елементом "розподіленої" виробничої системи – залежить від високих з бізнесом параметрів	Є елементом самостійної мережі – залежить від розкриття підприємницького потенціалу нації
Основні суспільні параметри	Реакція на суспільні потреби на ринку праці відсутні	Швидкі темпи поглинання надлишків робочої сили
Темпи оновлення	Низькі темпи оновлення (низький рівень банкрутства та виходу з ринку)	Високі темпи оновлення (високий рівень банкрутства та виходу з ринку)
Сталість	Відносно висока сталість	Низька сталість, висока ризикованість
Потреби у зовнішній допомозі	Є складовими державної підтримки галузей/секторів	Можливість розвитку за малих потреб або відсутності державних програм підтримки та бюджетних коштів

Основні вимоги партнерів	Безперебійність та плановість	Нові ідеї, динамізм
Вимоги до обладнання	Часто потребують високопродуктивного спеціалізованого обладнання, критичні вимоги до площі і транспортної інфраструктури	Середні потреби універсального обладнання, не критичні вимоги до площі і транспортної інфраструктури
Наявність ринкових ніш для нових суб'єктів	Низька, залежить від потреб "батьківських" компаній	Висока, визначається новими ідеями

Продовження табл. 1.3

Показник	Сателітна модель	Незалежна модель
Ключові індикатори розвитку	Частка у ВВП, обсяги реалізації	Кількість робочих місць
"Бонусні" індикатори розвитку	Кількість робочих місць	Частка у ВВП
Частка доданої вартості	В широкому діапазоні	В широкому діапазоні
Бар'єри входу на ринок	Відносно високі	Переважно низькі
Інструмент політики	В першу чергу є інструментом економічної політики	В першу чергу є інструментом соціальної політики

Складено по [107, с. 9-10]

До суб'єктів малого та середнього бізнесу сателітної моделі відносять економічні суб'єкти, які відрізняються від суб'єктів великого бізнесу лише розміром. Такі підприємства орієнтовані на високоспеціалізовані ринкові ніші, на яких не має великого значення ефект масштабу.

До підприємств сателітної моделі можуть бути застосовані усі регулятивні заходи, які є ефективними для великих підприємств, адже вони часто пов'язані єдиними виробничими програмами [там же, с. 10].

Підприємства малого та середнього бізнесу сателітної моделі не

включають низькокваліфіковану робочу силу, яка вивільнюється з інших секторів в наслідок будь-яких економічних коливань. Вони також не впливають на розвиток конкурентного середовища. Як зазначають вчені, "розвиток суб'єктів сателітної моделі є природним продовженням еволюції "батьківських" компаній великого чи середнього бізнесу, які скорочують потреби у низько кваліфікованій робочій силі, роблячи ставку на ефективність, продуктивність і запровадження новітніх технологій [107, с. 10-11]".

При виборі механізмів організаційно-економічного розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, яким притаманна сателітна модель, доцільним є визначитися, що це є саме сателітна модель, а не модель лжепідприємництва. Як визначає В. Третьяк: "имеют место такие проявления ложного предпринимательства, как фирмы-прилипалы, которые работают в сфере преодоления искусственно создаваемых барьеров. Существует множество оттенков мнимых по сути, но реальных малых образований де-юре, которые имитируют ведение бизнеса, прикрывая теневое производство изделий и услуг. Особый класс ложного малого предпринимательства представляют собой фирмы, по всем параметрам подпадающие под малый бизнес, но встроенные в работу доминирующей фирмы. Находясь под ее зонтиком, субъекты малого предпринимательства работают не на рынке совершенной конкуренции, а являются щупальцами гигантского бизнеса, функционирующего не на совершенном рынке, а на рынке с доминирующей фирмой. Такой рынок далек от состоятельности и от формирования среднего класса [163]".

Другою моделлю малого та середнього бізнесу є незалежна модель, яка характеризується високодинамічністю, з коротким терміном життя і високими темпами входу-виходу на ринок [107].

Такі підприємства не мають достатнього капіталу, тому концентруються у таких сферах, як торгівля та послуги, тобто їх діяльність спрямована на швидкий рух капіталу. На відміну від сателітної моделі,

підприємства незалежної моделі використовують низько кваліфіковану працю та мають високий потенціал "зв'язування" надлишків робочої сили. Як відзначають дослідники, такі підприємства "позитивний вплив здійснюють лише за умов своєї чисельності. Високі темпи оновлення обумовлюють їхню потребу у простих і зрозумілих регулятивних і податкових вимогах. Внаслідок високого динамізму, великої чисельності та переважно низьких бар'єрах входу на ринок діють у високо конкурентному середовищі, що за умов захисту прав власності стимулює їх до пошуків нових ринкових ніш і продуктів [107, с. 10-11]".

Такі різнобічні моделі малого та середнього бізнесу вимагають і різних за своєю суттю та метою механізмів регуляторного впливу.

Так, наприклад, метою державної регуляторної політики сателітної моделі є швидке зростання ВВП та наступний перерозподіл національного багатства через бюджетні механізми. Виходячи з цього, державна регуляторна політика по відношенню до сателітної моделі має передбачити підтримку великих підприємств та запровадження єдиних регуляторних та податкових механізмів як для великого, та і малого бізнесу. Слід зауважити, що такий підхід може негативно вплинути на обмежену кількість підприємств малого та середнього бізнесу, які присутні на ринку країни, проте не мають чітко виражених ознак сателітної моделі.

Щодо державної регуляторної політики сприяння розвитку підприємств малого та середнього бізнесу незалежної моделі, то її метою є підвищення суспільної зайнятості й економічної самостійності, розповсюдження підприємницької культури серед населення, створення конкурентних умов господарювання. Тобто така політика має бути "сконцентрована на компенсації ризиків високих темпів змін у середовищі малого бізнесу шляхом принципового спрощення регуляторних і податкових правил для суб'єктів малого підприємництва [107, с. 10-11]".

Слід зауважити, що малому та середньому бізнесу в Україні притаманна незалежна модель. Вона є вкрай важливою для нашої країни саме

на етапі посткризового відновлення, адже сприяє покращенню соціального клімату у країні.

Для ефективного функціонування такої моделі необхідним є побудова такого організаційно-економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу, яка б гармонізувала інтереси держави та бізнесу. Таке забезпечення включає зв'язок між суб'єктами регуляторної політики (Державною службою України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва, Центр законодавчих ініціатив, регіональні фонди підтримки підприємництва, координаційні центри підтримки підприємництва, обласні та районні державні адміністрації, виконавчі комітети місцевих рад, органи місцевого самоврядування, галузеві ради підприємців, бізнес-асоціації тощо), а також завдання та заходи, необхідні для формування та вдосконалення державної політики у сфері розвитку підприємництва.

На сьогоднішній день в Україні розроблено Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в країні (табл. 1.4). В рамках цієї програми передбачено такі основні заходи:

- формування єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємництва;

- активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва;

- сприяння створенню інфраструктури розвитку малого підприємництва;
- впровадження регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва.

Для того, щоб оцінити ефективність запропонованих заходів та їх відповідність світовим тенденціям, доцільним є оцінити світовий та вітчизняний досвід організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу. В рамках цього аналізу можна буде сформулювати основні напрями удосконалення механізму підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в Україні в рамках регуляторної політики держави.

Таблиця 1.4

Деякі заходи з виконання у 2012 р. "Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні"

Найменування заходу	Очікуваний результат
Формування єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємництва	
Проведення публічних обговорень проектів регуляторних актів	досягнення позитивних економічних результатів від упровадження регуляторних актів
Методичне забезпечення діяльності регуляторних органів з реалізації державної регуляторної політики у сфері підприємництва	підвищення ефективності державної регуляторної політики
Активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва	
Залучення міжнародної технічної допомоги для підтримки розвитку малого підприємництва	розширення можливостей доступу малого підприємництва до участі в проєктах (програмах) міжнародної технічної допомоги
Сприяння розвитку мережі фондів підтримки підприємництва	розвиток мережі регіональних та місцевих фондів підтримки підприємництва
Сприяння створенню інфраструктури розвитку малого підприємництва	
Забезпечення виконання освітньої програми з питань провадження підприємницької діяльності для підприємців та широких верств населення, зокрема щодо започаткування та ведення власної справи, застосування дозвільних процедур, реєстрації, ліцензування, реалізації регуляторної політики	залучення широких верств населення до здобуття знань, необхідних для започаткування та ведення власної справи, підвищення ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва в регіонах
Залучення до підприємницької діяльності інвалідів, жінок, молоді, звільнених у запас військовослужбовців, безробітних, мешканців сільської місцевості та малих міст	збільшення кількості суб'єктів малого підприємництва серед малозахисених верств населення, створення нових робочих місць, усунення соціальної напруженості
Поширення інформації про потенційні можливості малого підприємництва, надання допомоги щодо пошуку ділових партнерів, сприяння збільшенню обсягу експорту виготовленої продукції	просування продукції, виготовленої вітчизняними суб'єктами малого підприємництва, на зовнішній ринок, збільшення обсягу експорту продукції такими суб'єктами, залучення іноземних інвестицій в національну економіку
Сприяння розвитку мережі бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, технологічних парків, а також територій компактного розміщення бізнесу	створення умов для організації підприємницької діяльності суб'єктів малого підприємництва, поширення передового досвіду розвитку підприємництва, розширення обсягу послуг, що надаються малому бізнесу

Продовження табл. 1.4

Найменування заходу	Очікуваний результат
Надання інформаційно-консультаційних послуг суб'єктам малого підприємництва з питань запровадження систем управління якістю, підвищення їх конкурентоспроможності шляхом застосування найкращої світової практики, охорони праці і навколишнього природного середовища відповідно до європейських та міжнародних стандартів, а також захисту інтелектуальної власності	підвищення ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва відповідно до світових стандартів
Сприяння розвитку виробничої кооперації на умовах франчайзингу та інших форм використання підприємцями торговельних марок провідних фірм	запровадження механізму виробничої кооперації між великими та малими підприємствами, підвищення конкурентоспроможності малих підприємств
Забезпечення функціонування в регіонах інформаційної служби "гаряча лінія", підтримка діючих та створення нових "гарячих ліній" для підприємців	розвиток системи інформаційного забезпечення та надання інформаційних послуг суб'єктам малого підприємництва
Проведення Всеукраїнського конкурсу бізнес-планів підприємницької діяльності серед молоді	запровадження підприємницьких ініціатив молоді
Проведення конференцій, нарад, засідань, форумів, виставок та ярмарків за участю представників малого підприємництва, відзначення Дня підприємця	сприяння розвитку суб'єктів малого підприємництва, формування позитивної суспільної думки про мале підприємництво, підвищення інформованості громадськості про проблеми малого підприємництва
Підтримка діяльності громадських приймалень, громадських колегій, галузевих та регіональних рад підприємців	посилення ролі та значення громадських організацій підприємців у розв'язанні проблем суб'єктів малого підприємництва
Підготовка та видання Національної доповіді про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні	формування державної політики розвитку підприємництва з урахуванням його сучасного стану
Проведення моніторингу умов ведення бізнесу в Україні, підготовка аналітичного звіту за його результатами	створення на постійній основі системи дослідження умов ведення бізнесу в регіонах України, виявлення перешкод на шляху розвитку малого і середнього підприємництва та підготовка рекомендацій щодо їх усунення
Оприлюднення на офіційному веб-сайті Мінекономрозвитку наказів про затвердження національних стандартів	підвищення рівня інформованості суб'єктів малого підприємництва щодо запровадження національних стандартів
Впровадження регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва	
Сприяння розвитку народних промислів та ремісництва	утворення та підтримка існуючих малих підприємств у сфері народних промислів, відродження національних традицій, створення нових робочих місць

Інформаційна підтримка розвитку малого підприємництва через державні засоби масової інформації	підвищення рівня інформованості суспільства з питань розвитку підприємництва, реалізації державної регуляторної політики, підтримки самозайнятості населення, ознайомлення суб'єктів малого підприємництва з вимогами СОТ, просування продукції суб'єктів малого підприємництва на зовнішній ринок
--	--

1.3. Світовий та вітчизняний досвід організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу

Виходячи зі специфіки функціонування підприємств малого та середнього бізнесу, а також їх внеску у розвиток національної економіки, світовий досвід організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу доцільно проводити за такими напрямками:

організаційно-правові критерії віднесення підприємств до малого та середнього бізнесу;

податкові заходи, в тому числі пільгове оподаткування;

допомога в інноваційно-інвестиційній сфері.

Загальна схема організаційно-економічне забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в системі регуляторної політики держави наведена на рис. 1.4

Одним з першочергових напрямів регуляторної політики розвитку підприємництва є розробка оптимального критерію віднесення підприємств до малого та середнього бізнесу. Визначення такого критерію має велике теоретичне та практичне значення, а отже обумовлює підвищену відповідальність регуляторних органів за його прийняття.

По-перше, це обумовлено тим, що встановлення критерію віднесення підприємств до малих та середніх форм ведення бізнесу має велике значення для підтримки та розвитку підприємництва в цілому, що полягає у виокремленні однорідних груп господарюючих суб'єктів, які мають схожі проблеми входу-виходу на ринок, а також умови господарювання, які можуть бути полегшені або ліквідовані достатньо схожими засобами регуляторної політики держави [176].

По-друге, такий критерій використовується для накопичення статистичної інформації та спостереження за сектором. Отже від встановленого критерію залежить розподіл підприємств між малим, середнім та великим бізнесом, а також їх внеску у національну економіку країни [там

же].

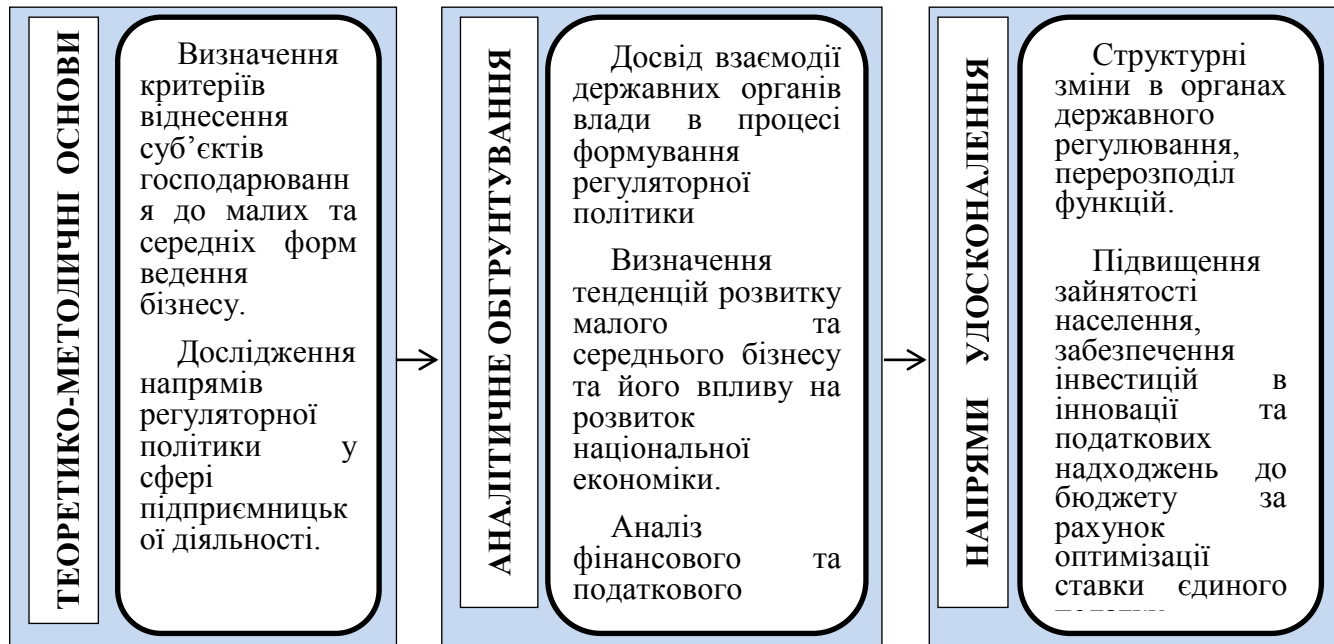

Рис. 1.4. Загальна схема організаційно-економічне забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в рамках регуляторної політики держави

З першого погляду обидві цілі спрямовані на підвищення ефективності регуляторної політики держави в рамках розвитку малого та середнього бізнесу. З іншого, вони дещо суперечать одна одній.

По-перше, з позиції підприємництва розробка такого критерію потребує більшої деталізації, а саме багатоетапного уточнення та обмежень. Такими обмеження, наприклад, можуть виступати кількість зайнятих осіб, виручка від реалізації, уставний капітал тощо.

По-друге, з позиції статистичного спостереження розробка цього критерію потребує більш спрощеного групування, адже це обумовлює скорочення адміністративних витрат з боку держави.

Виходячи з цього, визначення критерію віднесення підприємств до малого, середнього та великого бізнесу потребує досягнення компромісу між цими цілями.

В економічній літературі відсутні науково обґрунтовані принципи визначення критерію, проте встановлено, що він має відповідати таким характеристикам:

- об'єктивність у визначенні;
- диференціація показників критерію;
- простота;
- обмежена кількість показників критерію;
- стабільність [155].

У світовій практиці існує понад 50 показників, які формують критерій віднесення підприємств до малих форм ведення бізнесу. В цілому їх можна розподілити на кількісні та якісні [там же].

У більшості розвинених краї світу першочерговими кількісними показниками виступають середньооблікова чисельність найманих працівників, а також річна виручка від реалізації (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Порівняльний аналіз критеріїв віднесення підприємств до малого та середнього бізнесу в окремих країнах світу

Країна	Максимальна кількість найманих працівників (осіб)	Обсяг виручки від реалізації у національній валюті	Обсяг виручки від реалізації у перерахуванні на долари США ⁷
Країни ЄС	мікропідприємства – до 10; малі підприємства – от 11 до 50; середні підприємства – от 51 до 250.	до 427 млн. євро	до 533,6 млн. дол.
Російська Федерація	мікропідприємства – до 15; малі підприємства – до 100; середні підприємства – от 101 до 250.	мікропідприємства – до 60 млн. руб.; малі підприємства – до 400 млн. руб.; середні підприємства – до 1000 млн. руб.	мікропідприємства – до 1,83 млн. дол.; малі підприємства – до 12,2 млн. дол.; середні підприємства – до 30,5 млн. дол.
США	мікропідприємства – до 20; малі підприємства – от 21	до 3,5–14,5 млн. дол.	до 3,5–14,5 млн. дол.

⁷Розраховано автором за середньобанківським курсом на 01.09.2012 р.

Країна	Максимальна кількість найманих працівників (осіб)	Обсяг виручки від реалізації у національній валюті	Обсяг виручки від реалізації у перерахуванні на долари США ⁷
	до 100; середні підприємства – от 101 до 500.		
Японія	підприємства добувної, переробної промисловості та будівництва – до 300; оптова торгівля – до 100; Роздрібна торгівля та сфера послуг – до 50.	–	–

Складено по [134; 135]

Так, наприклад, у ЄС до малих відносять підприємства у яких середньооблікова чисельність найманих працівників не перевищує 50 осіб, а річна виручка від реалізації – 4 млн. євро.

На етапі становлення малого бізнесу в Російській Федерації критерієм віднесення суб'єктів господарювання до малого бізнесу також була чисельність найманих працівників. Пізніше до критерію малого підприємства було додано показник долі участі в уставному капіталі малих підприємств інших установ та обсяг виручки від реалізації.

Проте слід зауважити, що в деяких країнах крім кількісних критеріїв віднесення підприємств до суб'єктів малого та середнього бізнесу існують також особливі якісні критерії, що переводять мале підприємство в пільгову категорію. Так, наприклад, у США критерії класифікації малого бізнесу дуже часто варіюються в залежності від галузі, що дозволяє встановлювати свої методи оптимізації податкового режиму для кожного штату, сфери діяльності, форми власності та фінансових показників підприємства (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Якісні критерії віднесення підприємств до малого бізнесу в США

Галузь	Підприємства	Критерій
Будівництво	підрядники, що виконують загальнобудівельні роботи і займаються спорудженням важких конструкцій	середній річний дохід до 28,5 млн. доларів США
	підрядники, які виконують спеціальні будівельні роботи	середній річний дохід до 12 млн. доларів США
Виробництво	більшість промислових підприємств	число працівників до 500 осіб
	окремі промислові підприємства	число працівників до 1500 осіб
Гірнична промисловість	всі підприємства гірничої промисловості, крім підприємств з надання послуг у цій галузі	кількість працівників до 500 осіб
Роздрібна торгівля	для більшості підприємств роздрібної торгівлі	норма середнього річного доходу до 6 млн. доларів США
	для підприємств, що торгують бакалійними товарами, автомобілями, електроприладами, а також для універсальних магазинів	норма середнього річного доходу до 24,5 млн. доларів США
Сфера послуг	звичайні підприємства сфери послуг	норма середнього річного доходу до 6 млн. доларів США
	для підприємств, що займаються наданням комп'ютерних послуг (програмування, обробка інформації тощо)	норма середнього річного доходу до 21 млн. доларів США

Продовження табл. 1.6

Галузь	Підприємства	Критерій
	для послуг по архітектурному й інженерному проектуванню;	особлива норма середньорічного доходу, але не вище 30 млн. доларів США
	для підприємств в сфері науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт і технологій з охорони навколишнього середовища	норма виходячи з числа працівників
Оптова торгівля	для звичайних підприємств оптової торгівлі	кількість працівників до 100 осіб
	якщо підприємство оптової торгівлі виступає в якості постачальника-непродуктивна по федеральному державному контракту особливого статусу чи за державним контрактом	кількість працівників до 500 осіб, причому товар, який поставляється має бути вироблений лише американським малим підприємством
Інші галузі	особливі норми передбачені для таких галузей, як сільське	

	господарство, транспорт, зв'язок, енергетика, комунальне господарство, фінанси, страхування, нерухомість
--	--

Складено по [111]

В Україні критерій віднесення підприємств до малого, середнього та великого бізнесу встановлено Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності" від 18.09.2008р. №523-VI. Відповідно до нього:

до малих підприємств відносяться підприємства у яких середньооблікова чисельність працюючих за рік становить не більше 50 осіб та обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік не перевищує суми еквівалентної 70 млн. грн. (8,6 млн. дол.)

до середніх підприємств відносяться підприємства у яких середньооблікова чисельність працюючих за рік становить від 51 до 249 осіб та обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік більше 70 млн. грн. і менше 100 млн. грн. (8,6 – 12,3 млн. дол.)

до великих підприємств відносяться підприємства у яких середньооблікова чисельність працюючих за рік більше 250 осіб та обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму еквівалентну 100 млн. грн. (12,3 млн. дол.)

Порівнюючи українське законодавство з зарубіжним досвідом слід зауважити таке. По-перше, щодо кількості працюючих осіб, то український критерій відповідає країнам ЄС та не досягає ланки, яка встановлена такими країнами, як Російська Федерація, США, Японія (табл. 1).

По-друге, щодо обсягу валового доходу, то він найнижчий з усіх країн, по яким проводився аналіз. Отже усі напрями організаційно-економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в Україні розповсюджуються лише на дійсно малі підприємства з незначним обсягом валового доходу. А коли обсяги їх реалізації досягають більшого рівня (який для розглянутих країн світу визначається як незначний та дозволяє

підприємствам користуватися перевагами малого підприємства), то на них лягає увесь тягар великого підприємства. Це особливо чітко простежується, коли мова йде про оподаткування.

Виходячи з цього доцільним є вдосконалення критеріїв віднесення підприємств до малих та середніх форм ведення бізнесу, як з позиції кількості найманих працівників, так і з позиції обсягів валового доходу. Це сприятиме досягненню гармонізації українських та європейських стандартів та ефективному впровадженню податкової реформи та регуляторної політики держави.

У більшості розвинених країн світу малий бізнес законодавчо визначено як особливий суб'єкт державного регулювання. Значимість малого та середнього бізнесу для суспільства та економіки країни в цілому обумовила необхідність встановлення особливого режиму його оподаткування. Так економічно розвинені країни світу намагаються створити сприятливі податкові умови для функціонування підприємств малого та середнього бізнесу.

Державна підтримка малого та середнього бізнесу в рамках оподаткування може проводитися по таких напрямках:

ведення на фоні загальної національної системи оподаткування податкових пільг для малого бізнесу за окремими видами податків (як правило, податку на прибуток та ПДВ);

введення спрощеної системи оподаткування підприємств малого та середнього бізнесу.

Перший напрямок, як правило, притаманний західним країнам та передбачає наявність загальних та спеціальних податкових пільг в рамках цілісної системи оподаткування (при такій системі база оподаткування для всіх підприємств є однаковою), таких, наприклад, як застосування прискорених норм нарахування податкової амортизації основних засобів, звільнення від сплати податку на прибуток у перші роки господарювання підприємств малого та середнього бізнесу, надання податкового кредиту

тощо.

При цьому, найбільш розповсюдженим в рамках першого підходу заходом є зниження ставки податку на прибуток для підприємств малого та середнього бізнесу. Такий механізм регулювання розвитку малого та середнього бізнесу досить рідко оголошується як пільга. Як правило, він виступає самостійним напрямом податкового регулювання.

Так, наприклад, у США підприємство сплачує вищу ставку податку на прибуток корпорацій (34%), якщо його обсяг реалізації перевищує 75 тис. дол. на рік [114]. Якщо обсяг реалізації підприємства вміщується у рамки 50-75 тис. дол. на рік, то воно сплачує податок за ставкою 25%. А при обсязі реалізації до 50 тис. дол. на рік – ставка податку на прибуток становить 15%. У випадку, якщо обсяг реалізації малого підприємства менше 25 тис. дол., то законодавством встановлені додаткові відрахування сум доходу для цілей обчислення податку на прибуток.

Застосування більш низької ставки податку на прибуток для підприємств малого бізнесу у порівнянні з корпоративним податком для великих підприємств, є поширеною практикою у багатьох економічно розвинених країнах, при цьому в деяких випадках різниця досить значна (рис. 1.5).

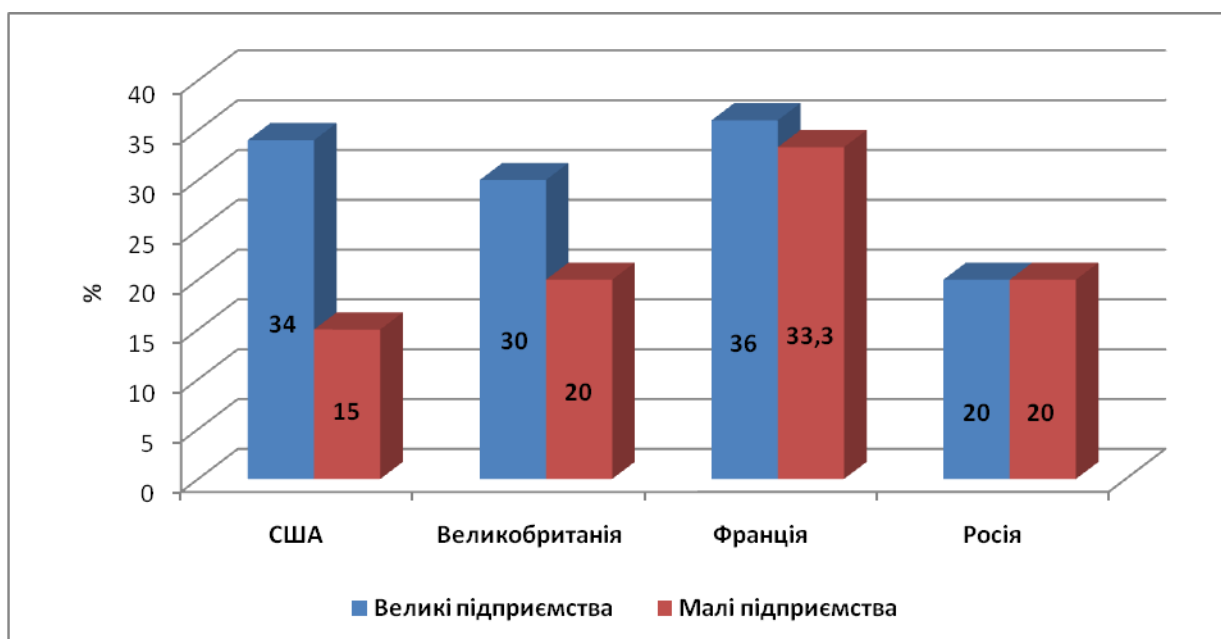

Рис. 1.5. Порівняльний аналіз ставок податку на прибуток для малих і великих підприємств в окремих країнах світу [134]

Якщо зіставити такі показники, як розбіжність між ставками податку на прибуток для великих підприємств та долю малого бізнесу у ВВП країни (табл. 1.7), то можна дійти висновку, що, чим більша доля малого бізнесу у ВВП країни, тим розбіжність між ставками податку вища.

Таблиця 1.7

Окремі показники функціонування малого бізнесу у країнах світу

	США	Великобританія	Франція	Росія
Розбіжність між ставкою податку, %	19	10	2,7	0
Доля малого бізнесу у ВВП, %	57	53	63	13

Складено по [14]

Виключенням з цього є Франція, проте тут слід зауважити, що в цій країні для новостворюваних промислових та торгових підприємств встановлено пільговий період звільнення від податку на прибуток. Тобто підприємства в перші два роки повністю звільнюються від сплати податку на прибуток, на третій рік – від 75%, на четвертий – від 50%, а на п'ятий – від 25%). Також серед пільг, які пропонуються підприємствам з боку уряду Франції є перенесення збитків на 5 років вперед, а також прискорена норма податкової амортизації у розмірі 30% за методом зменшення залишкової вартості.

Таке аналітичне обґрунтування залежності питомої ваги малого та середнього бізнесу у ВВП країни та розбіжності між ставками оподаткування малих та великих підприємств дозволяє встановити доцільність використання спеціального режиму оподаткування суб'єктів малого бізнесу в Україні. Адже лише у розвинених країнах світу з великою долею малого та

середнього бізнесу у ВВП може бути ефективним таке оподаткування, при якому усі підприємства знаходяться на загальній системі оподаткування з різними ставками податку.

Другий напрямок державної підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в рамках оподаткування заснований на введенні спеціальних систем обліку, звітності та оподаткування підприємств малого та середнього бізнесу, що передбачає заміну значної кількості податків на єдиний податок з доходу, а також суттєве скорочення облікових робіт та форм звітності. Такий підхід є широко розповсюдженим у пострадянських країнах.

На практиці усі спеціальні режими оподаткування можна поділити на два типи. До першого типу відноситься спрощена система оподаткування, при якій для малих підприємств зберігається весь перелік податків. У такому випадку у загальному вигляді спрощена система оподаткування передбачає спрощення порядку розрахунку податків, в тому числі спрощені методи визначення податкової бази і методи ведення обліку, а також справляння податків, що включає в себе періодичність їх сплати, звільнення від авансових платежів тощо. Другий тип спеціального режиму оподаткування передбачає оцінку потенційного доходу платника податку на підставі непрямих ознак і встановлення фіксованих платежів до бюджету, ліквідуючи при цьому кілька традиційних податків. Прикладом такого типу оподаткування можна назвати законодавство України. Так, відповідно до п. 291.4 ст. 291 Податкового кодексу України визначено чотири групи платників податків, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, а саме:

перша група – підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 150 тис. грн.

друга група – підприємці, що протягом календарного року використовують працю не більше 10 найманих осіб та обсяг доходу яких не перевищує 1 млн. грн., які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства.

третья група – особи, які мають не більше 20 найманих осіб та обсяг доходу, що не перевищує 3 млн. грн.

четверта група – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми відповідно до Закону відносяться, якщо вони протягом календарного року використовують працю не більше 50 осіб та мають обсяг доходу, що не перевищує 5 млн. грн.

У табл. 1.8 представлено порівняння спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб-підприємців до та після прийняття Податкового кодексу.

Для юридичних осіб, які працюють на спрощеній системі оподаткування, передбачено такі ставки податку:

3 відсотки доходу – у разі сплати податку на додану вартість у загальному порядку;

5 відсотків доходу – у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку (без сплати ПДВ).

За подвійною ставкою податку оподатковуються:

дохід, отриманий від діяльності на яку не поширюється спрощена система оподаткування;

дохід, отриманих при застосуванні іншого способу розрахунків, ніж встановлений для платників єдиного податку;

сума перевищення граничного обсягу доходу.

Таблиця 1.8

Порівняння старої та нової спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб-підприємців

Показники	Відповідно до указу Президента №746/99 від 28.06.1999р.	Відповідно до Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності від 04.11.2011р. №4014-IV		
		1 група	2 група	3 група
Граничний обсяг доходу за рік	500 тис. грн.	150 тис. грн.	1 млн. грн.	3 млн. грн.
Можливість використання найманих працівників	не більше 10 осіб включаючи членів сімей.	не можуть використовувати	не більше 10 осіб одночасно	не більше 20 осіб одночасно
Податковий звітний період	календарний квартал	календарний рік	календарний квартал	календарний квартал
Строки подання декларацій (звітів)	до 5 числа місяця наступним за звітним періодом	60 календарних днів, наступних за звітним періодом	40 календарних днів, наступних за звітним періодом	40 календарних днів, наступних за звітним періодом
Ставки єдиного податку	20-200 грн.	від 1% до 10% розміру мінімальної заробітної плати	від 2% до 20% розміру мінімальної заробітної плати	для платників ПДВ 3% від доходу; для не платників ПДВ 5% від доходу
Порядок та строки сплати єдиного податку	авансом наперед щомісяця не пізніше 20 числа поточного місяця за наступний місяць	авансові внески не пізніше 20 числа (включно) поточного місяця (можна сплатити авансом за весь рік)	авансові внески не пізніше 20 числа (включно) поточного місяця (можна сплатити авансом за весь рік)	протягом десяти календарних днів після граничного строку подання податкової декларації за податковий (звітний) квартал
Види діяльності	будь які види, окрім заборонених для спрощеної системи	роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або господарська діяльність з надання побутових послуг населенню	надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню; виробництво та/або продаж товарів; діяльність у сфері ресторанного господарства	будь які види, окрім заборонених для спрощеної системи.

Продовження табл. 1.8

Показники	Відповідно до указу Президента №746/99 від 28.06.1999р.	Відповідно до Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності від 04.11.2011р. №4014-IV		
		1 група	2 група	3 група
Право на свідоцтво платника ПДВ	не мають права	не мають права	не мають права	мають право у разі обрання ставки 3% та якщо відповідають критеріям п.181.1 Податкового кодексу України
Віднесення витрат до складу валових для платників податку на прибуток	не відносяться	умовно дозволено	умовно дозволено	дозволено
Ведення обліку	Книга обліку доходів та витрат по формі №10 затверджена додатком 10 інструкції №2 про оподаткування доходів фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю	Книга обліку доходів, яка затверджується Міністерством Фінансів	Книга обліку доходів, яка затверджується Міністерством Фінансів	Для неплатників ПДВ - книга обліку доходів, яка затверджується Міністерством фінансів. Для платників ПДВ - облік доходів та витрат за формою та в порядку, встановленому Міністерством фінансів
Порядок розрахунків	будь-яка форма розрахунку	готівковий та/або безготівковий	готівковий та/або безготівковий	готівковий та/або безготівковий
Застосування регістратора розрахункових операцій	не застосовують.	не застосовують	не застосовують	не застосовують

Складено по [157]

Аналізуючи нову систему спрощеного оподаткування в Україні слід зазначити, що вона набула ряду позитивних змін, які можуть позитивно вплинути на діяльність малих та середніх форм ведення бізнесу. Проте вона потребує більш детальної оцінки в контексті її впливу на національну економіку країни, стимулювання зростанню рівня зайнятості населення, активізації інвестиційно-інноваційної діяльності.

В цілому допомога підприємствам малого та середнього бізнесу, які займають активну інвестиційно-інноваційну позицію, з боку держави може бути спрямована у такі основні напрями: спеціальні програми підтримки малого інноваційного підприємництва; державні дотації та займи; податкові пільги; пільгове кредитування; участь у створенні відповідної інфраструктури; консультування малих інноваційних підприємств.

Так, наприклад, для фінансової підтримки наукової та інноваційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу в США було розроблено дві програми [83]:

програма інноваційних досліджень малого бізнесу The Small Business Innovation Research (SBIR) – Інноваційні дослідження в малому бізнесі;

програма передачі технологій малому бізнесу The Small Business Technology Transfer (STTR) – Трансферт технологій малого бізнесу.

Програма інноваційних досліджень в малому бізнесі орієнтована на притягнення інноваційного потенціалу підприємств малого бізнесу для вирішення науково-технічних проблем за тематиками великих федеральних міністерств та національних агенцій. Кожна з таких установ може: субсидувати понад 100 млн. доларів США на виконання науково-дослідних робіт силами малих підприємств; самостійно визначати розміри та види фінансової підтримки потенційних розробників; розробляти тематичні плани науково-дослідних робіт; оцінювати перспективність пропозицій з боку підприємств малого бізнесу; проводити конкурси, в рамках яких розподілятимуться субсидії, гранти та контракти. Щорічний бюджет Програми інноваційних досліджень в малому бізнесі в розмірі 2 млрд.

доларів США дозволяє реалізувати приблизно 2000 інноваційних проектів [там же].

Друга інноваційна програма – Трансферт технологій малого бізнесу – спрямована на прискорення технологічного процесу в національній економіці США. В рамках цієї програми підприємства малого бізнесу можуть отримувати фінансову та технічну допомогу у створенні спільних підприємств та тимчасових об'єднань, спрямованих на розробку нових технологій від зародження ідеї до її повної реалізації.

У Великобританії Міністерство торгівлі та промисловості підтримує цілий ряд організацій та програм з розвитку інноваційної діяльності та прикладному використанню результатів науково-дослідних робіт у промисловості. Такими є:

Співтовариства Фарадея – співтовариства різноманітних організацій та інститутів, у тому числі дослідницькі та технологічні організації, університети, професіональні інститути, торгові асоціації, підприємства. Мета співтовариств - в організації взаємодії між науковою і технологічною сферою та бізнесом, а також в організації трансферу технологій для підвищення конкурентоспроможності промисловості Великобританії.

Інноваційний фонд вищої освіти – фонд, який на конкурсній основі надає фінансування університетам, що дає їм можливість відкривати офіси для координації зв'язків з підприємництвом і передачі технологій; забезпечувати централізований маркетинговий аналіз дослідницької діяльності, консультування та освітніх послуг підприємствам; утворювати самостійні підприємства; заохочувати або забезпечувати навчання підприємницьким навичкам студентів; координувати або надавати студентам робочі місця на підприємствах. Інноваційний фонд вищої освіти пропонує різноманітні фінансові можливості, включаючи початкове фінансування, відкриття власних і спільних компаній, ризикові фонди. Також у Великобританії існують такі програми, як Гранти підприємствам, в рамках яких надається державна фінансова допомога малим та середнім

підприємствам.

Щодо державних дотацій та кредитів, то в США, наприклад, державна фінансова допомога підприємствам малого та середнього бізнесу включає в себе прями та гарантовані займи. Особлива увага також приділяється і дотаціям (грантам), а також контрактам на розробку нової продукції і технологій. В цілому подібна фінансова допомога спрямована на стимулювання розвитку інноваційного малого бізнесу у країні [108].

У Японії існуюча в система фінансування підприємств малого бізнесу гарантує надання субсидій і кредитів органами місцевої державної влади. Так, наприклад, фінансова підтримка технічного переоснащення виробництва здійснюється за рахунок виділення кредитів з місцевого бюджету і реалізації обладнання в розстрочку або надання його в найм орендодавцями префектур.

Також широке поширення у Японії набуло виділення субсидій, що покривають до 50% витрат, на створення центрів підвищення технічного рівня малих і середніх форм ведення бізнесу, консультування, підвищення кваліфікації технічних працівників тощо.

Цікавим елементом системи фінансування малого бізнесу в Японії є компенсація витрат, пов'язаних з підготовкою кадрів, а також частки витрат на підвищення кваліфікації працівників. Виділяються також кошти і на комп'ютеризацію діяльності підприємств, збір та аналіз інформації для розробки енергозберігаючих та природоохоронних заходів, консультування підприємців з приводу ефективних методів ведення роздрібної торгівлі та програмного забезпечення [108].

Дуже розповсюдженою у світовій практиці є державна підтримка підприємств, які займаються інноваційною діяльністю у вигляді оновлення технологій, менеджменту, організації праці, номенклатури продукції. Для таких підприємств створюються бізнес-інкубатори та технопарки. Тобто метою державної підтримки є вирощування інноваційних технічно передових підприємств, які в майбутньому зможуть виконувати розповсюджувати найновітніші технології на всі сфери національної економіки. Подібна участь

у створенні інфраструктури дозволяє компенсувати притаманну підприємствам малого та середнього бізнесу нестачу фінансів, необхідних для проведення наукових досліджень та розробок.

Враховуючи велику ступінь невизначеності результату і ризику інноваційної діяльності, велику роль у підтримці малого інноваційного підприємництва відіграють інноваційні центри та "бізнес-інкубатори".

Інноваційні центри надають послуги з підбору продукції певного призначення, що володіє найвищим технічним рівнем або споживчими характеристиками; здійснюють так званий технологічний аудит різних розробок. Інноваційні центри можуть також надавати малим підприємствам такі послуги, як оцінка ідеї з точки зору її ефективності при комерціалізації, потенційного ринкового і технічного ризику; розробки бізнес-плану; допомоги в пошуку і залученні венчурного капіталу; організації дослідного виробництва.

"Бізнес-інкубатори" спеціалізуються на наданні новоствореним фірмам цілого комплексу пільг та послуг з метою зниження обсягів необхідних первинних капіталів зазвичай на термін від 3-х до 5-ти років. У їх числі: пільги на оплату приміщень, проведення бухгалтерських і розрахункових робіт; допомога в технічній опрацюванні проекту, організації рекламних послуг, просуванні продукції, підготовці керівників і фахівців компанії. Тільки після такого "інкубаційного" полегшеного періоду підприємство пускається в самостійне плавання.

Альтернативними шляхами стимулювання інновацій та розвитку наукоємного малого бізнесу є податкові пільги [48, с. 10]. Прикладом такого підходу може стати податкова система Сінгапуру, де підприємство-інноватор має можливість вирахувати з податку на прибуток суму, що перевищує його витрати на інноваційну діяльність [116, с. 27]. Також від сплати окремих податків звільняються венчурні підприємства в США; більш щедрими у порівнянні з пільгами для великих підприємств є податкові пільги для інноваційно спрямованих малих підприємств у таких країнах, як Італія,

Японія, Нідерланди, Данія. Також повністю на витрати виробництва списуються витрати на науково-дослідні роботи у Іспанії та Канаді тощо.

Отже аналіз зарубіжного досвіду показав, що організаційно-економічне забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу відіграє провідну роль в регуляторній політиці будь-якої країни світу. Встановлено, що розглянуті заходи регулювання розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, а саме визначення організаційно-правового критерію віднесення підприємств до малого та середнього бізнесу; застосування спеціальних податкових заходів, в тому числі пільгового оподаткування; допомога в інноваційно-інвестиційній сфері є універсальними. Їх використання у тій або іншій комбінації дозволяє уряду країни регулювати діяльність підприємств малого та середнього бізнесу шляхом усунення найбільш небажаних проблем, пов'язаних з їх господарюванням.

Встановлено, що критерії віднесення підприємств до малого та середнього бізнесу в Україні по показнику кількості найманих працівників відповідає європейському досвіду, проте є значне відхилення по такому показнику, як дохід від реалізації. Визначено, що нова система оподаткування для малих та середніх форм ведення бізнесу створює більш привабливі умови функціонування, ніж та, що існувала до прийняття Податкового кодексу України. Також показано, що організаційно-економічне забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу може бути спрямоване у напрямі стимулювання інноваційної активності підприємств саме за рахунок оптимізації спрощеної системи оподаткування. При цьому така оптимізація має враховувати не лише соціальний бік проблеми у вигляді зайнятості населення та економічний – у вигляді інноваційної спрямованості малих та середніх форм ведення бізнесу, а також і її фіскальний аспект – у вигляді податкових надходжень до бюджету.

Виходячи з цього напрямом подальших досліджень є розробка концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні, а також побудова економіко-математичної моделі забезпечення розвитку

малого і середнього бізнесу з позиції оптимізації ставки єдиного податку.

Висновки по розділу 1

В рамках дослідження теоретико-методчних аспектів організаційно-економічного забезпечення розвитку малих і середніх форм ведення бізнесу при формуванні регуляторної політики було визначено роль малого та середнього бізнесу як складової національної економіки; виділено напрями організаційно-економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в рамках регуляторної політики держави, проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу.

Встановлено, що організаційно-економічне забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в рамках регуляторної політики держави є найбільш ефективним при забезпеченні адекватного регулювання за такими напрямками, як:

організаційно-правові критерії віднесення підприємств до малого та середнього бізнесу;

податкові заходи, в тому числі пільгове оподаткування;

допомога в інноваційно-інвестиційній сфері.

Порівняння українського законодавства з зарубіжним досвідом визначення критерію віднесення підприємств до малих, середніх та великих показало, що:

по-перше, щодо кількості працюючих осіб, то український критерій відповідає країнам ЄС та не досягає ланки, яка встановлена такими країнами, як Російська Федерація, США, Японія;

по-друге, щодо обсягу валового доходу, то він найнижчий з усіх країн, по яким проводився аналіз.

Виходячи з цього, встановлено, що усі напрями організаційно-

економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в Україні розповсюджуються лише на дійсно малі підприємства з незначним обсягом валового доходу, що особливо чітко простежується в податковій політиці держави. Отже обґрунтовано доцільність удосконалення критеріїв віднесення підприємств до малого та середнього бізнесу в Україні, які відповідатимуть світовим тенденціям.

Дослідження податкових заходів щодо регулювання підприємств малого та середнього бізнесу показало таку залежність: чим більша доля малого бізнесу у ВВП країни, тим розбіжність між ставками податку на прибуток для малих та великих підприємств вища. Винятком є країни, законодавством яких передбачено додаткові пільги в рамках оподаткування. До таких зокрема відноситься звільнення від оподаткування в перші роки функціонування підприємства.

Результати дослідження опубліковано в роботах [71; 72; 77; 78; 80].

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості формування та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

Актуальність дослідження історії малого та середнього бізнесу в Україні обумовлюється тим, що сучасні тенденції розвитку відносин в різних сферах економічної діяльності ґрунтуються на широкому досвіді формування як зарубіжних так і вітчизняних форм господарювання. Тому для виявлення проблем та недоліків, які пригнічують стрімкий розвиток підприємницької діяльності, та розробки шляхів удосконалення сучасної вітчизняної системи забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу доцільним є виявлення особливостей формування та розвитку підприємництва з його становлення до сучасного стану.

В даній роботі початком становлення підприємництва вважається період реформувань Петра I, за часів правління якого в російській державі, якій тоді належали й українські землі, почали складатися умови, за яких попит на підприємницьку діяльність почав зростати. Насамперед це було пов'язано з формування купецтва. Поштовхом до цього стали реформи з впровадження корпоративної ідеї. Так, наприклад Указом від 27.10.1699 р. наказувалося створення торгових компаній, тобто об'єднання капіталу окремих купців для ведення спільного бізнесу: приписувалося всяким чинам купецтва торгувати так, як це роблять в інших державах торгові люди – компаніями[140]. Беручи за приклад досвід зарубіжних країн, Петро I намагався створити додаткові джерела фінансування бюджету, тому через кілька років знову була зроблена спроба втілити ідею створення торговельних компаній: було розроблено указ 2.03.1711 р. "О поручении Правительствующему Сенату попечения о правосудии, об устройстве

Государственных доходов, торговли и других отраслей Государственного хозяйства" [145]. Основними положеннями Указу стало впровадження спільних торговельних товариств в Росії. Ця ідея була надалі врахована й в Указі від 8.11.1723 р. "О прилежном наблюдении, чтобы Российские товары больше на деньги продаваемы были, нежели на товары обмениваемы; о распространении торговли с Францией, Испанией и Португалией; о китовом промысле; об учреждении компаний; о посылке в чужие края молодых людей из торгового класса для обучения коммерции" [144], яким приписувалося помножувати свою комерцію, яка може приносити великий прибуток. Саме в ті часи зародилися цілі покоління підприємців: Строганових, Демідових, Мамонтових, Морозових, Прохорових, Шапошникових та ін., які потім створили бізнес-імперії.

Купці-мануфактурники та купці, що вели імпортно-експортну діяльність отримали від держави пільги: звільнення від рекрутської повинності, право покупки селян для підприємств, отримання кредитів й земель для промислового будівництва. Проте інші рядові купці мали великі зобов'язання зі сплати непрямих податків та мита, подушної податі тощо. Тому багато з них становилися банкрутами та не мали можливості продовжувати торговельну діяльність [140].

Подальший розвиток торгово-промислове законодавство отримало у 19 ст.: було видано Статут "Про банкрутів" (1800 р.), прийнято Закони "Про акціонерні товариства, торгові товариства, корпорації" (1807 р.), "Додаткову постанову про влаштування гільдій та про торгівлю інших верств" (1824 р.). Так, банкрутом вважалася особа, яка не могла сповна заплатити своїх боргів. Розрізнялося три види банкрутства: від нещастя, від недбалості і пороків та від підробки. Постановою дозволялося купцям в залежності від статусу вести: внутрішню та зовнішню оптову торгівлю, відкривати свої магазини, фабрики, заводи, банкірські будинки, страхові агенції (купцям першої гільдії); оптову та роздрібну торгівлю з обмеженнями за обсягом товарів та суми доходу, відкривати страхові контори, банкірські будинки та гостині

двори (купцям 2 гільдії), займатися роздрібною торгівлею в місті, де проживають (купцям 3 гільдії) [138].

Подальше розповсюдження підприємництва в Російській імперії пов'язане із скасуванням кріпацтва та реформуваннями. В ті часи найбільші групи підприємців склалися з багатих селян, ремісників та торговців. Наприкінці 19 ст. підприємницькою діяльністю вже займалися кілька мільйонів людей. Першими українськими підприємцями-цукровиками вказуються Бобринські, Бродські, Терещенки, брати Яхненки та Симиренки, П'ятакови. Так, наприклад, родина українських промисловців Яхненків походила з заможних селян-кріпаків з міста Сміли, розбагатівши з гуртової торгівлі промисловими виробами, худобою та хлібом. На початку 1840-х років вони створили фірму "Брати Яхненки і Симиренко" та відкрили першу цукроварню. Потім була заснована ремонтна майстерня, яка згодом стала потужним машинобудівним заводом, що виробляв техніку для цукроварень [156].

Особливістю торговельної діяльності тих часів на землях України можна вважати чумацтво. Професор Мазур І.І. розглядає чумацтво як передумову виникнення підприємництва в Україні [125]. У своїй статті він показує обсяги торгівлі, кількість задіяних у торгівлі чумаків, особливості їхньої діяльності тощо. Так, наприклад, наприкінці 19 ст. на Лівобережжі (Полтавщині, Чернігівщині, Курсько-Вороніжчині) та Київщині торгівлею займалися постійно 210 тисяч чумаків, щорічно перевозивши більше 1 млн. т товарів, серед яких були основними риба та сіль. Також чумаки торгували хустками та намистом, спеціями, горіхами, саджанцями дерев. Ця діяльність складала дві третини від усього обсягу торгівлі з чорноморських та азовських портів. Це доводить те, що чумацтво мало велике економічне значення та велику питому вагу в економіці країни [125, с.193]. Через чумацьку торгівлю налагоджувалися й міжнародні зв'язки, оскільки одна з двох важливих чумацьких магістралей в 17-18 ст. – Муравська – починалася на Лівобережжі через запорозькі паланки, річку Кінські Води йшла до Перекопської Башти,

потім до солоних озер Криму (південного узбережжя Криму), через Кафу, торговельну артерію Малої Азії, а потім й до західних міст Польщі і східної Пруссії, та на схід за Волгу [119].

Підчас політики "воєнного комунізму" підприємництво зазнало великої руйнації, оскільки всі відносини у становленні та розвитку господарювання були жорстко підконтрольні державі та засновані на адміністративно-командних методах управління. Державна політика була побудована на формуванні колективної власності і колективному підприємстві, до якого відносилися кооперативне та акціонерне підприємство. Проте ці форми підприємства швидко зазнали занепаду та ліквідації.

Значну роль в історії розвитку вітчизняного малого та середнього бізнесу відіграла нова економічна політика (НЕП) на початку 20 ст. (1921-1928р.). Саме за допомогою нових форм товарообміну належало відновити торговельний капітал в країні, відновити ринок. З метою відродження підприємства було зроблено низку заходів, направлених на впровадження госпрозрахункових відносин та відновлення кооперації.

Згідно декрету Російського національного комітету "Про споживчу кооперацію" від 7.04.1921 р. громадяни республіки повинні були об'єднуватися у споживчі товариства [168, С. 110-113]. На місцях формувалися споживчі товариства, які об'єднувалися у губернські спілки. Система споживчої кооперації в Україні підпорядковувалася Всеукраїнському кооперативному центру. Поряд зі споживчою кооперацією діяли й приватні торгівці. По селах люди займалися виготовленням кустарних та ремісничих виробів, збутом сільськогосподарської продукції.

З роками з'являлося все більше форм підприємницької діяльності: торгівельна (оптово-роздрібна), сільська (заготівельно-збутова), деревообробна, мисливська, транспортна, робітнича, оренда житла, кустарно-промислова, кредитно-промислова тощо. Таким чином у середині 20-х років вдалося відновити торговельний капітал, наростити матеріально-технічну базу, покращити фінансовий стан економіки країни.

В сільській місцевості селяни-одноосібники та фермери намагалися розбудувати своє власне господарство. Проте деякі з них теж почали об'єднуватися у селянські кооперативи. Поштовхом до цього стала постанова Центрального виконавчого комітету та Російського національного комітету СРСР "Про сільськогосподарську кооперацію" від 22.08.1924 р., за якою "дозволялося організовувати кооперативи для спільного ведення сільського господарства, постачання засобів продукції населенню, переробки й збуту сільськогосподарських продуктів, меліорації, закупки й використання машин сільськогосподарського призначення та інших заходів, спрямованих на поліпшення сільського господарства" [91, С. 52].

Проте в 30-ті роки почалася соціалістична реконструкція сільського господарства, за якої кооперація індивідуальних селянських господарств стала фундаментом для створення колгоспно-кооперативної форми власності, тобто добровільні закупівлі стали примусовими. Подібного реформування зазнали й інші форми кооперації: кустарно-промислова кооперація скорочує обсяги постачання, збуту та кредитування, споживча кооперація скорочує обсяги торгівлі, кредитна кооперація ліквідується через одержавлення відповідних установ. Тобто в ці часи через встановлення централізованої планової економіки відбувається занепад підприємницької діяльності в Україні [162, С.122-135].

За радянських часів (1930-ті – 1950-ті рр.) підприємницька діяльність мала такі підприємницькі форми, як артілі з видобутку золота, рибацькі артілі, промислові артілі кустарів та ремісників, комсомольське та приватне будівництво, підприємства споживчої кооперації, кооперації інвалідів та місцевої промисловості, виживаючи в умовах низької платоспроможності населення, обмеженої можливості для ведення та розширення підприємницької діяльності. Але з 1956 р. відбулася реорганізація промислової кооперації через одержавлення. Мале підприємництво значно скоротилося, в країні відчувався дефіцит товарів народного господарства.

У 1986 р. було прийнято Закон СРСР "Про індивідуальну трудову

діяльність громадян в СРСР", в якому зазначалося, що "індивідуальна трудова діяльність в СРСР використовується для більш повного задоволення суспільних потреб в товарах і послугах, підвищення зайнятості громадян суспільно корисною діяльністю, надання їм можливості отримання додаткових доходів відповідно до витрат своєї праці" [96]. Це сприяло легалізації деяких видів приватного бізнесу та відкрило доступ до створення власної справи, оскільки допускалася "індивідуальна трудова діяльність у сфері кустарно-ремісничих промислів, побутового обслуговування населення, а також інші види діяльності, засновані виключно на особистій праці громадян і членів їх сімей" [там же].

У 1988 р. було прийнято Закон СРСР "Про кооперацію в СРСР", направлений на "зростання ролі кооперації в прискоренні соціально-економічного розвитку країни, посилення процесу демократизації господарського життя, надання нового імпульсу колгоспному рухові, створення умов для залучення до кооперативів широких верств населення..., всемірне використання кооперативних форм для задоволення зростаючих потреб народного господарства і населення в продовольстві, товарах народного споживання, житлі, різноманітній продукції виробничо-технічного призначення, роботах і послугах" [97]. Масово почалося відкриття кооперативів, де були більш демократичні форми організації та висока заробітна плата.

Положення "Про організацію діяльності малого державного підприємства", прийняте у 1989 р. Комісією по вдосконаленню господарського механізму, передбачало спрощений порядок створення малих підприємств державними підприємствами та організаціями. Завдяки цьому Положенню почали створюватися малі підприємства на основі субпідрядної системи та державної формі власності.

Проте відродження малого та середнього бізнесу почалося у сучасні часи, а саме з падінням соціалістичного режиму: почали з'являтися різні підприємницькі структури. Соціолог, академік Т.І. Заславська у середині 90-х

рр.. виділила такі групи підприємців в "бізнес-прошарку" Російської Федерації: власники бізнесу – власники та директори переважно дрібних підприємств та фірм; напівпідприємці – працівники, які поєднують роботу за наймом із різними видами підприємництва, включаючи індивідуальну трудову діяльність; менеджери – господарські керівники, які керують підприємствами або фірмами за зарплату; само зайняті підприємці – особи, що займаються дрібним підприємництвом за допомогою власних засобів виробництва; менеджери-співвласники – це керівники дрібних акціонованих підприємств, що працюють за наймом, але володіють значними пакетами акцій цих підприємств [105]. Проте їхні риси були і є притаманними й підприємцям в Україні.

Нормативно-правове забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу детально розкрито у п. 2.3, тому далі надано характеристику соціально-економічних факторів, що мали рушійну силу та вплив на формування та розвиток малого та середнього бізнесу в Україні з початку 1990-х рр.

Статистичні дані тих часів говорять про те, що з проведенням економічних реформ почалося стрімке зростання кількості підприємств малого бізнесу (табл. 2.1).

З табл. 2.1 видно, що, починаючи з 1991 р. малий бізнес в Україні кількісно збільшився у 16 разів. Проте, незважаючи на загальну тенденцію до зростання, темпи зростання в залежності від періодів розвитку підприємництва досить відрізняються. Так, найбільші темпи зростання загальної кількості суб'єктів малого бізнесу припадають на 1991-1996 роки і дорівнюють в середньому 148% - 191% щорічно. В період з 1996 по 2003 рік включно показники зростання майже однакові: щорічно 114% – 117%. Починаючи з 2004 року, відбуваються стрибкоподібні зміни темпів приросту суб'єктів підприємництва: з 4,7% до 8,4% (2004-2005р.р.) та від 3% у 2006 році до 11% у 2007 р.

Проте, судячи з обсягів реалізації продукції, можна зазначити, що не

всі підприємства змогли увійти в ринкові умови господарювання. Починаючи з відкриття малого підприємства і до його розвитку, підприємці стикаються з низкою проблем, які не всім вдається гідно вирішити.

Таблиця 2.1

Деякі показники діяльності малого бізнесу в Україні (1991-2010 рр.)

Рік	Кількість малих підприємств, тис. шт.	Обсяг реалізованої ними продукції, млн. грн.	Кількість найманих працівників, тис. осіб
1991	19,6	3,6 ⁸⁹	637,0
1992	50,5	51,9 ^{1 2}	910,0
1993	75,0	1 995,1 ^{1 2}	1 038,2
1994	79,8	128 900,0 ¹	986,4
1995	91,6	492 609,1 ¹	1 042,4
1996	93,1	8 397,0	1 159,7
1997	136,2	34 115,0	1 357,7
1998	173,4	41 418,7	1 032,5
1999	197,1	77 943,8	1 677,5
2000	217,9	43 810,1	1 709,8
2001	233,6	47 165,7	1 807,6
2002	253,8	49 394,2	1 918,5
2003	272,7	65 202,1	2 034,2
2004	283,4	74,363,5	1 928,0
2005	295,1	82 936,7	1 834,2
2006	307,4	357 252,6	2 158,5
2007	324,0	436 247,8	2 154,3
2008	334,1	436 247,8	2 156,7
2009	348,0	455 378,8	2 067,8
2010	320,2	477 045,0	2 003,0

Складено за: [159, 54], власні розрахунки.

⁸У млрд. крб.

⁹Обсяг продукції тільки промислових та будівельних підприємств.

Так, наприклад, при відкритті підприємства, кожному бізнесмену потрібний стартовий капітал та оренда чи купівля приміщень. При цьому багато підприємців зазначали, що отримання кредиту в банку не вигідна та ризикова справа, а знайти необхідне приміщення за розумною ціною дуже складно [137].

Деякі підприємці не пережили "паперової тяганини" при складній процедурі реєстрації малого підприємства, яка займала від кількох місяців до року.

Після отримання усіх дозволів на ведення бізнесу починалися побори зі сторони контролюючих органів. Враховуючи те, що жодний бізнес не починає приносити дохід зразу після його реєстрації, у підприємців не було шансів збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції.

Динамічний розвиток підприємництва почався після прийняття Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 19 жовтня 2000 року № 2063-III [99] у 2001-2002 рр., коли сума вітчизняних інвестицій (коштів, залучених у мале підприємство) становила 18,8 млн. грн. а іноземних – 40,5 млн. дол. США та 36 тис. ЄВРО. В ці роки стрімко почала зростати кількість нових підприємств, та вирівнюватися обсяги виробництва та реалізації продукції. Як зазначає С.Б.Бейгул, "фахову допомогу малому підприємству країни надавали 257 бізнес-центрів, 61 бізнес-інкубатор, 14 технопарків, 151 лізинговий центр, 674 кредитні спілки, 111 фондів підтримки підприємства, 753 інвестиційних та 247 інноваційних фондів і компаній" [50].

Велике значення на цьому періоді розвитку малого та середнього бізнесу зіграло мікрокредитування. Така програма була створена в Україні в 1997 році Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Німецько-українським фондом (НУФ) для підтримки розвитку малого й середнього бізнесу, через надання доступу підприємцям до банківських кредитів українських банків, що пройшли особливий відбір. Так, можливість отримати кредити була відкрита для приватних підприємців, що займалися

роздрібною торгівлею, малих виробництв та фірм сфери послуг. Як зазначено в [47], у 1999-2000 рр. на модернізацію обладнання й збільшення оборотних коштів було відкрито дві кредитні лінії: 163 млн. дол. США та 90 млн. дол. США. Таким чином вітчизняні підприємці отримали понад 6000 мікрокредитів, що дозволило збільшити обсяги виробництва та реалізації (до 415 млн. дол. США) та працевлаштувати понад 5000 осіб [69, С. 13-14].

Проте, незважаючи на позитивні тенденції, залишалось багато причин, по яким розвиток підприємництва в країні гальмувався. Серед таких причин називалися надмірний податковий тиск, нерозвиненість інфраструктури для підтримки малого підприємництва, відсутність інформації щодо потенційних партнерів та конкурентів, низький попит на продукцію тощо. Найбільш часто головною причиною підприємці виділяли недосконалість нормативно-правового забезпечення, а саме надмірну регламентованість деяких видів діяльності, відсутність реалізації фінансової підтримки, задекларованої чинним законодавством тощо. Так, наприклад, підприємницьку діяльність регулювали понад три тисячі законів, постанов указів та інструкцій [47].

Оптимізму не добавляло й зростання чисельності працюючих на малих підприємствах, яке почалося з 2000 року, тому що, як відмічається в [130] "його темпи (малого бізнесу – прим. автора) істотно відстають від темпів зростання кількості самих малих підприємств, що є виявом процесів, пов'язаних із "мікронізацією" малих підприємств, і може водночас бути свідченням зменшення ролі малого бізнесу як фактора зайнятості та соціального захисту населення... Фахівці, зокрема, відзначають тенденцію перереєстрації малих підприємств у форму приватного підприємництва з правом найму робітників. Зрозуміло, що такий вид підприємництва не можна розглядати як форму розвитку повноцінних малих підприємств, які здатні належним чином виконувати викладені вище соціально-економічні функції".

У 2000 р. було прийнято Закон України "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні", метою якої є "створення належних умов для реалізації конституційного права на

підприємницьку діяльність, а також підвищення добробуту громадян України шляхом залучення широких верств населення до такої діяльності" [102]. Основними напрямками цієї Програми стали:

- вдосконалення нормативно-правового законодавства у сфері підприємницької діяльності;
- створення єдиної державної регуляторної політики у цій сфері;
- стимулювання фінансово-кредитної та інвестиційної роботи для потреб малого підприємництва;
- підтримка інфраструктури розвитку малого бізнесу;
- запровадження регіональної політики щодо сприяння розвитку малого бізнесу.

Починаючи з цього часу в дію були введені нові закони України, внесено зміни до нормативних та законодавчих актів щодо питань реалізації регуляторної політики, розвитку підприємництва та впровадження спрощених процедур реєстрації і видачі дозволів. Так, наприклад, Указом Президента України "Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва" постановлялося "забезпечити відкритий доступ суб'єктів підприємництва... до інформації про державне і комунальне майно, яке пропонується до відчуження або передачі в оренду, запровадити щоквартальний моніторинг використання коштів, що спрямовуються на виконання відповідних програм підтримки малого підприємництва...", а також "вжити заходи для прийняття законів про спрощену систему оподаткування" [166]. Указом Президента України "Про деякі заходи щодо забезпечення здійснення державної регуляторної політики", було постановлено забезпечити додержання принципів державної регуляторної політики стосовно відповідності форм та рівня державного регулювання господарських відносин реальним потребам та вимогам ринку, досягнення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави [165].

Після підписання Президентом України Указу "Про спрощену систему

оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" [164] частина тіньових підприємців вийшла з тіні, оскільки після введення єдиного податку кількість підприємців збільшилася удвічі.

Для забезпечення прозорості процесу використання бюджетних коштів на виконання заходів Національної програми було прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 18.07.2005 р. № 594 "Про затвердження Порядку використання коштів державного бюджету на виконання заходів щодо реалізації Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні на 2005 рік" [49].

Також в цьому році було прийнято Закон України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності", у якому було визначено "правові та організаційні засади функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності і ... порядок діяльності дозвільних органів, уповноважених видавати документи дозвільного характеру, та державних адміністраторів" [100]. Згідно з цим законом більшість нелегітимних дозволів було анульовано, що розкрило більші можливості для роботи малого та середнього бізнесу, також було визначено строки та умови видання дозволів.

В 2006 р. у сфері фінансово-кредитної підтримки підприємництва функціонувало близька 150 банків та 1500 небанківських фінансово-кредитних установ, з них 1000 – кредитних спілок. Продовжували діяти кредитні лінії ЕБРР та НУФ, за якими було видано кредитів на суму 1452 млн. дол. США [106].

Проте прагнення держави до покращення умов підприємців не принесли оптимістичних результатів, оскільки не дивлячись на те, що малі та середні підприємства складала до 90% від загальної кількості усіх підприємств в Україні, частка вартості кінцевого продукту цих підприємств у ВВП складала близька 5-6%, в той час як в зарубіжних країнах – до 30-80% у різних галузях економіки [131].

В 2007 р. в Україні діяло 360,3 тисяч підприємств, з них 85,3 % малих

підприємств та 14,5 % середніх підприємств. Частка обсягу реалізованої продукції, робіт, послуг (без ПДВ, акцизу) середніх підприємств у загальному обсязі складала 68,6 %, малих – 4,8%. На цих підприємствах було зайнято понад 65 % працівників підприємств, та їхній внесок до ВВП складав до 16% з урахуванням тіньової економіки [154, С. 712].

Фінансова криза 2008-2009 рр. ще більше посилила напруження у бізнес-колах. Тільки 20% малих підприємств характеризували своє становище як добре, 30% – як негативне, половина малих та середніх підприємств відмічала падіння попиту на свою продукцію, збільшення обсягів дебіторської (внаслідок зростання цін на продукцію) та кредиторської (невиплата податків, кредитів) заборгованості, дефіцит фінансових ресурсів. [127].

Однак, за даними Державного комітету статистики України фінансова криза практично не вплинула на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні, а саме кількість малих підприємств збільшилася, а темпи зростання не погіршилися. Більш детально розвиток малого та середнього бізнесу в Україні проаналізовано в п. 2.2.

З 2011 р. почав діяти Податковий кодекс України. З одного боку, з прийняттям кодексу малий та середній бізнес отримав деякі преференції: спрощення системи звітності, зменшення кількості податків, запровадження податкових канікул, а з іншого боку – збільшення єдиного податку, розширення повноважень податківців, заборона на включення до складу податкових витрат на придбання товарів, робіт та послуг у суб'єктів підприємницької діяльності. Наслідками введення Податкового кодексу стали мітинги підприємців, закриття малих підприємств. Як відмічається в дослідженні "Зелена книга малого бізнесу 2012" фіскальне навантаження на малий бізнес становить майже 90%. Це найвищий показник серед 183 країн світу [107, С. 55]. Тому, попри усі кроки держави щодо сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, наразі залишаються, а інколи й поглиблюються, проблеми, пов'язані з забезпеченням розвитку цього

сегменту бізнесу, в тому числі й з фінансової точки зору.

Таким чином, результатом проведеного дослідження є виділення восьми етапів формування, становлення та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. На відміну від інших робіт, першим етапом вважається зародження малого та середнього бізнесу наприкінці XVII ст., за часів реформ Петра I. Авторський підхід до періодизації становлення та розвитку в Україні малого та середнього бізнесу представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Основні етапи становлення та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

Етапи	Характеристика етапів
1 етап кін. XVII- поч. XVIII ст. ст.	Зростання попиту на підприємницьку діяльність, формування купецтва, створення торгових компаній
2 етап XVIII-XIX ст. ст.	Чумацтво, розвиток торгово-промислового законодавства, скасування кріпацтва, збільшення кількості ремісників та торговців
3 етап 1917-1920 рр.	Занепад та ліквідація приватного підприємництва
4 етап 1921-1928 р.	Період НЕПу, відродження підприємництва та кооперації. Формування споживчих товариств, розвиток приватної торгівлі, ремісництва та інших видів підприємницької діяльності.
5 етап 1930 – 1980 рр.	Соціалістична реконструкція сільського господарства, скорочення обсягів кустарно-промислової кооперації, встановлення централізованої планової економіки, занепад підприємницької діяльності
6 етап 1980-ті рр.	Законодавче підвищення зайнятості громадян через індивідуальну трудову діяльність, розвиток кооперації, створення малих державних підприємств
7 етап	Активне відродження малого та середнього

1990-2000 рр.	бізнесу, формування бізнес-прошарку, нормативно-правового забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу, зростання кількості суб'єктів малого бізнесу, мікrokредитування
8 етап 2011-2012 рр.	Прийняття Податкового кодексу України, підвищення фіскального навантаження на малий та середній бізнес, акції протесту підприємців, вдосконалення податкового законодавства щодо фіскального регулювання підприємницької діяльності

2.2. Вплив тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу на стан економіки України

Як відмічають дослідники з питань малого та середнього підприємництва та показує досвід зарубіжних країн, малий та середній бізнес має важливе значення для економіки. Його розвиток впливає на економічне зростання, зайнятість, розширення асортименту ринку, зміни в інфраструктурі регіонів тощо. Дані табл. 2.1 показують, наскільки стрімко зростає кількість малих підприємств в Україні, разом з цим зростає й кількість працівників, зайнятих у цій сфері. Це свідчить про велику соціальну роль малого бізнесу в Україні. В табл. 2.3 показано частку підприємств малого та середнього бізнесу у сукупній кількості підприємств України.

Таблиця 2.3

Кількість підприємств за їх розмірами у відсотках до загальної кількості [160]

Види підприємств за розмірами	2006	2007	2008	2009	2010
Всі підприємства	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Великі підприємства	0,3	0,4	0,5	0,5	0,6
Середні підприємства	6,9	6,4	6,8	5,8	6,5

Малі підприємства	92,8	93,2	92,7	93,7	92,9
-------------------	------	------	------	------	------

Для того, що визначити, який вплив має розвиток малого та середнього підприємництва в Україні, необхідним є проведення аналізу розвитку підприємництва за останні роки. Так, наприклад, в роботі визначено, що за кількістю підприємств на 10 тис. наявного населення лідирують малі підприємства (в середньому за останні три роки – 70 підприємств), на другому місці – середні підприємства (4-5 підприємств). Дані, наведені в табл. 2.3, показують, що частка середніх та малих підприємств складає майже 100% від загальної кількості підприємств в Україні. А це означає, що діяльність уряду в справах підприємницької діяльності повинна бути орієнтована на організаційно-економічне забезпечення розвитку саме цих підприємств, які складають основу підприємництва в країні.

Необхідно звернути увагу на те, наскільки нерівномірно розподілена кількість малих підприємств по регіонах України (рис. 2.1).

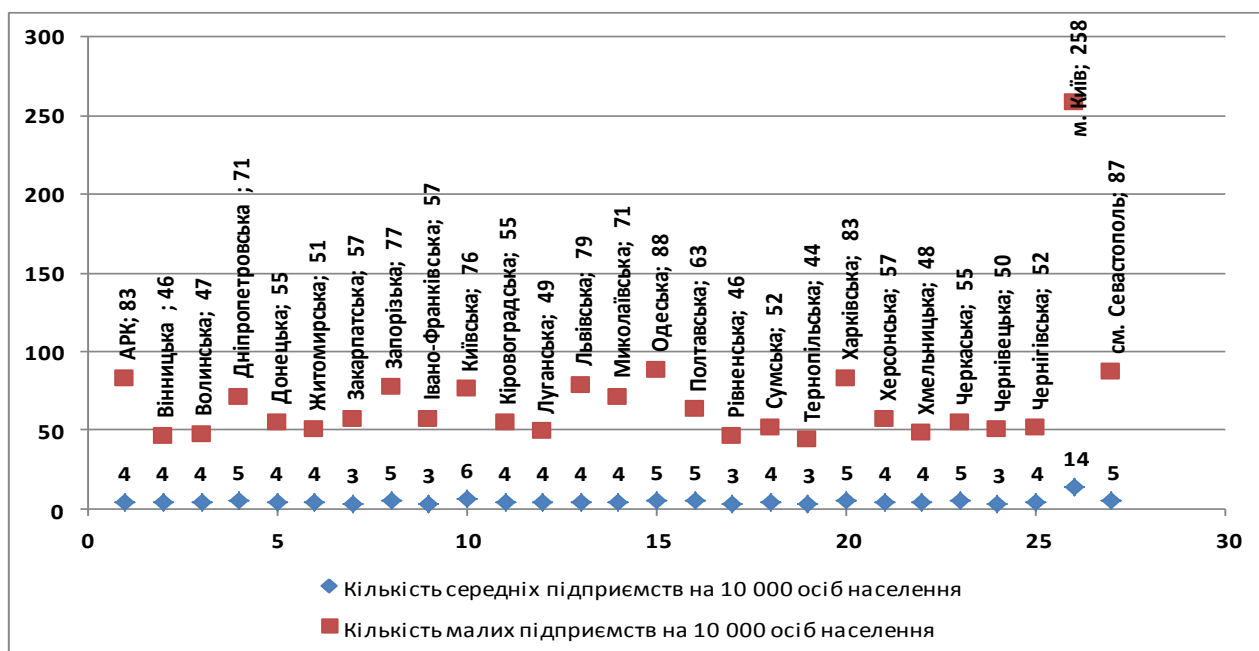

Рис. 2.1. Розподіл малих та середніх підприємств за регіонами України, 2009 рік [92]

Так, наприклад, лідером за кількістю малих підприємств на 10 000 осіб

наявного населення є м. Київ. 80-90 малих підприємств на 10 000 осіб мають Львівська, Харківська, Одеська, Автономна республіка Крим та м. Севастополь, та майже в 2 рази менше таких підприємств у Тернопільській, Рівненській та Вінницькій областях. Тому для підтримки та розвитку малого бізнесу в таких областях необхідним є реалізація регіональних програм зі стимулювання інвестиційної та інноваційної активності малих підприємств, надання консультаційної та інформаційної допомоги з питань захисту авторських прав, спрощення доступу до сучасних технологій, професійної підготовки підприємців, сприяння залученню до підвищення кваліфікації працівників сфери обслуговування, створення умов для поліпшення стану ринку продуктів та товарів тощо.

Починаючи з 2010 року простежується зменшення кількості малих підприємств та фізичних осіб-підприємців. Так, тільки в першому кварталі 2011 р. з обліку було знято майже 57 000 суб'єктів підприємницької діяльності, при цьому відкрити бізнес змогли тільки 44 000 підприємців, а це означає, що 13 000 підприємців припинили свою діяльність повністю. Основною причиною такого становища вважають те, що половина суб'єктів підприємницької діяльності, що обрали спрощену систему оподаткування, мають договірні відносини з юридичними особами з загальною системою оподаткування. Нові податкові правила позбавили можливості включати до валових витрат витрати на купівлю товарів, робіт та послуг "спрощенців", що спонукало підприємців через підвищення фіскального навантаження піти з ринку, оскільки не всі підприємці, які співпрацюють з юридичними особами, наважуться перейти на загальну систему оподаткування.

Важливе значення для розвитку регіонів та розвитку економіки країни в цілому має визначення кількості малих та середніх підприємств за видами економічної діяльності (табл. 2.4). Аналіз показав, що серед середніх підприємств незмінними лідерами є підприємства, що займаються сільським господарством та підприємства промисловості, зовсім мало середніх підприємств, зайнятих у сфері операцій з нерухомістю та торгівлі; проте саме

ці види економічної діяльності, а також готельний бізнес опановані більшістю малих підприємств, і навпаки, малих підприємств, що зайняті у промисловості та сільському господарстві менше.

Наразі урядом країни розроблено програму про розвиток сільських територій – аграрним комітетом Верховної ради ініційовано схвалення нового закону про сільськогосподарські кооперативи, які об'єднують малі та середні фермерські господарства та допоможуть відродити село, а це означає вихід на ринки збуту, забезпечення населення якісною продукцією, збільшення фінансування сільських територій та нових робочих місць в аграрному секторі.

Таблиця 2.4

Кількість підприємств малого та середнього бізнесу за видами економічної діяльності, у відсотках до загальної кількості [160]

ВЕД	2006		2007		2008		2009		2010	
	середні	малі	середні	малі	середні	малі	середні	малі	середні	малі
Сільське господарство	24,7	75,3	21,5	78,3	20,8	78,9	18,9	80,6	20,3	79,0
Промисловість	12,7	86,1	12,0	86,5	12,5	85,7	11,0	87,4	11,5	86,5
Будівництво	6,5	93,3	5,9	93,8	6,1	93,6	4,3	95,5	4,3	95,5
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів	3,6	96,2	3,8	95,9	4,5	95,1	3,8	95,9	4,6	95,0
Діяльність готелів та ресторанів	4,4	95,6	4,5	95,5	4,7	95,2	4,2	95,7	4,4	95,4
Фінансова діяльність	5,0	94,7	5,8	93,9	6,8	92,7	5,4	94,2	6,1	93,5
Операції з нерухомістю, оренда, інжиніринг, надання послуг підприємцям	3,7	96,3	3,4	96,6	3,7	96,2	3,3	96,7	3,7	96,2
Освіта	5,0	94,9	5,1	94,9	5,4	94,5	4,9	95,0	4,7	95,3
Охорона здоров'я, надання соціальної допомоги	6,8	93,2	6,1	93,9	6,2	93,8	5,7	94,2	6,2	93,6
Надання комунальних та індивідуальних послуг; культура та спорт	5,9	94,0	6,1	93,8	7,4	92,5	6,4	93,5	6,7	93,2

Таким чином, середні та малі підприємства зайняли ті економічні ніші, де великі підприємства майже не задіяні: так, наприклад, у діяльності готелів та ресторанів кількість працівників великих підприємств складає близька 15-17 тис. осіб, середніх підприємств – 50 тис. осіб, малих підприємств – 70 тис. осіб.

Подальше дослідження показує, що за кількістю зайнятого населення малі та середні підприємства разом забезпечують працевлаштування в такій самій мірі, як великі підприємства (табл. 2.5). Тому роль підприємництва в економіці країни дуже велика, адже цей сектор економіки забезпечує робочими місцями понад 5 млн. осіб, що працюють на підприємствах малого та середнього бізнесу, а також майже 3 млн. фізичних осіб-підприємців. Наприклад, на малих та середніх підприємствах, що займаються сільським господарством працевлаштовано понад 85% загальної кількості зайнятих працівників цього виду діяльності, у будівництві – майже 90%, у торгівлі – близько 70%. Тому вплив малого та середнього бізнесу на зайнятість в цих галузях залишається дуже значним.

Таблиця 2.5

Кількість зайнятих працівників на підприємствах [160]

Види підприємств за розмірами	2008		2009		2010	
	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%
Всі підприємства	8 969,4	100,0	8 274,8	100,0	7 885,8	100,0
Великі підприємства	3 594,3	40,1	3 278,7	39,6	3 305,3	41,9
Середні підприємства	3 137,7	35,0	2 844,1	34,4	2 506,9	31,9
Малі підприємства	2 237,4	24,9	2 152,0	26,0	2 073,6	26,2

За розрахунками автора, використовуючи статистичну інформацію [92;

160], середня кількість зайнятих працівників на середніх підприємствах коливається від 117 (Одеська область) до 155 осіб (м. Київ), а на малих підприємствах – від 5 до 8 працівників. У 2010 р. 4580,5 тис. осіб були зайняті у малому та середньому бізнесі, що складає 22,6 % від загальної кількості зайнятих працівників в Україні. За останній рік кількість зайнятих в малому та середньому бізнесі скоротилася, що свідчить про повільне згорання цього сектору економіки. Так, наприклад, частка зайнятих у малому та середньому бізнесі становила у 2009 р. 24,7%, а у 2008 р. – 25,6 %. Таким чином доведено, що діяльність та розвиток малого та середнього бізнесу мають важливе значення у питаннях зайнятості населення, оскільки майже чверть зайнятого населення задіяна у цьому секторі економіки.

Частка фонду оплати праці малих та середніх підприємств в останні роки має тенденцію до зменшення. Так, за даними статистичних матеріалів, у 2006 р. вона складала 50,4 % загального фонду оплати праці, у 2007р. – 47,7 %, у 2008 р. – 45,6 %, у 2009 р. – 44,6 %, у 2010 р. – 42,7 %. Проте в грошовому еквіваленті сума нарахувань найманим працівникам збільшилася майже вдвічі, і це не враховуючи оплати праці підприємців – фізичних осіб, збільшуючи таким чином відрахування до пенсійного фонду та бюджетів.

Аналіз діяльності середніх та малих підприємств, показав, що за обсягами реалізованої продукції малі та середні підприємства не поступаються великим (табл. 2.6), разом маючи близька 50% від загального обсягу реалізації.

При цьому, за видами економічної діяльності найбільші обсяги реалізації мають такі підприємства середнього та малого бізнесу (табл. 2.7):

фінансова діяльність – близька 95% від загального обсягу реалізації продукції;

будівництво – до 80%;

сільське господарство та готельний і ресторанний бізнес – більше 70%;

торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів – до 70%.

Таблиця 2.6

Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств, у відсотках до загальної суми [160]

Види підприємств за розмірами	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Всі підприємства	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100
Великі підприємства	36,6	39,3	44,6	45,6	48,8	51,3
Середні підприємства	44,6	42,6	39,1	37,7	37,0	35,6
Малі підприємства	18,8	18,1	16,3	16,7	14,2	13,1

В грошовому еквіваленті обсяги реалізованої продукції малих та середніх підприємств за останній 2010 рік збільшилися на 15% і склали 1719812 млн. грн., або 51,2% до загального обсягу реалізації. За видами економічної діяльності малі та середні підприємства, що займаються торгівлею мали обсяг реалізації у сумі 931639,7 млн. грн., промисловістю – 290465,8 млн. грн., фінансовою діяльністю – 158074 млн. грн., операціями з нерухомості – 124015,7 млн. грн.

Незважаючи на те, що за останній рік відбулося зменшення кількості малих підприємств (у 2009 р. – 75 одиниць на 10000 осіб, у 2010 р. – 63 одиниці на 10000 осіб наявного населення), кількості зайнятих працівників (у 2009 р. – 2152 тис. осіб, у 2010 р. – 2073,6 тис. осіб) обсяги реалізованої продукції малими підприємствами збільшилися на 21588,9 млн. грн. (рис. 2.2), а фінансовий результат від звичайної діяльності став позитивним (у 2009 р. – збиток у розмірі 21209,9 млн. грн., у 2010 р. – прибуток до оподаткування 1148,8 млн. грн.). За результатами 2010 р. прибуток малих та середніх підприємств разом склав понад 91 млрд. грн., збиток – 82 млрд. грн.

Таблиця 2.7

Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств за видами економічної діяльності, у відсотках до загального обсягу [160]

ВЕД	2006		2007		2008		2009		2010	
	середні	малі	середні	малі	середні	малі	середні	малі	середні	малі
Всього по економіці	44,6	18,8	42,6	18,1	39,6	16,3	37,7	16,7	37,0	14,2
Сільське господарство	78,5	18,0	69,9	17,2	61,6	16,6	56,2	15,9	54,1	16,8
Промисловість	25,2	5,1	22,6	5,0	20,6	4,6	23,1	5,2	20,3	4,4
Будівництво	47,2	33,0	43,3	33,0	43,0	33,5	41,2	41,4	44,3	35,9
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів	55,2	27,3	53,5	25,0	49,6	22,7	46,1	23,0	45,9	20,0
Діяльність готелів та ресторанів	50,6	37,2	51,3	35,2	45,6	32,3	42,0	32,2	40,0	30,9
Діяльність транспорту і зв'язку	20,4	10,9	20,1	10,9	19,3	10,2	20,5	10,1	19,8	10,1
Фінансова діяльність	89,9	8,6	86,0	10,9	88,2	6,4	87,7	7,4	91,5	4,9
Операції з нерухомістю, оренда, інжиніринг, надання послуг підприємцям	30,0	37,2	36,6	41,2	32,9	32,4	28,3	28,3	31,2	25,2
Освіта	45,9	36,5	48,0	38,5	48,9	40,4	конф. інф.	36,9	конф. інф.	38,9
Охорона здоров'я, надання соціальної допомоги	70,2	24,7	69,6	26,0	68,7	25,0	66,1	23,9	57,9	24,2
Надання комунальних та індивідуальних послуг; культура та спорт	43,1	30,4	46,2	25,0	50,3	23,2	55,5	24,1	42,9	29,8

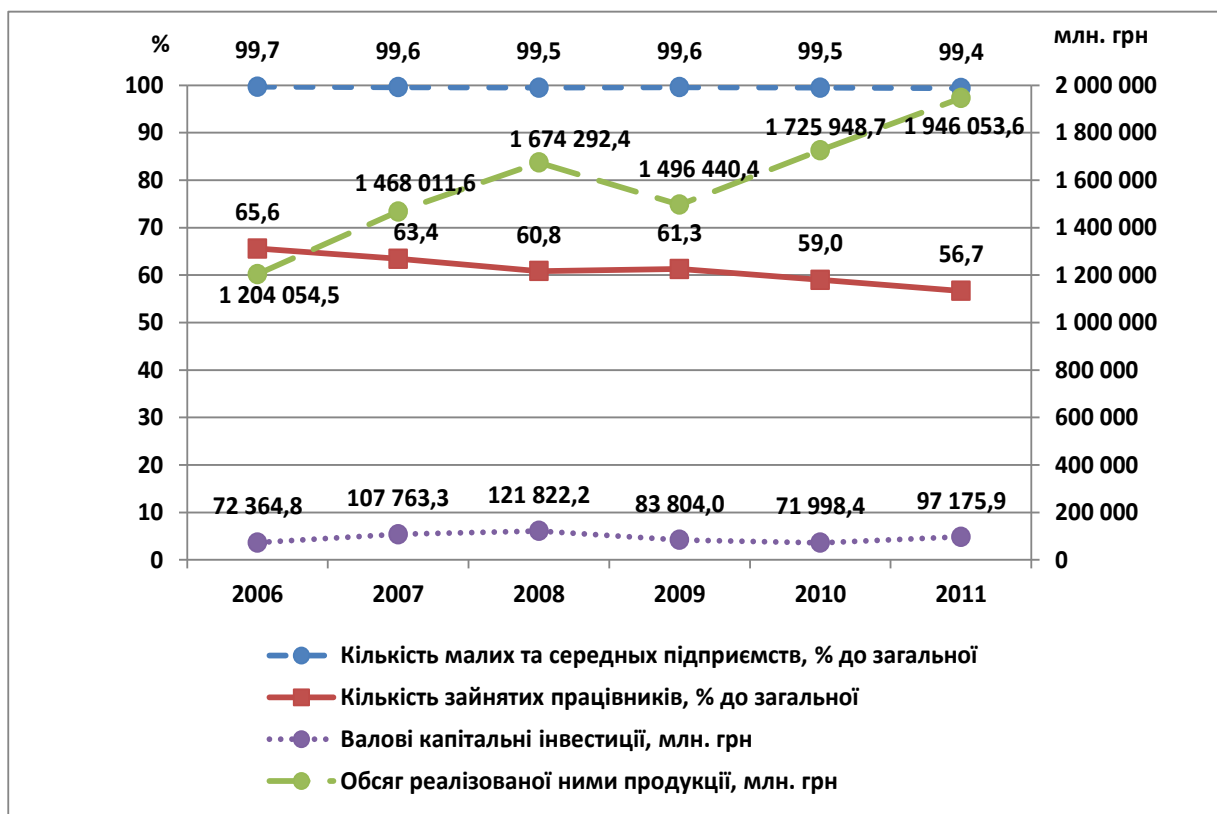

Рис. 2.2. Тенденції розвитку малого та середнього бізнесу в економіці України

Рентабельність операційної діяльності підприємств за даними статистичної звітності складає: у великих підприємств – 4%, у середніх підприємств – 5,1%, у малих підприємств – 1,7%. Найбільш рентабельними видами економічної діяльності є сільське господарство (до 22%) та торгівля (до 15%) (табл. 2.8).

Таким чином, частка малих та середніх підприємств в основних показниках розвитку економіки країни залишається незначною, особливо за показниками рентабельності та прибутковості. На Світовому економічному форумі в 2008 р. було заявлено, що "добре розвинений сектор малого та середнього підприємництва" в змозі підтримувати макроекономічну стабільність і економічне зростання країн [41]. Проте там же відмічається, що "в результаті потужного впливу уряду різні галузі промисловості мають складнощі щодо ведення господарської діяльності, особливо це стосується

малих і середніх підприємств, оскільки вони мають сильну залежність від банків". Тому далі для виявлення ролі фінансового сектору економіки у розвитку малого та середнього підприємництва та розвитку економіки країни в цілому проведено аналіз кредитування малих та середніх підприємств.

Таблиця 2.8

Рентабельність операційної діяльності підприємств
за їх розмірами та за видами економічної діяльності у 2010 році

	Фінансовий результат від звичайної діяльності, млн. грн.	Чистий прибуток підприємств		Чистий збиток підприємств		Рівень рентабельності (збитковості), %
		млн. грн.	у % до загальної кількості підприємств	млн. грн.	у % до загальної кількості підприємств	
Усього	50515,2	155197,6	57,3	141291,5	42,7	4,0
Великі підприємства	29154,7	63943,2	67,2	58646,1	32,8	4,0
Середні підприємства	20211,7	45057,4	62,0	33689,4	38,0	5,1
Малі підприємства	1148,8	46197,0	56,9	48956,0	43,1	1,7

У процесі своєї діяльності малі та середні підприємства стикаються з такими проблемами, як високий рівень податкового тягаря, збільшення витрат в структурі собівартості (через удорожчання тепло- та електроенергії, бензину та інших видів палива), труднощі у залученні зовнішніх джерел фінансування тощо. Єдиним джерелом (крім власних коштів підприємств) залучення необхідних фінансових ресурсів для цих підприємств є кредити банків. Тому залучення банківських коштів є основною особливістю та задачею організації та діяльності цих підприємств.

Як вже зазначалося, в Україні було відкрито кредитні лінії ЄБРР для

розвитку малих та середніх підприємств, згідно з укладеними угодами Національний банк України надавав з коштів кредитних ліній кредити банкам-учасникам для фінансування проектів малого та середнього бізнесу: протягом 1995-2010 рр. було надано довгострокових (до 5 років) кредитів на суму 218,4 млн. дол. США та мікрокредитів (до 3 років) на суму 1,325 млрд. дол. США (рис. 2.3). Саме завдяки кредитній підтримці міжнародних організацій у тандемі з НБУ та банками-учасниками у 2003-2005 рр. відбулося значне зростання кредитування малого бізнесу.

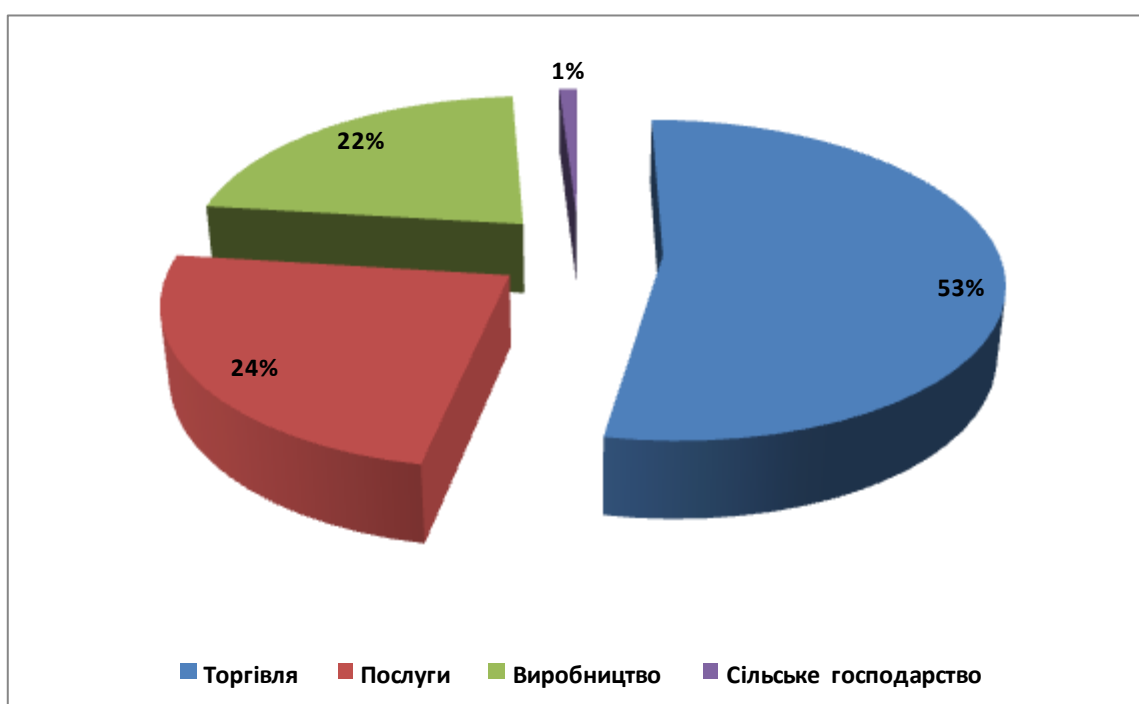

Рис. 2.3. Розподілення сум виданих кредитів за видами економічної діяльності малого та середнього бізнесу

Крім того, банківські установи надають кредити малим та середнім підприємствам (в т.ч. за пільговими ставками) за межами кредитних ліній ЄБРР, проте існують певні труднощі щодо отримання статистичної звітності щодо сум та процентних ставок за такими кредитами. Так, наприклад, у роботі "Криза кредитування в Україні: факти, причини та шляхи відновлення" [88] зазначається, що протягом 2009- 2010 рр. відбулося скорочення обсягів кредитування малого та середнього бізнесу: з 350 млрд.

грн у січні 2009 р. до 29 млрд. грн у березні 2010 р. Таким чином, перед підприємствами, які сильно залежать від банківського кредитування, постала значна проблема знаходження додаткових фінансових ресурсів для виходу з кризи та розвитку своєї господарської діяльності.

Тому на даному етапі доцільним є розробка державних програм щодо фінансової підтримки підприємств малого та середнього бізнесу, стимулювання діяльності банків в цьому напрямку, необхідність розвитку співпраці банківських установ з цим сегментом економічної діяльності, адже саме малі та середні підприємства можуть бути потенційними клієнтами невеликих банків, які не можуть конкурувати з великими банками, що працюють з великими корпораціями та підприємствами. Головною задачею удосконалення банківського кредитування малого та середнього бізнесу є створення системи гарантій – забезпечення повернення кредитів. Існує декілька варіантів:

- (1) прийняття ризиків комерційним банком;
- (2) забезпечення гарантій спеціалізованими фондами;
- (3) Забезпечення гарантій державою;
- (4) комерційні схеми гарантування [170].

Таким чином, за допомогою банківського кредитування стане можливим розширення ринку банківських послуг, довгострокового інвестування, розширення масштабів та сфери діяльності малих та середніх підприємств, створення сприятливого конкурентного середовища, а також стимулювання інноваційного процесу в цьому сегменті.

2.3. Аналіз системи державної фінансової підтримки малого та середнього бізнесу в Україні

Перехід до ринкової економіки став переходом до економіки підприємницького типу: у 1991 р. було прийнято Закон України "Про підприємництво" [104] та створено Державний комітет України із сприяння

малим підприємствам та підприємництву, який був призначений для "здійснення державної підтримки і координації розвитку малого бізнесу і підприємництва та антимонопольного регулювання в народному господарстві республіки" [147]. У 1993 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено Програму державної підтримки підприємництва в Україні, як складову цілої системи заходів щодо виходу України з економічної кризи та сприяння розвитку ринкових відносин. Основними завданнями Програми стали: формування правової бази розвитку і підтримки підприємництва; створення системи фінансування, кредитування та страхування підприємницької діяльності; забезпечення матеріальних умов розвитку підприємництва; формування ринкової інфраструктури та створення конкурентного середовища для забезпечення підприємницької діяльності; забезпечення швидкого міжгосподарського, міжгалузевого і міжрегіонального перерозподілу капіталу і робочої сили; підготовка кадрів для підприємницької діяльності; інформаційна та науково-методична підтримка підприємництва [146].

Дослідження державної системи підтримки малого та середнього бізнесу знаходяться у центрі уваги й вітчизняних науковців. Так, наприклад, розглядається досвід зарубіжних країн щодо напрямків державної підтримки цієї ланки бізнесу (Н. Галан [61; 64; 67; 62; 65; 63; 66]), проводиться аналіз вітчизняного державного регулювання підприємництва, в тому числі у сучасних реаліях діючого податкового законодавства (З. Варналій [55; 58; 56], В. Ляшенко [121; 122; 123; 124], А. Просуленко [123], О. Піскунова [141], В. Борейко [52], О. Бладзевич [51], О. Калмиков [112], А. Червіна [169]).

Оскільки основні складові регуляторної політики держави в частині фінансового забезпечення діяльності та розвитку малого та середнього бізнесу мають доволі тісний взаємозв'язок, який буде більш детально проаналізовано в третьому розділі роботи, доцільним є проведення розширеного аналізу інструментів та механізмів фінансової підтримки суб'єктів підприємництва, оцінка реалізації державних програм фінансового

забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу, а також аналіз зарубіжного досвіду фінансової підтримки цієї ланки бізнесу в зарубіжних країнах для визначення пріоритетних напрямів удосконалення програм фінансової підтримки розвитку діяльності малого та середнього бізнесу в Україні.

До фінансово-податкової державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу відносять:

1. Спрощений порядок подання фінансової звітності і ведення бухгалтерського обліку.
2. Використання прискореної амортизації.
3. Спрощена система оподаткування.
4. Пільгове кредитування інвестиційних проектів, пов'язаних з державними та муніципальними інтересами.
5. Можливість державних замовлень.
6. Пільгові митні тарифи тощо.
7. Стимулювання банківських структур до кредитування малих та середніх підприємств.
8. Додаткові субвенції та дотації на місцях як заохочення за високий рівень розвитку малого та середнього бізнесу [87].

Всі ці інструменти повинні бути відображені у нормативно-законодавчій базі щодо фінансового забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу. Тому доцільним є аналіз законодавчих актів стосовно цього питання. Основними з них в Україні є такі:

Постанова КМУ від 27 серпня 1995 р. № 687 "Про Український фонд підтримки підприємництва".

Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2063-III "Про державну підтримку малого підприємництва".

Закон України від 21 грудня 2000 р. № 2157-III "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні".

Закон України від 22 травня 2003 р. № 889-IV "Про податок з доходів

фізичних осіб".

Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності".

Закон України від 15.12.2009 р. № 1759-VI "Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні".

Постанова від 27.01.2010 р. № 68 "Деякі питання надання суб'єктам малого та середнього підприємництва кредитно-гарантійної підтримки".

Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.

Одним з останніх законів України, які були прийняті на користь розвитку підприємництва в Україні є Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні", прийнятий у березні 2012 р. Серед основних напрямів державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні (Ст. 4) вказано "забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо" [103]. Органами, які забезпечують фінансове забезпечення цієї ланки бізнесу, визначені:

спеціально уповноважений орган у сфері розвитку малого і середнього підприємництва;

органи виконавчої влади;

Верховна Рада Автономної Республіки Крим;

органи місцевого самоврядування;

Український фонд підтримки підприємництва;

інші загальнодержавні фонди, регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва.

Також виділено основні види фінансової державної підтримки, серед яких "1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва; 2) часткова компенсація лізингових, факторингових

платежів та платежів за користування гарантіями; 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва; 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи; 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій; 6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами; 7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій; 8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки" [там же, Ст. 16].

Вказано, що використання коштів державного бюджету для фінансової підтримки малого та середнього бізнесу затверджуються відповідно до вимог бюджетного законодавства, проте аналіз Закону України "Про Державний бюджет України на 2012 рік" показав, що на 2012 рік такі кошти законом не передбачені. Таким чином виконання Ст. 16 Закону України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" є частково неможливим. Також неможливим є згідно з положеннями цього закону й відстеження джерел формування (статті доходів) й доцільності виділення (на які потреби) державних коштів для підтримки підприємництва, розмірів та напрямів їхнього витрачання. Адже для того, щоб державні фонди підтримки запрацювали, необхідним є збільшення надходжень до бюджету. Підтвердженням цієї думки є зауваження Голови Українського союзу промисловців і підприємців А. Кінаха про те, що "в бюджеті закладено буквально 2-3 млн. грн., чого недостатньо навіть для адміністрування цієї програми, не кажучи про її наповнення. Тому вкрай важливо не декларувати, а створювати необхідну, в тому числі ресурсну базу для розвитку підприємництва" [129].

В Україні утворено Український фонд підтримки підприємництва (УФПП), який є державною некомерційною та неприбутковою організацією й здійснює за державні кошти пільгову фінансову підтримку підприємництва згідно з затвердженими Урядом програмами. Діяльність цього Фонду

координується Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва.

Як визначено на сайті УФПП [153], основними напрямками діяльності фонду є:

впровадження заходів щодо реалізації Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні.

реалізація регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва.

запровадження ефективних кредитно-гарантійних механізмів фінансування суб'єктів малого підприємництва.

Діяльність Фонду у сфері фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва реалізується за такими напрямками:

фінансове забезпечення реалізації заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні;

фінансова підтримка окремих програм і проектів вітчизняних товаровиробників на конкурсній основі через уповноважений банк;

моніторинг виконання програм і проектів, аналіз ефективності використання інвестованих коштів;

впровадження нових форм фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва;

сприяння розвитку небанківського фінансово-кредитного сектора.

Як вже було вище зазначено, у 2000 р. було прийнято Закон України "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні", яка включає взаємопов'язані та хронологічно узгоджені заходи, спрямовані на реалізацію державної політики з вирішення проблем розвитку малого підприємництва. Метою Національної програми є "створення належних умов для реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність, а також підвищення добробуту громадян України шляхом залучення широких верств населення до такої діяльності" [102].

За час свого існування УФПП реалізував такі заходи Національної

програми, що стосуються фінансової підтримки малого бізнесу:

2003 р. – Формування мережі регіональних фондів підтримки підприємництва, запровадження програми кредитування суб'єктів малого підприємництва, реалізація проектів залучення до малого підприємництва мало захищених верств населення (жінок, молоді та безробітних).

2004 р. – Зниження соціального напруження в регіонах шляхом залучення незайнятого населення до підприємницької діяльності.

2005 р. – Запровадження програми надання фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва.

З 2006 р. за відсутності коштів заходи з фінансового забезпечення не реалізувалися (рис. 2.4).

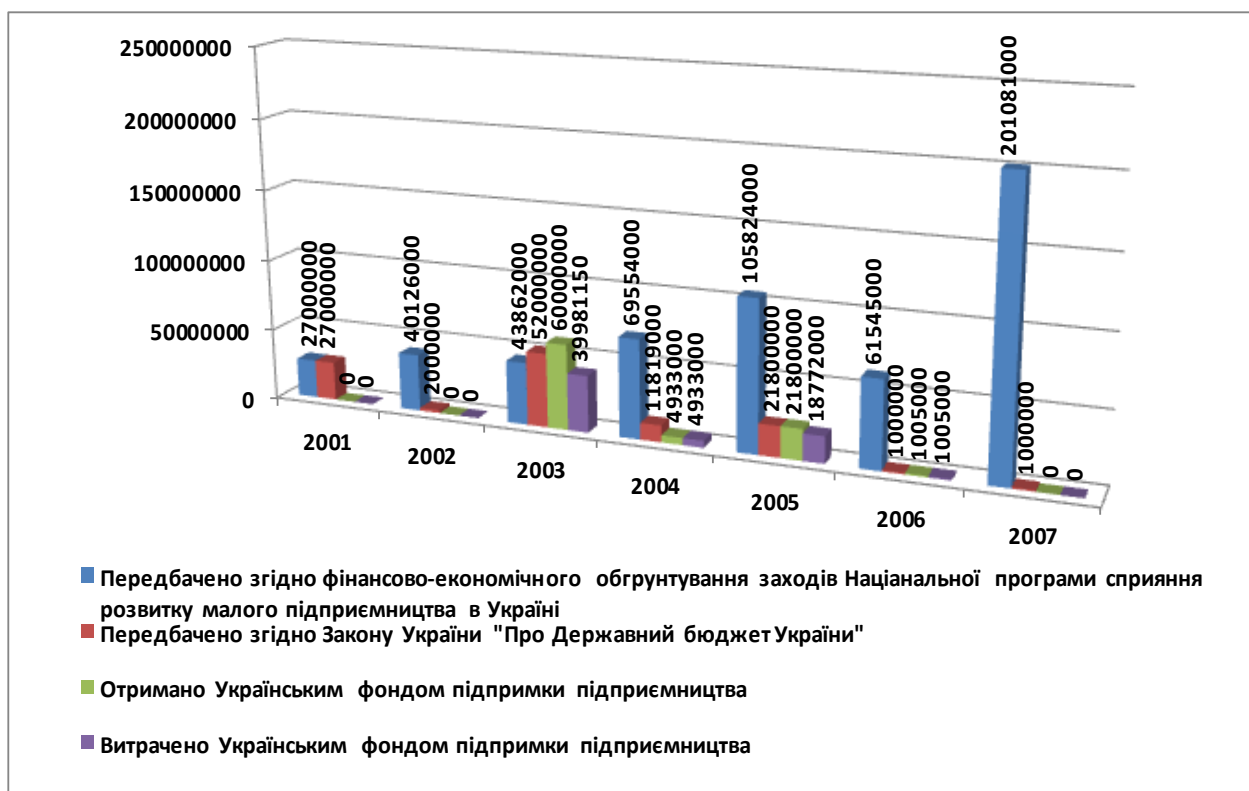

Рис. 2.4. Фінансування Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні в 2001-2007 рр. [153]

За ці роки було укладено угоду з Державним центром зайнятості (щодо розвитку підприємницької ініціативи серед незайнятого населення, у тому

числі безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості; заохочення суб'єктів малого та середнього підприємництва до створення нових робочих місць з метою підвищення ділової активності населення, розвитку середнього класу, який становить соціальну базу економічних реформ; забезпечення раціональної структури зайнятості населення) та підписано меморандум про співпрацю між Проектом міжнародної технічної допомоги "Програма кредитування ММСП в Україні" для участі у таких напрямках, як обмін інформацією, щодо змін, які відбулися в області державного регулювання у сфері підприємництва; вдосконалення системи фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого і середнього бізнесу в Україні; здійснення діяльності з розробки і реалізації спільних програм і проектів розвитку підприємництва, наданні методичної і організаційної допомоги, налагодженні ефективних зв'язків між суб'єктами підприємницької діяльності тощо.

Для реалізації державної політики щодо підтримки становлення і розвитку фермерських господарств утворено Український державний фонд підтримки фермерських господарств.

Цим фондом надається безповоротна та поворотна фінансова допомога фермерським господарствам. Безповоротна фінансова допомога надається (1) новоствореним фермерським господарствам у перші три роки після державної реєстрації, а в трудонедостатніх населених пунктах – у перші п'ять років), (2) фермерським господарствам з відокремленими садибами, (3) фермерським господарствам, які займаються господарською діяльністю та розташовані у гірських населених пунктах, на поліських територіях, протягом 1 бюджетного року за двома видами витрат, пов'язаних з розробленням проектів відведення земельних ділянок; сплатою відсотків за користування кредитами банків; придбанням трактора, комбайна, вантажного автомобіля; будівництвом і реконструкцією тваринницьких приміщень тощо.

Фінансова допомога на поворотній основі надається у розмірі, що не перевищує 100 тис. гривень, із забезпеченням виконання зобов'язань щодо

повернення бюджетних коштів. Вона надається новоствореним фермерським господарствам та фермерським господарствам з відокремленими садибами – строком на 3-5 років для виробництва, переробки і збуту виробленої продукції, провадження виробничої діяльності; а також іншим фермерським господарствам – строком до 5 років для придбання техніки, обладнання, поновлення обігових коштів, виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, будівництва та реконструкції виробничих і невиробничих приміщень, у тому числі житлових, для закладання багаторічних насаджень, розвитку кредитної та обслуговуючої кооперації, зрошення та меліорації земель.

За участю Українського фонду підтримки підприємництва та Українського державного фонду підтримки фермерських господарств сформована єдина державна мережа регіональних та міських фондів підтримки підприємництва, за допомогою яких забезпечується "пряма взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з підприємцями, формується сприятливе середовище для розвитку підприємництва у регіонах" [153].

Так, наприклад, в Донецькій області діє Державна організація "Регіональний фонд підтримки підприємництва по Донецькій області", метою якої є "становлення та розвиток малого та середнього бізнесу Донецького регіону, надання інформаційної, ресурсної та фінансової підтримки представникам цього сектору суспільства" [151]. Для Донецької області розроблено спеціальні програми:

Регіональна Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу в Донецькій області до 2016 року [150];

Регіональна програма підтримки малого підприємництва в Донецькій області [149];

Програма зайнятості населення Донецької області.

Фінансова допомога надається Регіональним фондом підтримки підприємництва по Донецькій області (далі – РФПП по Донецькій області)

фізичним особам–підприємцям, юридичним особам, у яких за рік середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції за рік не перевищує 70 млн. гривень.

Для того, щоб отримати фінансову допомогу, необхідно надати перспективний бізнес-план, у якому визначено чітке фінансово-економічне обґрунтування, а запланована діяльність відповідає економічним, соціальним умовам і потребам Донецького регіону. Фінансову підтримку отримують суб'єкти малого підприємництва, які створюють нові робочі місця.

До пріоритетних напрямів щодо отримання фінансової допомоги відносяться інноваційна діяльність; промислове виробництво товарів, що заміщають імпорт; підприємництво у сільській місцевості та малих містах; житлово-комунальне господарство; народні промисли; переробка відходів виробництва за екологічно-придатними технологіями; виробництво та переробка сіль господарської продукції.

Згідно з положеннями щодо діяльності фонду фінансова підтримка надається тільки у формі часткового відшкодування відсотків за кредитами. Для реалізації цих заходів розроблено Методичні рекомендації щодо часткового відшкодування з обласного бюджету відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва у національній валюті для реалізації інвестиційних проектів, затвержені розпорядженням голови Донецької обласної державної адміністрації від 29.11.2007 р. № 736.

Основними положеннями цих рекомендацій є такі:

1. Бюджетні кошти спрямовуються на часткове відшкодування фактично сплачених у відповідному бюджетному році відсоткових ставок за коротко- і середньостроковими кредитами, залученими у національній валюті, що надаються суб'єктам малого та середнього бізнесу на реалізацію інвестиційних проектів.

2. Компенсація надається на конкурсній основі суб'єктам малого та середнього підприємництва, які залучили кредити починаючи з 2006 року, за

умови, що відсоткова ставка за кредитами банків не перевищує 22% річних – для суб'єктів малого бізнесу та 18% річних – для суб'єктів середнього бізнесу.

3. Розмір кредиту, на який надається компенсація, не повинен перевищувати 1500 тис. грн.

4. Право на одержання компенсації мають позичальники, які зареєстровані суб'єктами підприємницької діяльності в Донецькій області, проводять господарську діяльність не менше одного року, не мають простроченої заборгованості з виплати заробітної плати, а також заборгованості перед державним і місцевими бюджетами та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування, не здійснюють виробництво зброї, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, оптову та роздрібну торгівлю, організацію та проведення азартних ігор, обмін валюти, надання в оренду нерухомого майна; забезпечують співфінансування інвестиційного проекту за рахунок власних коштів у розмірі не менше 20 відсотків його вартості; розробили та реалізують інвестиційні проекти, умовами яких передбачається: впровадження енергозберігаючих та екологічних технологій; виробництво товарів експортного спрямування та імпортозаміщуючих товарів; модернізація, оновлення та придбання основних фондів для розширення та збільшення обсягів виробництва товарів (надання послуг); реалізація пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку регіону [133].

Аналіз положень Регіональної стратегії розвитку малого та середнього бізнесу в Донецькій області на період до 2016 року показав, що реалізація заходів стратегії може дозволити збільшити питому вагу кількості зайнятих у малому бізнесу до 20 -25%, підвищити рівень їх доходів до середнього значення показника по області, забезпечити тенденції зростання інвестиційної діяльності малого та середнього бізнесу (при цьому не менше 25% інвестицій спрямовуватимуться на інноваційну діяльність). Фінансову підтримку розвитку малого та середнього бізнесу передбачається

забезпечувати за допомогою:

створення мережі фондів кредитних гарантій (кооперативів взаємного кредитування);

розробки механізмів мікрострашування проектів, що реалізуються малим та середнім бізнесом в рамках державно-приватних структур сприяння малому та середньому бізнесу (далі ДПСМСБ);

залучення іноземних приватних інвесторів зі сфери малого та середнього бізнесу для ДПСМСБ;

надання фінансової допомоги суб'єктам малого та середнього бізнесу (часткове відшкодування фактично сплачених у відповідному бюджетному році відсоткових ставок за коротко- і середньостроковими кредитами, короткострокове мікrokредитування під мінімальну відсоткову ставку, субсидіювання визначених видів витрат, часткова компенсація витрат на придбання основних фондів починаючим підприємцям, надання кредитних гарантій через створення гарантійного фонду);

надання фермерським господарствам області допомоги для придбання техніки, насіння, добрива тощо;

залучення фінансової та технічної міжнародної допомоги для кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу;

створення венчурних фондів у м. Донецьк та інших містах області;

створення бізнес-інкубаторів на базі обласної комунальної власності та наукових парків;

надання допомоги у залученні грантів у рамках європейських програм;

забезпечення прозорості витрачання бюджетних коштів шляхом надання інформації для широкого загалу в ЗМІ [150].

Також у роботі проведено аналіз положень Регіональної програми підтримки малого підприємництва в Донецькій області. Ця програма розроблена відповідно до законів України "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні" та "Про державну підтримку малого підприємництва" Донецькою обласною державною

адміністрацією у 2010 р. у співпраці з Постійною комісією обласної ради з питань розвитку малого і середнього бізнесу та створення нових робочих місць, виконками міських рад та райдержадміністрації, комунальним підприємством "Донецький обласний координаційний центр підтримки підприємництва", Інститутом економіки промисловості НАН України, суб'єктами інфраструктури підтримки малого підприємництва, громадськими об'єднаннями підприємців та бізнес-асоціаціями, регіональним фондом підтримки підприємництва по Донецькій області, проектом міжнародної технічної допомоги Німецького товариства з міжнародного співробітництва (GIZ) "Програма сприяння економічному розвитку та зайнятості в Україні".

Так, наприклад, в рамках Регіональної програми підтримки малого підприємництва в Донецькій області на 2009-2010 рр. проводився регіональний конкурс "Кращий бізнес-проект". За підсумками цього конкурсу одержали фінансову допомогу 22 суб'єкти підприємницької діяльності на суму 895,6 тис. грн. За рахунок коштів Українського державного фонду підтримки фермерських господарств фінансову підтримку отримали фермерські господарства у розмірі 5310,7 тис. грн. Вісім фермерських господарств одержали фінансову допомогу за рахунок коштів державного бюджету у сумі 538,6 тис. грн.; за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття у 2010 р. одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності отримали 737 безробітних на загальну суму 6,7 млн. грн. За рахунок дотацій з Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування створено 2788 робочих місць.

На 2011-2012 рр. Регіональною програмою підтримки малого підприємництва в Донецькій області, затвердженою рішенням Донецької обласної ради від 29 березня 2011 р. № 6/3-51 в частині фінансового забезпечення розвитку малого бізнесу було заплановано:

залучення суб'єктів малого підприємництва до реалізації місцевих

програм і проектів на засадах державно-приватного партнерства;

залучення суб'єктів малого підприємництва до розвитку придорожньої інфраструктури, використання туристичного потенціалу та підготовки сфери послуг до фінальної частини чемпіонату Європи з футболу Євро-2012;

створення умов для поліпшення становища на ринку продуктів харчування, суттєвого покращення зайнятості у сільській місцевості;

підтримка підприємництва в малих містах, де закриті місто утворюючі підприємства;

створення умов для розвитку кластерів та субконтрактингу в окремих сферах господарської діяльності.

стимулювання безробітних до відкриття власної справи;

часткове відшкодування процентних ставок за кредитами, залученими ними для реалізації інвестиційних проектів;

створення обласного бізнес-інкубатору [149].

На реалізацію заходів цієї Програми планується витратити 21,0 млн. грн., в т.ч. з обласного бюджету – 4,3 млн. грн., з бюджетів міст та районів – 2,0 млн. грн., з Українського державного фонду підтримки селянських (фермерських) господарств – 14,7 млн. грн.

Передбачається, що реалізація визначених програмою заходів сприятиме зростанню кількості малих підприємств до 59 одиниць на 10 тис. осіб наявного населення, зростанню кількості зайнятого населення у сфері малого бізнесу на 3,7 %, зростанню інвестицій в основний капітал в 1,5 рази, створенню 85,0 тис. нових робочих місць, зростанню середньомісячної заробітної плати на 40 % та податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємництва на 10 %.

Частина визначених програмою заходів вже реалізована у 2011 р. Так, наприклад, у січні 2011 р. з обласного бюджету перераховано кредиторську заборгованість за 2010 р. у розмірі 415,9 тис. грн. на компенсацію відсоткових ставок за банківськими кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва на реалізацію бізнес-проектів. За

кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття Донецьким обласним центром зайнятості організовано навчання безробітних основам підприємницької діяльності на базі вищих навчальних закладів області, надано одноразову допомогу по безробіттю для організації підприємницької діяльності 1013 особам у розмірі близька 11 млн. грн. та надано дотації роботодавцям у розмірі близька 50 млн. грн.

Проте деякі дослідники визначають неефективність заходів, розроблених у програмах. Так, наприклад, у статті "Бизнес-кредит – кому он выгоден" [171] приводяться дані про труднощі, з якими стикається підприємці та робітники фондів: небажання банків кредитувати малих підприємців та великий ризик неповернення коштів, наданих фондами на фінансування бізнес-проектів.

Також для потреб розвитку малого та середнього бізнесу Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) розроблено Програму кредитування мікро-, малих та середніх підприємств (ММСП). Метою програми є сприяння "відновленню кредитування реального сектору економіки шляхом збільшення обсягів фінансування ММСП та розвитку нових кредитних продуктів, у тому числі для фінансування підприємств у сільській місцевості та агробізнесу" [95].

Програма кредитування ММСП в Україні почалася у 1997 р. За ці роки було створено організаційні структури – відділи мікрокредитування в банках-партнерах¹⁰ (1997-2006 рр.), розпочато агрокредитування та вихід на регіональні кредитні ресурси (2006-2008 рр.), створення сприятливих умов для малого та середнього бізнесу в умовах фінансової кризи (2009-2011 рр.), збільшення обсягів кредитування малого та середнього бізнесу (2011-2012 рр.).

Донорами програми виступають Європейський банк реконструкції і розвитку, Інвестиційний фонд сусідства (NIF) Європейського Союзу та

¹⁰Українські комерційні банки, які зацікавлені в отриманні систематичної технічної допомоги.

Датський фонд технічного співробітництва фінансових послуг в сільській місцевості.

Банки-партнери у рамках Програми отримують допомогу, яка надає їм можливість розробляти нові кредитні продукти, визначати кредитоспроможність потенційних позичальників, оцінювати ризики, контролювати і збільшувати обсяги кредитних портфелів. У різні роки банками-партнерами були українські комерційні банки "Приватбанк", "Райффайзен Банк Аваль", "Надра Банк", Банк"Форум", "ПроКредит Банк", "Кредобанк", "Кредитпромбанк", "Родовід Банк", "Львів Банк", "Мегабанк". Реалізація Програми мікрокредитування банками надана в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Реалізація Програми мікрокредитування українськими комерційними банками

Назва банку	Кількість наданих кредитів
Райффайзен Банк Аваль	50 000
Приватбанк	260 000
Банк Форум	32 000
Надра Банк	67 000
Кредитпромбанк	17 700
Родовід Банк	265

Сформовано за матеріалами сайту "Програма кредитування ММСП". – Режим доступу: http://microcredit.com.ua/uk/about_the_program.html

Також до видів державної фінансової підтримки малого та середнього бізнесу відносять податкові методи, такі як спрощена система оподаткування, податкові знижки, податкові пільги та податкові кредити.

З прийняттям Податкового кодексу України суб'єкти малого та середнього бізнесу разом з великими підприємствами отримали такі податкові преференції:

1. Зниження ставок основних видів податків: в 2014 р. ставка ПДВ буде

17 %, а ставка податку на прибуток – 16 %.

2. Зменшення кількості податків та зборів: замість 29 загальнодержавних податків та зборів та 14 місцевих запроваджується 18 та 5 обов'язкових платежів відповідно.

3. Зменшення кількості контролюючих органів та тривалості податкових перевірок.

4. Податкові пільги: тимчасове вивільнення окремих економічних операцій та окремих галузей від сплати ПДВ та від сплати податку на прибуток.

Також у Податковому кодексі України було розроблено спеціальні податкові преференції для суб'єктів малого підприємництва:

1. Податкові канікули на 5 років (2011-2016 рр.) для малого бізнесу у вигляді нульової ставки податку на прибуток для новоутворених суб'єктів господарювання, а також підприємств з щорічним обсягом доходів до трьох млн. грн та сумою нарахованої за кожний місяць звітного періоду заробітної плати працівників, які перебувають з платником податку у трудових відносинах, не меншою, ніж дві мінімальні заробітні плати, та які відповідають одному із встановленим Податковим кодексом критеріїв: утворені в установленому законом порядку після 1.04.2011 р.; діючі, у яких протягом трьох попередніх років поспіль (або протягом усіх попередніх періодів, якщо з моменту їх утворення пройшло менше трьох років) щорічний обсяг доходів задекларовано в сумі, що не перевищує три млн. грн, і у яких середньооблікова кількість працівників протягом цього періоду не перевищувала двадцять осіб; та які зареєстровані платниками єдиного податку в період до набрання чинності Податковим кодексом України, та у яких за останній календарний рік обсяг виручки від реалізації був до одного млн. грн та середньооблікова кількість працівників становила до п'ятдесяти осіб.

2. Впровадження оновленої спрощеної системи оподаткування. Недосконало прописані положення Податкового кодексу України про

спрощену систему оподаткування були скореговані Законом України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності" від 04.11.2011 р. № 4014-VI, яким передбачається розподіл платників єдиного податку на чотири категорії та встановлення для кожної окремої категорії свого розміру податку. Також закон містить вичерпний перелік суб'єктів підприємництва, діяльність яких не підпадає під цей закон [98].

Проте гострі кути спрощеної системи оподаткування ще залишаються: одностороннє бачення проблем розвитку малого бізнесу з боку державних органів, які не приймають до уваги суміжні проблемні питання взаємодії різних сфер відносин, не враховуються громадські пропозиції, наявність неузгоджень з іншими нормативно-правовими актами. У зв'язку з тим, що відбулися помітні зміни у податковому законодавстві, доцільним є аналіз наслідків встановлення розмірів ставок для економіки країни (вплив на зайнятість населення, рівень впровадження інновацій тощо), та визначення оптимальної ставки єдиного податку.

Таким чином, в роботі разом з позитивними характеристиками державної фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу визначено недоліки, які потребують подальшого удосконалення заходів фінансового забезпечення розвитку підприємництва. Встановлено, що не всі нормативно-правові акти, пов'язані з питаннями фінансового забезпечення малого та середнього бізнесу мають реалізацію. Основними причинами цього є нестача коштів у Державному бюджеті країни, недосконале законодавство, труднощі, що виникають при пошуку вільних коштів для відкриття та розширення бізнесу. Спираючись на досвід зарубіжних країн визначено, що доцільним є приділення більшої уваги до вирішення проблем у податковій та інноваційній сферах.

Висновки по розділу 2

В результаті аналізу розвитку малого та середнього бізнесу в Україні встановлено, що поштовхом до підприємницької діяльності в Україні стали реформи з впровадження корпоративної ідеї часів Петра I, а її початком – формування купецтва. Саме тоді було вперше розроблено законодавство з правилами, нормами, пільгами та податками для торговельних компаній.

Аналіз показав, що характерною особливістю підприємницької діяльності в Україні є чумацтво – суто українська форма бізнесу, яке мало велике економічне значення та велику питому вагу в економіці країни, сприяло формуванню української сільської буржуазії та зміцненню торговельно-обмінних відносин між регіонами України та іншими країнами.

Детальне дослідження нормативно-правової бази щодо ведення підприємницької діяльності в Україні дозволило:

встановити, що діяльність малого та середнього бізнесу – це дуже складний сегмент економіки, нормативне регулювання якого за останні двадцять років нараховує більше трьох тисяч законодавчих та інших правових актів, які постійно змінюються та вдосконалюються;

простежити зв'язок між умовами, в яких починалося становлення малого та середнього бізнесу в Україні та сьогоденням. Визначено, що протягом усього періоду існування підприємництва стимулом для поширення такої діяльності є економічна свобода, державна фінансова підтримка (у різних її проявах), простота організації та нові сфери господарської діяльності.

Результатом аналізу особливостей формування та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні стало виділення восьми етапів формування, становлення та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні з наданням характеристики кожному етапу. На відміну від інших робіт, першим етапом вважається зародження малого та середнього бізнесу наприкінці XVII ст., за часів реформ Петра I.

Оцінку впливу тенденцій розвитку малого та середнього бізнесу на

стан економіки України було проведено на основі статистичних та аналітичних матеріалів. Аналіз проведено в розрізі ролі розвитку малих та середніх форм господарювання у: (1) змінах галузевої структури національної економіки та зміні в інфраструктурі регіонів, (2) рівні зайнятості населення, (3) рівні забезпечення бюджетів та фондів фінансовими ресурсами.

Встановлено, що малий та середній бізнес грає велику роль в економіці країни та вирішує багато актуальних економічних та соціальних проблем. У цьому сегменті економіки зайнято понад 60% працездатного населення країни, яким виробляється до 10% ВВП, при цьому обсяг реалізованої продукції набагато більший ніж у великих підприємств, а частка середніх та малих підприємств складає майже 100% від загальної кількості підприємств в Україні.

У роботі встановлено, що малі та середні підприємства розташовані по території України нерівномірно, це відображається на фінансових результатах за регіонами та виконанні бюджетів. Тому для підтримки та розвитку малого бізнесу в областях з малою кількістю підприємств необхідним є реалізація регіональних програм зі стимулювання інвестиційної та інноваційної активності малих підприємств, спрощення доступу до сучасних технологій, професійної підготовки підприємців, сприяння залученню до підвищення кваліфікації працівників сфери обслуговування, створення умов для поліпшення стану ринку продуктів та товарів тощо.

Аналіз показав, що середні та малі підприємства зайняли ті економічні ніші, де великі підприємства майже не задіяні: серед середніх підприємств незмінними лідерами за кількістю підприємств є підприємства, що займаються сільським господарством та підприємства промисловості, зовсім мало середніх підприємств, зайнятих у сфері операцій з нерухомістю та торгівлі; проте саме ці види економічної діяльності, а також готельний бізнес опановані більшістю малих підприємств, і навпаки, малих підприємств, що зайняті у промисловості та сільському господарстві менше.

Таким чином обґрунтовано, що малий та середній бізнес мають значний вплив на галузеву структуру національної економіки, зміни в інфраструктурі регіонів та зайнятість, оскільки майже чверть зайнятого населення задіяна у цьому секторі економіки: робочими місцями забезпечено понад 5 млн. осіб, що працюють на підприємствах малого та середнього бізнесу, а також майже 3 млн. фізичних осіб-підприємців (наприклад, на малих та середніх підприємствах, що займаються сільським господарством працевлаштовано понад 85% загальної кількості зайнятих працівників цього виду діяльності, у будівництві – майже 90%, у торгівлі – близько 70%).

Аналіз діяльності середніх та малих підприємств, показав, що за обсягами реалізованої продукції малі та середні підприємства не поступаються великим, разом маючи близька 50% від загального обсягу реалізації. Незважаючи на тенденції до зменшення кількості малих підприємств та кількості зайнятих працівників, обсяги реалізованої продукції малими підприємствами збільшилися, а фінансовий результат від звичайної діяльності став позитивним, тобто на даному етапі внесок підприємництва у наповнення бюджетів усіх рівнів та соціальних фондів повільно збільшується, що дає надію на стабілізацію фінансово-економічної ситуації.

Проте у процесі своєї діяльності малі та середні підприємства стикаються з низкою проблем, таких як високий рівень податкового тягаря, збільшення витрат в структурі собівартості (через удорожчання тепло- та електроенергії, бензину та інших видів палива), труднощі у залученні зовнішніх джерел фінансування тощо. Тому на даному етапі доцільним є розробка державних програм щодо підтримки підприємств малого та середнього бізнесу.

В результаті аналізу програм державної фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу визначено їхні позитивні характеристики та недоліки, для усунення яких проаналізовано досвід зарубіжних країн з питань податкового стимулювання та стимулювання інноваційної діяльності. Визначено, що не всі нормативно-правові акти, пов'язані з питаннями

фінансового забезпечення малого та середнього бізнесу, мають реалізацію, основними причинами цього є нестача коштів у Державному бюджеті країни, недосконале законодавство. Виходом з цієї непрості ситуації може бути розробка концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні, яка враховує вплив конкуренції та державної політики на інноваційну діяльність підприємств, оптимізація ставки єдиного податку, інвестицій в інновації та рівня зайнятості.

Результати дослідження опубліковано в роботах [73; 74; 80; 81; 82].

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Обґрунтування концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні

Однією із відмінностей підприємств малого і середнього бізнесу від великих підприємств, як відмічено у дослідженні [174, с. 278], є їх здатність підстроюватися під кон'юнктуру ринку шляхом пошуку нових ніш та випуску нових видів продукції (товарів, послуг) через впровадження в діяльність інновацій. Такі перманентні зміни на підприємствах малого і середнього бізнесу, що відбуваються в умовах регуляторної політики держави, отримали відображення в працях зарубіжних (Дж. Баттісті [15]; Т. Боллі [17; 18]; М. Вортер і С. Ерванітіс [5-13; 45; 44; 43], Н. Єгорова і С. Хачатрян [94], Й. Шумпетер [177] та інші) і вітчизняних (В. Диленко [89; 90]; С. Іщук [110]; Т. Мея [89]; Л. Ромащук [173]; Ю. Шерстенніков [173; 174; 175]; С. Шпак [90] та інші) авторів.

На сучасному етапі в економічній науці дослідження проводяться з використанням різних методів, починаючи з вербального опису впливу державної регуляторної політики на діяльність підприємств і закінчуючи складними статистичними методами та методами економіко-математичного моделювання. При цьому мають місце декілька підходів щодо розвитку малого та середнього бізнесу в умовах впровадження інновацій, які можна поділити за напрямками емпіричного дослідження

- (1) впливу конкуренції на інновації підприємств на рівні зарубіжних досліджень;
- (2) впливу державної політики на інноваційну діяльність підприємств на рівні вітчизняних досліджень.

Вони є базисом формування концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні. З метою її обґрунтування доцільно розглянути такі підходи на зарубіжному та вітчизняному рівнях.

Щодо першої групи, то емпіричне дослідження вплив конкуренції на інновації підприємств отримало достатній розвиток в зарубіжній економічній теорії [5-183; 17-18; 29; 36; 43-45]. Такий вплив може бути як негативним, так і позитивним.

Негативний вплив (так званий ефект Шумпетера) зазвичай пов'язують з роботами Й. Шумпетера, де автор стверджує про логічну неможливість ендогенних інновацій в моделі досконалої конкуренції підприємств [177**Error! Reference source not found.**, с. 462-463].

На відміну від Й. Шумпетера, К. Ерроу визначав позитивний вплив (так званий ефект Ерроу) конкуренції на інновації підприємств через неможливість досконалої конкуренції при умовах, коли природні монополії сприяють стимулюванню інновацій підприємств [4, с. 619].

Пізніше дослідження ефектів Й. Шумпетера та К. Ерроу нашли відображення в багатьох зарубіжних дослідженнях [5-13].

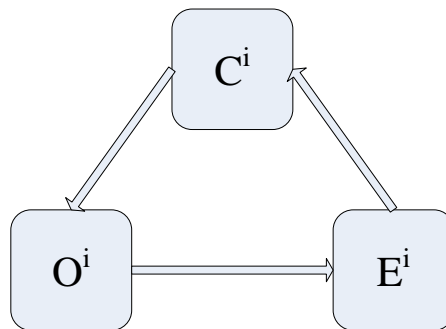
Значний внесок в даному напрямку виконано швейцарським дослідником М. Вортером сумісно з колегами [43-45]. В своїх працях автори спирається на дослідження основних інноваційних складових, таких як

конкуренція, а саме кількість підприємств-конкурентів, можливості, що виражені інноваційними зусиллями, та підприємництво, що обумовлює інноваційний результат та сприяє просуненню підприємства на ринку товарів та послуг.

Схему взаємообумовленого впливу відповідних інноваційних складових представлено на рис. 3.1 [36, с. 24].

Зв'язок між показниками кількості конкурентів (C^i) та інноваційними зусиллями (O^i) є функцією інноваційних зусиль, між інноваційними зусиллями (O^i) та підприємництвом (E^i) – функцією інноваційного

виробництва, між підприємництвом (E^i) та конкуренцією (C^i) – функцією впливу інновацій.

Умовні позначки:

C^i – конкуренція (кількість конкурентів);

O^i – можливості (інноваційні зусилля);

E^i – підприємництво (інноваційний результат).

Рис. 3.1. Схема взаємообумовленого впливу інноваційних складових

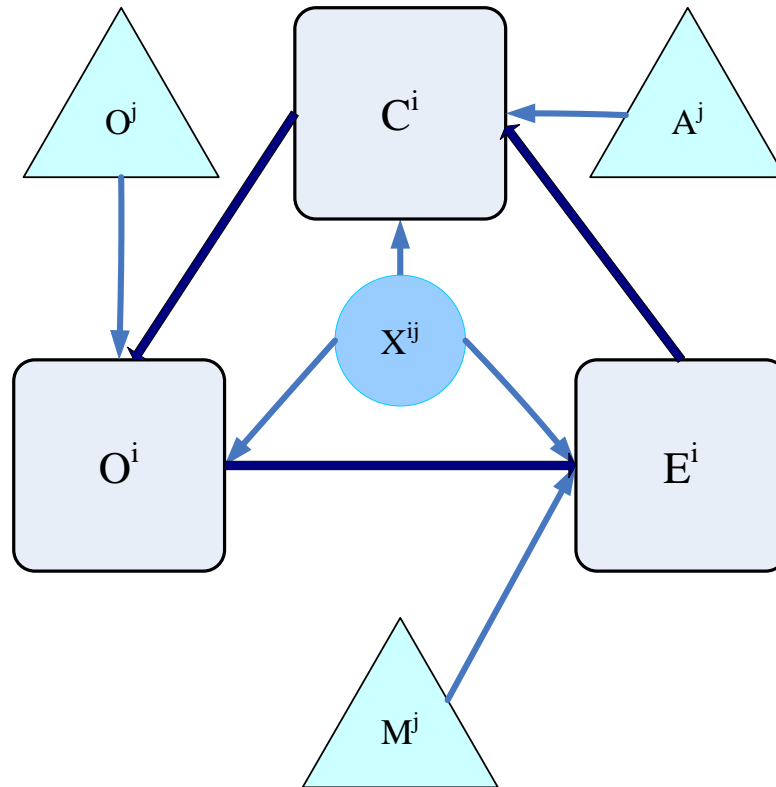
Далі автором було вдосконалено таку схему за рахунок включення додаткових чинників та з урахуванням технологічних режимів на галузевому рівні країн ЄС (рис. 3.2) [36, с. 24].

На даній схемі відображено, що на всі інноваційні складові (C^i , O^i та E^i) відповідного підприємства впливають додаткові змінні управління (X^{ij}), які можуть бути виражені технологічним потенціалом підприємства, попитом на його продукцію, капіталомісткістю, якістю людського капіталу, розміром та віком самого підприємства, обсягом продукції, що підлягає експортуванню, правами володіння іноземним капіталом, а також дією часових ефектів.

Крім цього, динаміка розвитку кожної з інноваційних складових залежить від відповідних умов:

(1) рівень конкуренції (C^i) залежить від здатності підприємства отримувати фінансову віддачу від впроваджених інновацій (A^j);

- (2) інноваційні зусилля (O^i) визначаються сприятливими умовами (O^j);
- (3) інноваційний результат (E^i) обумовлюється обсягом та якістю накопичених знань (M^j).

Умовні позначки:

X^{ij} – додаткові змінні управління (технологічний потенціал, зростання попиту, капіталомісткість, людський капітал, розмір та вік підприємства, обсяг експорту, права володіння іноземним капіталом, часові ефекти);

O^j – сприятливі умови;

A^j – умови привласнення, а саме здатність підприємства отримувати фінансову віддачу від впроваджених інновацій;

M^j – накопичення знань.

Рис. 3.2. Схема взаємозв'язку інноваційних складових під впливом відповідних чинників

В результаті досліджень підприємств країн ЄС, що використовують інноваційні розробки у своїй діяльності, за допомогою економетричних методів автором отримано результати, які графічно інтерпретовано на рис. 3.3 [36, с. 25].

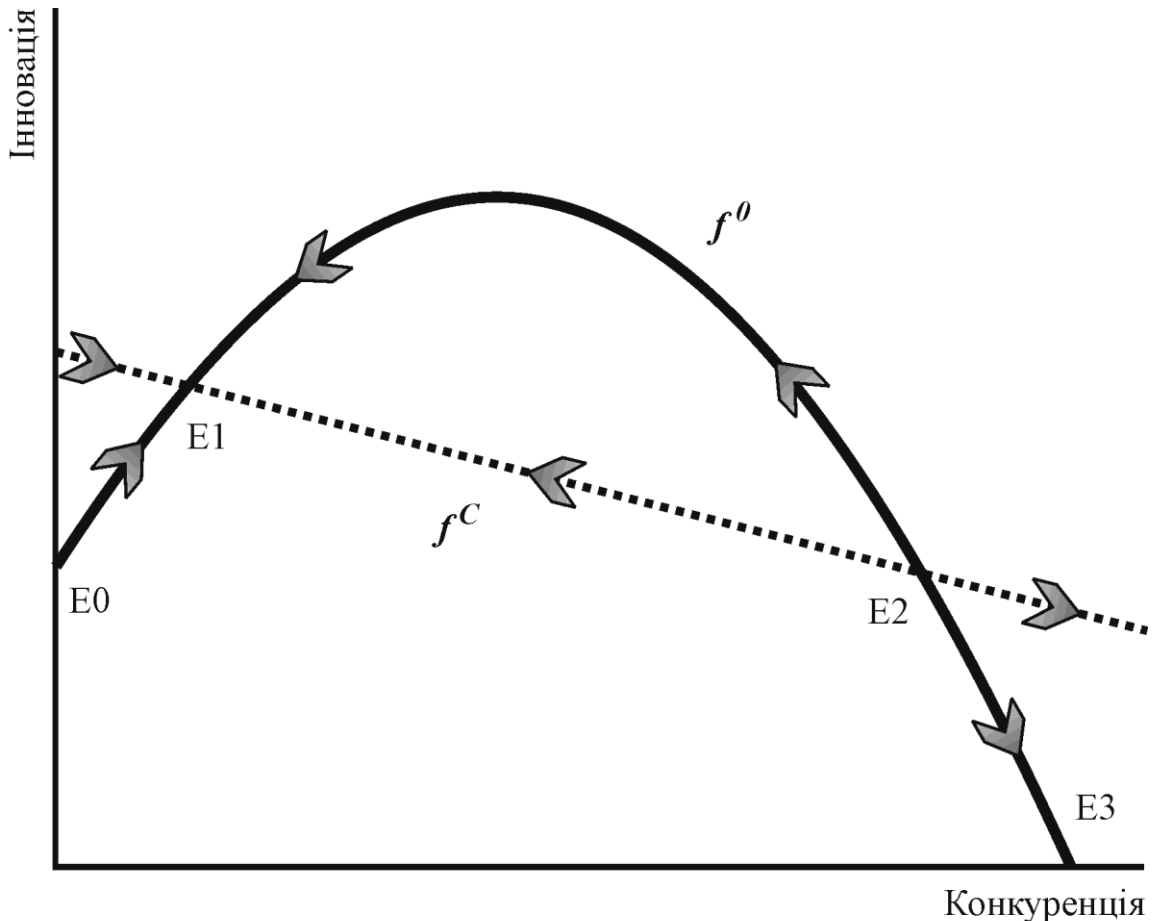

Рис. 3.3. Залежність кількості інновацій від рівня конкуренції за М. Вортером

На рис. 3.3 зображено перетин двох кривих, а саме функції інноваційних зусиль (f^0) та функції впливу інновацій на діяльність підприємства в умовах конкуренції (f^C). Точками їхнього перетину є E1 та E2. В точці E1 має місце низька конкуренція з високим рівнем інновацій. В E2 спостерігається високий рівень конкуренції з низьким (нестабільним) рівнем інновацій. Граничними точками є E0 та E3. В точці E0 спостерігається

очевидна монополія з відсутніми або низькими інноваціями. В точці E3 має місце високий рівень конкуренції без інновацій.

За допомогою наведеної кривої М. Вортером зроблено спробу відобразити ефекти К. Ерроу та Й. Шумпетера щодо залежності інновацій від рівня конкуренції. Рух від точки E0 до E1 відображає позитивний ефект за К. Ерроу, а саме попередження про низькі інновації в умовах очевидної монополії. Рух від точки E1 до E3 показує зростання до певного рівня інноваційних зусиль, а потім їх зменшення, а також зменшення впливу інновацій на діяльність підприємства в умовах конкуренції.

Висновки, до яких приходять автор, такі:

фінансовий результат залежить від адміністративних, галузевих та внутрішніх специфічних характеристик підприємства;

зростання попиту, технологічного потенціалу, розміру підприємства та експорту сприяють зростанню інноваційних зусиль та прибутку, а також сприятливо впливають на його конкурентоспроможність;

рівень володіння іноземним капіталом негативно впливає на інноваційну діяльність підприємств.

Таким чином, зарубіжні дослідження ролі інновацій в діяльності підприємств отримали достатній розвиток. Про це свідчить значна кількість публікацій минулих та сучасних періодів, отримані результати в яких носять обґрунтований характер, достатньо чітко формалізовані та апробовані з використанням статистичних даних відповідних підприємств розвинутих країн.

Перевагами такого підходу, що можуть бути враховані для формування концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні, є такі:

взаємообумовлений зв'язок інноваційної діяльності та підприємництва;

аналіз діяльності підприємств малого та середнього бізнесу за видами економічної діяльності.

В той же час зарубіжні дослідження не можуть бути в повній мірі застосовані для умов України. Це пов'язано з тим, що в Україні статистична інформація щодо діяльності підприємств малого та середнього бізнесу має обмежений характер, тому для апробації моделей, реалізованих для підприємств країн ЄС, її недостатньо.

З цього випливає, що для формування концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні доцільно спиратися на дослідження вітчизняних авторів і авторів близького зарубіжжя. Отримавши поширення тільки в пострадянські часи, що пов'язано з державним устроєм країн колишнього СРСР, такі праці в основному спрямовані на дослідження впливу регуляторної політики держави на інноваційну діяльність підприємств та відносяться до другої групи підходів щодо розвитку малого та середнього бізнесу в умовах впровадження інновацій.

Так, у роботах [174; 94-90] представлені економічно-математичні та статистичні моделі, що дозволяють описувати розвиток малих підприємств в умовах інноваційної діяльності, а також враховувати вплив параметрів виробництва на динаміку розвитку підприємства малого бізнесу.

У роботі [139] автором розглянуто особливості державної підтримки інноваційного розвитку підприємств, що має відображення в необхідності державного сприяння процесам планування, фінансування та координації інноваційного розвитку економіки [139, с. 389]. На цій основі автором проаналізовано потенціальні можливості формування інноваційних планів розвитку на малих, середніх та великих підприємствах та зроблено висновок щодо доцільності належного державного фінансування науково-технічних розробок, що сприятиме розвитку не тільки підприємств малого та середнього бізнесу, а й економіці в цілому.

Дослідження [60] спрямоване на аналіз сучасного етапу розвитку малого бізнесу в Україні та Донецькому регіоні в умовах використання спрощених режимів оподаткування підприємств. За допомогою соціологічних методів дослідження проведено оцінку стану державної

підтримки підприємців, а також фінансового забезпечення інноваційної діяльності [60, с. 146-151, 173-176]. Зроблено висновок щодо необхідності побудови нової національної системи, що дозволить оптимально використовувати фінансові кошти на інноваційні розробки в умовах взаємодії державних структур з підприємствами малого бізнесу.

Одним з таких чинників використання фінансових коштів підприємств малого і середнього бізнесу є податки.

У роботах [60-59] наводиться аналіз податкових режимів для суб'єктів малого бізнесу. Автори приходять до висновку, що податковий режим для суб'єктів малого бізнесу має передбачати не зниження рівня ставок оподаткування, а спрощення системи оподаткування та порядку її адміністрування [60; 172, с. 151-160; 59].

У роботі [59] наведено модель спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого бізнесу, що забезпечує рівність організаційно-правових форм підприємництва. При чому, в залежності в рівня запропонованої автором моделі спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва виділяються форми та розмір ставки спрощеного оподаткування [59].

Таким чином, головною перевагою сучасних досліджень вітчизняних авторів та авторів близького зарубіжжя у порівнянні з фундаментальними зарубіжними дослідженнями є розробка концепцій та відповідних моделей з врахуванням специфічних особливостей регуляторної політики держав постперехідного періоду на діяльність підприємств малого і середнього бізнесу.

Базисом обох підходів є такі:

аналіз діяльності підприємств малого і середнього бізнесу в стабільних умовах соціально-економічного середовища;

використання сучасного математичного інструментарію (статистичні методи, економіко-математичне моделювання);

використання статистичних даних по підприємствам малого і середнього бізнесу з метою реалізації моделі дослідження.

Але в той же час в дослідженнях такого виду реалізація відповідних моделей для підприємств відповідного регіону обмежена за рахунок складного математичного апарату [174; 94-90]. Абстраговано досліджуються й сукупний вплив фінансових складових регуляторної політики держави, а саме податків та інвестицій, та рівня зайнятості на діяльність підприємств малого та середнього бізнесу в умовах забезпечення їх інноваційного розвитку [60]. Тому є необхідним науково дослідити системний вплив визначених складових регуляторної політики держави на малий та середній бізнес з метою удосконалення процесу її формування в Україні та забезпечення збалансованого зростання чинників

на рівні держави: податкових надходжень в бюджет;

на рівні підприємств: інвестицій в інновації;

на рівні населення: рівня зайнятості.

Доцільним є обґрунтувати концепцію фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в умовах його стабілізації в Україні. Для цього визначено передумови побудови концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу, якими є основні результати дослідження зарубіжних та вітчизняних авторів. Такими передумовами є

взаємозв'язок інноваційної діяльності та підприємництва;

аналіз діяльності підприємств малого та середнього бізнесу за видами економічної діяльності в стабільних умовах економічного середовища;

вплив податків як фінансової складової регуляторної політики держави на підприємства середнього та малого бізнесу.

Схематично концепцію фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні з урахуванням вказаних передумов представлено на рис. 3.4.

Основними блоками, що її складають, є

блоки регуляторної політики у сфері діяльності малого та середнього бізнесу, а саме Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва, міністерства та відомства, Державна податкова адміністрація;

блок забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу;

блок удосконалення процесу формування регуляторної політики держави.

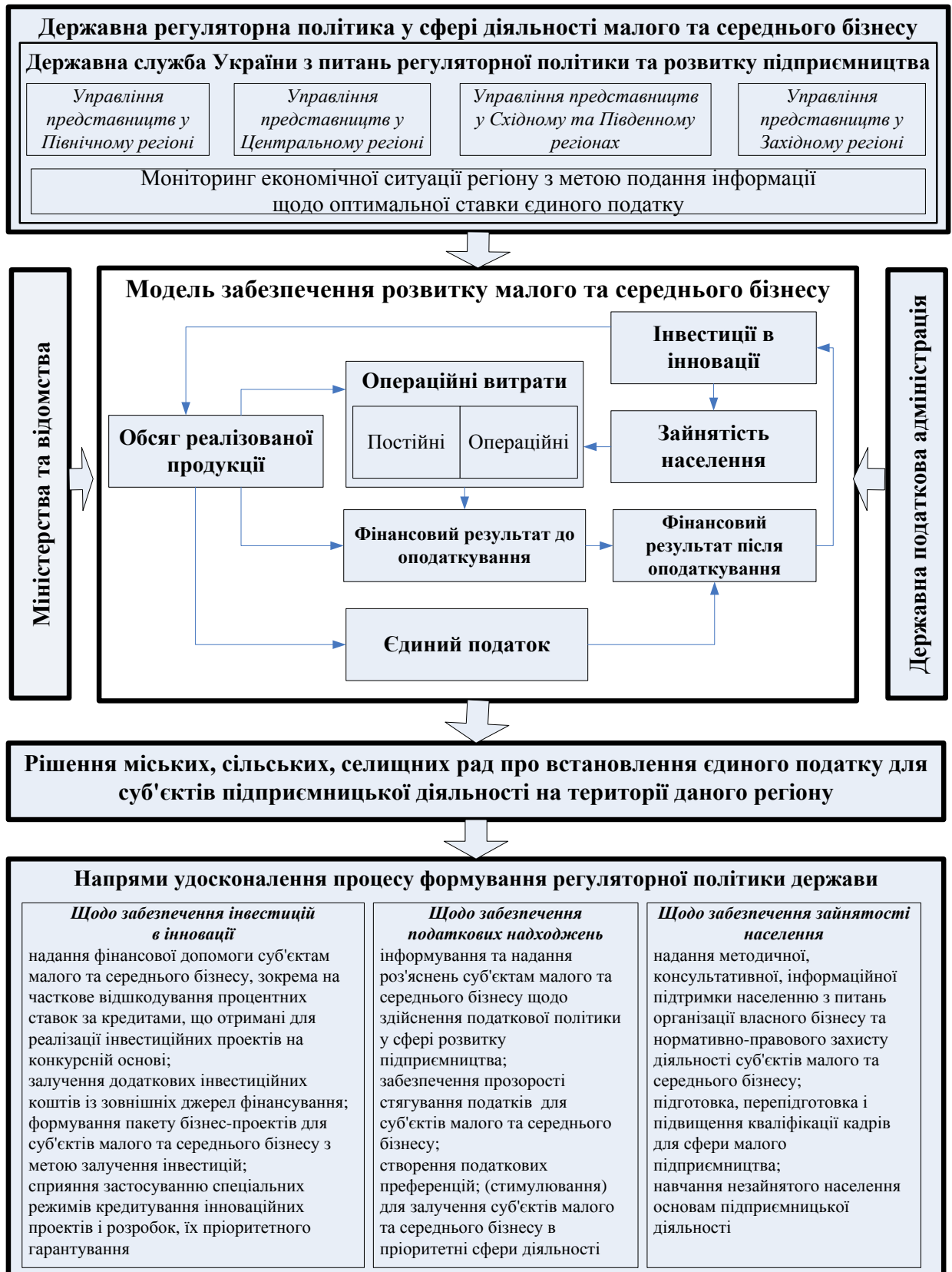

Рис. 3.4. Концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу в Україні

Взаємозв'язки таких блоків віддзеркалює однозначний взаємообумовлений вплив органів державного управління на інноваційну діяльність підприємств малого та середнього бізнесу. Вони віддзеркалюють однозначний взаємообумовлений вплив органів державного управління на інноваційну діяльність підприємств малого та середнього бізнесу.

Однією з головних складових регуляторної політики держави є фінансова, що включає податкову та інвестиційну політику держави. З цих позицій на діяльність суб'єктів господарювання впливають встановлені державою норми оподаткування (розмір податків) та інвестиції, які можуть бути для підприємств як зовнішніми (за рахунок зовнішніх позик), так і внутрішніми (за рахунок власних коштів).

Регуляторна політика держави впливає на інноваційний розвиток малого і середнього бізнесу шляхом встановлення розміру ставки єдиного податку, від величини якого залежить фінансовий результат, що залишається в розпорядженні підприємства після оподаткування. Його величина обумовлює спрямування коштів в інвестиції, що направляються на інноваційний розвиток підприємства.

В результаті впровадження інноваційного продукту підприємство може вийти на новий рівень господарської діяльності з певним часовим лагом. Для цього йому необхідна підтримка держави, що може виражатися в наданні певних пільг.

Інноваційна діяльність забезпечує підприємство виходом на новий рівень конкурентоспроможності та зростанням обсягу реалізованої продукції. Зростає фінансовий результат підприємства, а отже і сума коштів, що сплачується підприємством як єдиний податок.

При чому в результаті інновацій підприємства малого та середнього бізнесу можуть розширювати господарську діяльність, в результаті чого зростає штат найманих працівників, а отже і рівень зайнятості населення.

Для забезпечення ефективного розвитку підприємств малого і середнього бізнесу необхідним є вдосконалення процесу формування регуляторної політики держави, що виражається в збалансованому зростанні на рівні держави: податкових надходжень в бюджет;
на рівні підприємств: інвестицій в інновації;
на рівні населення: рівня зайнятості.

Таким чином, дослідження напрямів забезпечення розвитку фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в умовах соціально-економічного середовища потребує подальшого наукового дослідження з позицій обґрунтованої концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу з урахуванням висунутих передумов. Необхідним є побудова економіко-математичної моделі, реалізація якої дозволить запропонувати певні рекомендації щодо фінансового забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу в Україні.

3.2. Аналітичне забезпечення розвитку фінансового регулювання малого і середнього бізнесу

Дослідження розвитку фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні на базі розробленої концепції доцільно проводити за допомогою методів математичного моделювання, що дозволить виходячи з заданої гіпотези, виконати пошук оптимальних значень відповідних показників та на їх підставі розробити конкретні рекомендації щодо удосконалення процесу формування регуляторної політики держави.

Основна гіпотеза полягає в тому, що оптимізував ставку єдиного податку, можна збільшити інвестиції підприємств малого і середнього бізнесу України і, як наслідок, їх інноваційну активність в умовах не зменшення податкових надходжень до бюджету та рівня зайнятості.

Виходячи із заданої гіпотези, розглядаються підприємства малого і середнього бізнесу Донецької області за такими видами економічної діяльності:

сільське господарство, мисливство, лісове господарство;

промисловість;

будівництво;

діяльність транспорту та зв'язку;

охорона здоров'я та надання соціальної допомоги.

Такий вибір обумовлений неоднорідністю динаміки інноваційної активності підприємств малого і середнього бізнесу за даними видами господарської діяльності, а саме зростанням обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) та незначною величиною загальної суми витрат на інновації за останні роки, що наведено в табл. 3.1.

Різномірні значення питомої ваги витрат на інновації до обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підтверджують доцільність коригування методів регуляторної політики держави щодо діяльності підприємств малого і середнього бізнесу.

Таблиця 3.1

Інноваційна активність підприємств малого і середнього бізнесу
Донецької області 2008-2010 рр.

Вид економічної діяльності	Роки	Витрати на інновації, млн. грн.	Питома вага до обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг), %
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2008	41,1	9,2
	2009	10,0	2,1
	2010	9,4	1,7
промисловість	2008	5,5	0,1
	2009	2,1	0,1
	2010	1,5	0,04
будівництво	2008	82,0	2,5

	2009	25,6	1,0
	2010	17,9	0,7
діяльність транспорту та зв'язку	2008	20,4	1,9
	2009	4,9	0,5
	2010	4,2	0,4
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2008	13,9	12,3
	2009	27,4	22,7
	2010	38,2	26,8

З метою дослідження розвитку фінансового регулювання малого і середнього бізнесу використовуються такі статистичні методи:

кореляційно-регресійний аналіз (для виявлення зв'язків між різними значеннями залежних та незалежних змінних),

метод найменших квадратів (для визначення параметрів рівнянь регресії), кластерний аналіз (для групування об'єктів за подібними ознаками).

Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу залежить від рівня реалізованої продукції (робіт, послуг) попереднього часу та зовнішніх капітальних інвестицій в їх діяльність. Для формалізованого опису функції обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) доцільно використовувати виробничу функцію Кобба-Дугласа, яка може мати різні модифікаційні форми [126, с. 43]

$$Y_t = A \cdot K_{t-1}^\alpha Z_t^\beta, \quad (1)$$

де Y_t – обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу в момент часу t ;

K_{t-1} – інвестиції підприємств малого та середнього бізнесу в момент часу $t-1$;

α – коефіцієнт еластичності інвестицій в інновації підприємств малого та середнього бізнесу;

Z_t – загальний рівень зайнятого населення на підприємствах малого та середнього бізнесу в момент часу t ;

β – коефіцієнт еластичності зайнятого населення на підприємствах малого та середнього бізнесу.

Вихідним даними є динаміка реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу Донецької області за відповідними видами економічної діяльності у 2008-2010 рр., що наведено в табл. 3.2.

При чому інвестиції на розвиток підприємств малого та середнього бізнесу можуть направлятися в діяльність підприємства як із зовнішніх, так і внутрішніх джерел фінансування

$$K_{t-1} \in V_{t-1} \cup R_{t-1},$$

де V_{t-1} – внутрішні інвестиції підприємств малого та середнього бізнесу в момент часу $t-1$;

R_{t-1} – зовнішні капітальні інвестиції в підприємства малого та середнього бізнесу в момент часу $t-1$.

Вихідні дані щодо динаміки обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств малого і середнього бізнесу наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами
Донецької області у 2008-2010 рр., млн. грн.

Вид економічної діяльності	Роки	Значення
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2008	446,8
	2009	475,8
	2010	599,5
промисловість	2008	3872,6

	2009	3830,9
	2010	4252,1
будівництво	2008	3282,0
	2009	2639,7
	2010	2506,7
діяльність транспорту та зв'язку	2008	1086,9
	2009	1035
	2010	1072,4
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2008	112,6
	2009	120,7
	2010	142,5

Аналіз статистичних даних дозволив визначити залежність обсягу реалізованої продукції у поточному році від зовнішніх капітальних інвестицій в розвиток підприємств малого і середнього бізнесу таким чином:

$$Y_t = \frac{(Y_{min} - Y_{max})}{\left(1 + \left[\frac{Y_{t-1} + R_{t-1}}{(Y+R)_{center}}\right]^k\right)} + Y_{max},$$

де Y_{min} – мінімальне значення обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу в інтервалі дослідження T ;

Y_{max} – максимальне значення обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу в інтервалі дослідження T ;

$(Y + R)_{center}$ – точка перегину залежності обсягу реалізованої продукції у поточному році від господарської діяльності підприємств та капітальних інвестицій в їх розвиток у попередньому році;

k – рівень зміни обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу від капітальних інвестицій в інтервалі дослідження T .

Зовнішній вигляд такої функції представлено на рисунку 3.5.

Вона показує залежність обсягу реалізованої продукції у поточному році від господарської діяльності підприємств малого та середнього бізнесу та зовнішніх капітальних інвестицій в їх розвиток у попередньому році та має такі відповідні значення:

точки Y_{max} та Y_{min} визначають відповідно максимальне та мінімальне значення обсягу реалізованої продукції (товарів та послуг) для кожного з досліджуваних видів економічної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу;

точка перегину $(Y + R)_{center}$ характеризує темп приросту обсягу реалізованої продукції (товарів та послуг).

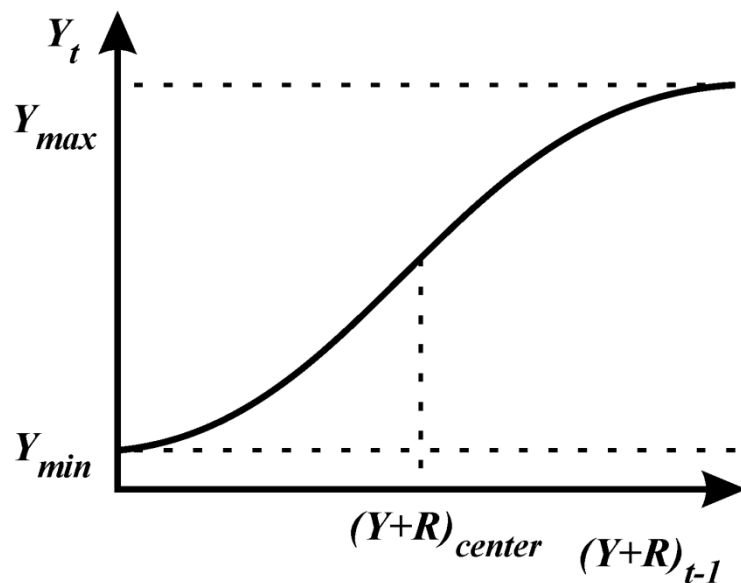

Рис. 3.5. Динаміка обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу в момент часу t

Значення в точках Y_{max} та Y_{min} є граничними, в діапазоні яких змінюється даний показник обсягу реалізованої продукції підприємств малого та середнього бізнесу відповідного виду економічної діяльності.

Точка перегину $(Y + R)_{center}$ показує, що в даній точці темп приросту обсягу реалізованої продукції (товарів та послуг) підприємств малого і середнього бізнесу максимальна. Для отримання максимального значення такого темпу підприємств різних видів економічної діяльності необхідно оптимізувати сукупну величину обсягу реалізованої продукції та капітальних інвестицій в розвиток підприємств малого та середнього бізнесу.

Розрахунок визначених показників за кожним видом економічної діяльності з урахуванням капітальних інвестицій представлено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Розрахунок параметрів щодо визначення
обсягу реалізованої продукції

Вид економічної діяльності	Y_{min}	Y_{max}	$(Y + R)_{center}$
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	350	800	1323
промисловість	4000	5500	89892
будівництво	2300	4000	4934
діяльність транспорту та зв'язку	1000	1500	3642
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	125	160	234,5

Статистичні дані, що є вихідними, щодо обсягу зовнішніх капітальних інвестицій в підприємства малого та середнього бізнесу Донецької області у 2008-2010 рр. наведено в табл. 3.4.

Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств малого та середнього бізнесу відповідно

$$X_t = \sum_{j=1}^6 x_{jt},$$

де X_t – загальна сума операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств малого та середнього бізнесу в момент часу t ;
 x_{jt} – відповідні операційні витрати в момент часу t .

Таблиця 3.4

Зовнішні капітальні інвестиції в підприємства малого та середнього бізнесу
 Донецької області у 2008-2010 рр., млн. грн.

Вид економічної діяльності	Роки	Значення
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2008	844,9
	2009	854,1
	2010	724,4
промисловість	2008	86568,2
	2009	87509,1
	2010	74216,3
будівництво	2008	1368,3
	2009	1383,2
	2010	1173,1
діяльність транспорту та зв'язку	2008	2179,9
	2009	2203,6
	2010	1868,8
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2008	118,0
	2009	119,3
	2010	101,2

При чому,

$$x_{jt} \in x_{1t} \cup x_{2t} \cup x_{3t} \cup x_{4t} \cup x_{5t} \cup x_{6t}$$

де x_{1t} – матеріальні витрати;

x_{2t} – вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки;

x_{3t} – амортизація;

x_{4t} – витрати на оплату праці;

x_{5t} – відрахування на соціальні заходи;

x_{6t} – інші операційні витрати).

Величина M_t складає постійні витрати, а величина N_t – змінні витрати підприємств малого і середнього бізнесу

$$\begin{aligned} X_t &= M_t + N_t, & (*) \\ M_t &= x_{1t} + x_{2t} + x_{3t} + x_{6t}, \\ N_t &= x_{4t} + x_{5t}, \end{aligned}$$

де M_t – постійні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств малого та середнього бізнесу в момент часу t ;

N_t – змінні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств малого та середнього бізнесу в момент часу t .

Вихідні дані щодо динаміки операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств малого і середнього бізнесу наведено в табл. 3.5.

Вважається, що величина постійних витрат залежить від обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу, а змінних – від показника зайнятості населення з урахуванням введених інновацій.

Тоді формула (*) трансформується у вираз виду

$$X_t = k_2 \cdot Y_t + k_3 \cdot Z_t^l, \quad (2)$$

де Z_t^I – рівень зайнятого населення на підприємствах малого та середнього бізнесу з урахуванням введених інновацій в момент часу t ;

k_2 – коефіцієнт зростання обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу в момент часу t ;

k_3 – коефіцієнт зростання рівня зайнятого населення на підприємствах малого та середнього бізнесу з урахуванням введених інновацій в момент часу t .

Таблиця 3.5

Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг)
підприємств Донецької області у 2008-2010 рр., млн. грн.

Вид економічної діяльності	Роки	Усього
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2008	461,4
	2009	481,1
	2010	509,7
промисловість	2008	3325,9
	2009	3746,9
	2010	4240,9
будівництво	2008	3154,1
	2009	2730,9
	2010	2542,3
діяльність транспорту та зв'язку	2008	909,9
	2009	972,3
	2010	1086,1
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2008	97,8
	2009	120,1
	2010	148,2

Коефіцієнти k_2 та k_3 визначено зі статистичних даних та наведено в табл. 3.6

Таблиця 3.6

Коефіцієнти розрахунку

Вид економічної діяльності	Коефіцієнти			
	k_1	k_2	k_3	k_4
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1,71	0,62	14,81	0,03
промисловість	21,00	0,62	16,70	0,01
будівництво	0,43	0,62	18,75	0,03
діяльність транспорту та зв'язку	1,92	0,62	15,91	0,01
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,94	0,62	13,72	0,59

Вихідні дані щодо постійних та змінних операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств малого і середнього бізнесу наведено в табл. 3.7-3.8.

Рівень зайнятого населення Z_t на підприємствах малого та середнього бізнесу з урахуванням введених інновацій та приросту об'ємів реалізованої продукції залежить від зміни рівня зайнятого населення та обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу в результаті їх інноваційної діяльності.

Таблиця 3.7

Постійні операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг)
підприємств Донецької області у 2008-2010 рр., млн. грн.

Вид економічної діяльності	Роки	матеріальні витрати	вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки	амортизація	інші операційні витрати
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2008	240,7	0,4	51,6	73,3
	2009	266	0,9	42,2	80,3
	2010	294	1,9	34,5	88
промисловість	2008	2081,3	479,5	108,4	259,3
	2009	2333,8	537,7	109,2	352,6
	2010	2616,9	603	110	479,4
будівництво	2008	2106,7	104,4	109,9	274,4
	2009	1865,1	208,3	73,3	248
	2010	1651,2	415,8	48,9	224,1
діяльність транспорту та зв'язку	2008	243,8	196,4	79,3	225,7
	2009	230,1	291,7	67	236,4
	2010	217,2	433,3	56,6	247,6
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2008	29,6	1,1	7,0	25,4
	2009	38,5	1,4	7,5	28,8
	2010	50	1,8	8	32,6

Даний показник виражено як

$$Z_t = Z_{t-1} \cdot \beta(I_{t-1}) \cdot \Delta Y_t,$$

де Z_t – загальний рівень зайнятого населення на підприємствах малого та середнього бізнесу в момент часу t ;

$\beta(I_{t-1})$ – коефіцієнт зменшення зайнятості населення на підприємствах малого та середнього бізнесу від введених інновацій;

ΔY_t – зміна обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємствами малого та середнього бізнесу в момент часу t .

Таблиця 3.8

Змінні операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств Донецької області у 2008-2010 рр., млн. грн.

Вид економічної діяльності	Роки	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2008	83,6	11,8
	2009	74,6	17,1
	2010	66,6	24,7
промисловість	2008	302,4	95,0
	2009	305,7	107,9
	2010	309,0	122,6
будівництво	2008	410,6	148,2
	2009	246,5	89,7
	2010	148,0	54,3
діяльність транспорту та зв'язку	2008	125,0	39,7
	2009	110,7	36,4
	2010	98,0	33,4
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2008	26,8	7,8
	2009	33,5	10,4
	2010	41,9	13,9

Функція впливу введених інновацій на загальний рівень зайнятого населення на підприємствах малого та середнього бізнесу визначено із статистичних даних як функцію Гауса. Зовнішній вигляд такої функції представлено на рис. 3.6.

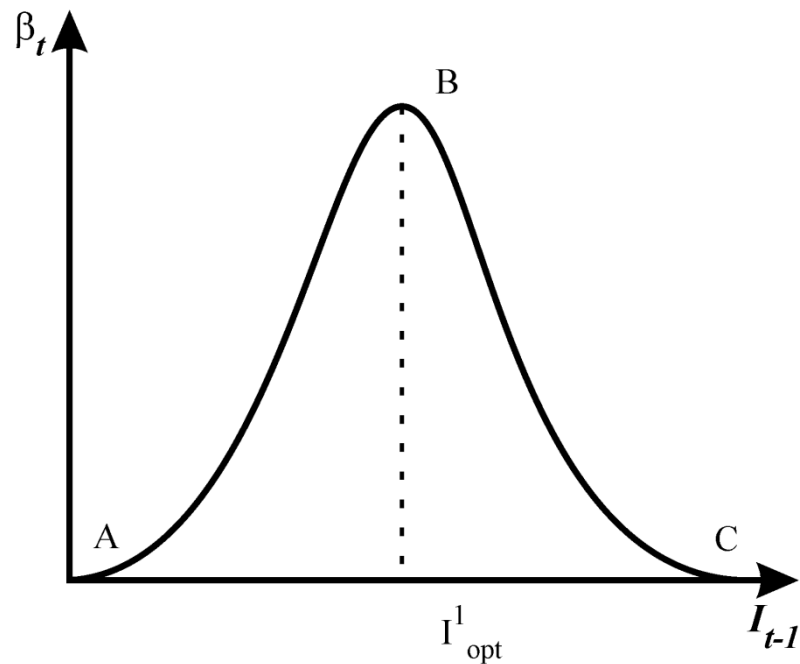

Рис. 3.6. Залежність коефіцієнту зайнятості населення від введених інвестицій в інновації

Дана функція має три точки (А, В, С).

Для точки А характерно нульове значення коефіцієнту β , тобто $\beta=0$. Це означає, що нульове значення обсягу інвестиції в інновації не викликають ніяких змін в рівні зайнятості населення на підприємствах малого та середнього бізнесу відповідних видів економічної діяльності.

На відрізку (А - В) має місце зростання коефіцієнту β . Це означає, що зростання обсягу інвестицій в інновації до деякого оптимального значення I_{opt}^1 в попередньому часовому інтервалі $t-1$ сприяє зростанню β до максимального значення β_{max} в періоді часу t , тобто $\beta \rightarrow \beta_{max}$. В таких умовах має місце зростання зайнятості населення в господарській діяльності відповідних підприємств малого і середнього бізнесу.

При подальшому зростанні обсягу інвестицій в інновації має місце зменшення коефіцієнту β в наступному періоді часу t (відрізок (В - С)). Така поведінка даної функції зумовлена тим, що зavelикий обсяг інвестицій в інновації призводить до необхідності зростання рівня кваліфікації

працюючого персоналу. При величині інвестицій в попередньому часовому інтервалі $t-1$ більше деякого максимального значення коефіцієнт β наближається до 0 в періоді часу t , тобто $\beta \rightarrow 0$.

Таким чином, рівень зайнятого населення Z_t на підприємствах малого та середнього бізнесу з урахуванням введених інновацій та приросту об'ємів реалізованої продукції має вигляд:

$$Z_t = Z_{t-1} \cdot \left(-0.1412 \cdot e^{-0.5 \frac{(t-12)^2}{5.5^2}} + 1 \right) \cdot \frac{Y_t}{Y_{t-1}}. \quad (3)$$

Вихідні дані щодо апроксимації функції зайнятого населення на підприємствах малого та середнього бізнесу з урахуванням введених інновацій та приросту об'ємів реалізованої продукції наведено в табл. 3.9.

Фінансовий результат підприємств малого та середнього бізнесу до оподаткування, складає

$$W_t = Y_t - X_t, \quad (4)$$

де W_t – фінансовий результат підприємств до оподаткування в момент часу t .

Величина податкових надходжень до бюджету дорівнює

$$T_t = \tau \cdot Y_t, \quad (5)$$

де T_t – податкові надходження до бюджету в момент часу t ;

τ – ставка податку.

Таблиця 3.9

Зайнятість населення на підприємствах в умовах
інноваційної діяльності, тис. осіб

Вид економічної діяльності	Роки	Значення
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2008	6,4
	2009	6,2
	2010	6,2
промисловість	2008	25,9
	2009	24,8
	2010	23,5
будівництво	2008	22,2
	2009	19,9
	2010	18
діяльність транспорту та зв'язку	2008	9,6
	2009	9,3
	2010	9
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2008	3,4
	2009	3,2
	2010	3,1

Для приведення ставки єдиного податку до зіставного виду з розміром ставки τ в формулі (5) необхідним є введення таких передумов:

по-перше, згідно чинного законодавства платниками податку є підприємства малого і середнього бізнесу;

по-друге, сукупний розмір їх доходу становить до 1 млн. грн. в рік;

по-третє, кількість найманих працівників становить до 10 осіб, або наймані працівники є відсутніми.

Тоді, виходячи з того, що розмір ставки єдиного податку застосовується до встановленої законодавством величини мінімальної заробітної плати, формула розрахунку ставки податку, що застосовується до обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами малого і середнього бізнесу у формулі (5), має вигляд (5')

$$\tau = \frac{\tau^e \cdot \varphi}{\bar{Y}^e} \quad (5)$$

де τ^e – ставка єдиного податку згідно чинного законодавства[41];

φ – встановлена законодавством величина мінімальної заробітної плати у розрахунку на рік;

\bar{Y}^e – середня величина доходу для підприємств малого і середнього бізнесу згідно вказаних передумов.

Згідно чинного законодавства України ставка єдиного податку τ^e для підприємств малого і середнього бізнесу може варіювати від 1% до 20% від мінімальної заробітної плати φ .

Інтервал розрахунку τ^e доцільно вибрати в розмірі від 0% до 100% мінімальної заробітної плати, що обумовлено необхідністю проаналізувати всі можливі варіанти змін даного показника.

Величина мінімальної заробітної плати у розрахунку на рік становить

$$\varphi = \varphi_j \cdot J$$

де φ_j – встановлена законодавством величина мінімальної заробітної плати у розрахунку на місяць;

J – кількість місяців.

Тоді

$$\varphi = 1102 \frac{\text{грн.}}{\text{міс.}} \cdot 12 \text{ міс.} = 12\,224 \text{ грн.}$$

Середня величина доходу для підприємств малого і середнього бізнесу становить

$$\bar{Y}^e = \frac{150\,000 \text{ грн.} + 1\,000\,000 \text{ грн.}}{2} = 575\,000 \text{ грн.}$$

Фінансовий результат, що залишається в розпорядженні підприємств малого та середнього бізнесу після оподаткування, складає

$$V_t = Y_t - X_t - T_t, \quad (6)$$

де V_t – фінансовий результат в розпорядженні підприємств після оподаткування в момент часу t .

Ці кошти можуть бути направлені як інвестиції за різними напрямками діяльності підприємств малого та середнього бізнесу.

При цьому, вважається, що лише частина коштів підприємства, які знаходяться в його власному розпорядженні, направляються як інвестиції в інновації. Крім того, інвестиції в інновації можуть надходити і з інших джерел, тому

$$I_t = f(V_t) = I_0 + k_4 \cdot V_t, \quad (7)$$

де I_t – інвестиції в інновації підприємств малого та середнього бізнесу в момент часу t ;

I_0 – інвестиції в інновації підприємств малого та середнього бізнесу, які надходять з інших джерел;

k_4 – питома вага коштів, які підприємства малого та середнього бізнесу витрачає як інвестиції в інновації.

Зовнішні капітальні інвестиції в підприємства малого та середнього бізнесу залежать, по-перше, від їх господарської привабливості, що визначається обсягом реалізованої продукції. По-друге, привабливість підприємств кожного виду економічної діяльності для інвестування залежить від сучасних методів процесу виробництва або надання послуг, тобто від інновацій. Тому функцію зовнішніх капітальних інвестицій в підприємства малого та середнього бізнесу представлено як

$$R_t = k_1 \cdot Y_t \cdot (1 + \gamma(I_t)), \quad (8)$$

де k_1 та $\gamma(I_t)$ визначаються із статистичних даних (табл. 3.6).

Залежність коефіцієнту привабливості від інновацій $\gamma(I_t)$ визначено із статистичних даних та має вигляд:

$$\gamma(I_t) = \frac{6,59}{\sqrt{2\pi} \cdot 0.49544 \cdot I_t} \cdot \exp\left(-\frac{\ln(I_t/20)^2}{2 \cdot 0.49544^2}\right).$$

Зовнішній вигляд такої функції представлено на рис. 3.7.

Для даної кривої характерні два відрізки:

на відрізку (K1, K2) при зростанні обсягу інвестицій в інновації збільшується привабливість відповідних видів економічної діяльності для зовнішнього інвестування. Для точки K2 характерно деяке значення I_{opt}^2 , при якому різні види економічної діяльності найбільш привабливі для зовнішніх інвесторів;

на відрізку (K2; $+\infty$) при рівні інвестицій більше I_{opt}^2 , має місце зниження привабливості підприємств малого та середнього бізнесу відповідного виду економічної діяльності щодо зовнішнього інвестування. Це може бути пов'язано зі зростанням ризикованості інвестиційних проектів, що їм пропонують.

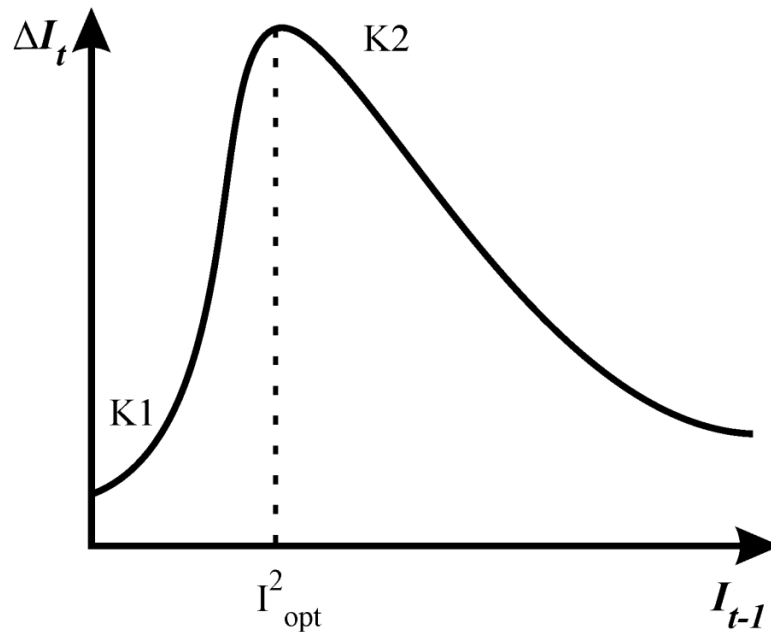

Рис. 3.7. Динаміка привабливості інвестиційної діяльності в залежності від рівня інвестицій в інновації

Враховуючи характер кривих, що представлені на рис. 3.6. та рис. 3.7., можна зробити висновок, що одночасного максимального зростання рівня зайнятості населення та привабливості інноваційних проектів для зовнішнього інвестування на підприємствах малого і середнього бізнесу відповідних видів економічної діяльності можна досягти при виконанні такої умови

$$I_{opt}^1 = I_{opt}^2.$$

Розрахунок відповідних коефіцієнтів моделі розвитку фінансового регулювання діяльності підприємств малого і середнього бізнесу наведено в табл. 3.6.

Модель побудовано та реалізовано за допомогою статистичних інструментів та методів моделювання в програмному середовищі MSExcel.

Таким чином, за допомогою економетричних та статистичних методів дослідження побудовано та реалізовано економіко-математичну модель фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в умовах його стабілізації в Україні. Дана модель направлена на пошук оптимальної ставки єдиного податку в умовах стимулювання інноваційної активності підприємств малого і середнього бізнесу, не зменшення податкових надходжень до бюджету та рівня зайнятого на таких підприємствах населення. Її реалізація дозволить визначити основні напрями удосконалення процесу формування регуляторної політики України в розрізі господарської діяльності підприємств малого і середнього бізнесу.

3.3. Напрями удосконалення процесу формування регуляторної політики держави

У результаті реалізації моделі за формулами (1)-(12) з використанням вихідних статистичних даних по підприємствам малого і середнього бізнесу Донецької області за відповідними видами економічної діяльності отримано оптимальну ставку єдиного податку та прогнозні результати на 2012-2015 рр. за такими напрямками:

на рівні держави: щодо оптимізації податкових надходжень в бюджет;

на рівні підприємств: щодо оптимізації інвестицій в інновації;

на рівні населення: щодо оптимізації рівня зайнятості;

збалансування ставки єдиного податку в умовах регуляторної політики держави для підприємств малого і середнього бізнесу різних видів економічної діяльності.

Щодо оптимізації податкових надходжень в бюджет на рівні держави.

По-перше, оптимізація єдиної ставки податку з позицій максимального обсягу податкових надходжень в бюджет на рівні держави показала для підприємств малого і середнього бізнесу різних видів економічної діяльності

оптимальне значення ставки, при якому до бюджету держави надходить найбільший обсяг податків, у розмірі 78,3% від суми коштів, отриманих ними в результаті реалізації продукції (товарів, послуг).

При чому інші показники господарської діяльності підприємств малого і середнього бізнесу мають негативну динаміку розвитку, що свідчить про високий податковий тиск з боку органів державного управління та, у зв'язку з цим, недостатність коштів для спрямування в інноваційний розвиток підприємств. Крім того, для підприємств деяких видів економічної діяльності, а саме для підприємств діяльності транспорту та зв'язку, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, такі податкові надходження мають тенденцію до зменшення в 2015 р. у зрівнянні з даними 2014 р.

Прогнозні значення відповідних податкових надходжень за видами економічної діяльності підприємств малого і середнього бізнесу Донецької області відображено в табл. 3.10.

Оптимальне значення ставки єдиного податку з позицій прогнозування максимальних податкових надходжень до бюджету в цілому по підприємствам малого і середнього бізнесу України наведено в табл. 3.11. Воно становить 78,3% від суми коштів, отриманих ними в результаті реалізації продукції (товарів, послуг) підприємствами малого і середнього бізнесу за даними видами господарської діяльності.

Таким чином, розмір ставки єдиного податку, що є оптимальним з боку держави, не може бути ефективним з позицій підприємств малого і середнього бізнесу та населення, тому необхідним є пошук такої ставки податку, яка б була ефективним інструментом регуляторної політики держави, а саме задовольняла інтересам не тільки держави, але й була направлена на інноваційний розвиток підприємств та зростання добробуту населення.

Щодо оптимізації інвестицій в інновації на рівні підприємств.

В результаті оптимізації єдиної ставки податку з позицій максимального обсягу інвестицій в інновації по підприємствам малого і

середнього бізнесу Донецької області отримано прогностичні значення відповідних показників у 2012-2015 рр., що відображено в табл. 3.12.

Таблиця 3.10

Оптимізація ставки єдиного податку при найбільшому обсязі податків за видами економічної діяльності підприємств малого і середнього бізнесу Донецької області

Вид економічної діяльності	Роки	Ставка єдиного податку, %	Податкові надходження до бюджету, млн. грн.
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2012	78,3	13,019
	2013	78,3	13,909
	2014	78,3	14,035
	2015	78,3	14,036
промисловість	2012	78,3	91,520
	2013	78,3	94,431
	2014	78,3	94,961
	2015	78,3	95,015
будівництво	2012	78,3	48,654
	2013	78,3	49,529
	2014	78,3	50,131
	2015	78,3	50,578
діяльність транспорту та зв'язку	2012	78,3	25,895
	2013	78,3	26,574
	2014	78,3	26,685
	2015	78,3	26,680
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2012	78,3	2,734
	2013	78,3	2,759
	2014	78,3	2,771
	2015	78,3	2,768

Щодо обсягу інвестицій в інновації результати дослідження показали недостатність власних коштів підприємств малого і середнього бізнесу, що направляються в їх господарську діяльність.

Тому навіть при мінімальному розмірі ставки єдиного податку в 0,9% має місце зниження розміру інвестицій в інновації за рахунок власних коштів підприємств, що вказує на доцільність залучення додаткових інвестицій із зовнішніх джерел фінансування.

Таблиця 3.11

Оптимізація ставки єдиного податку при найбільшому обсязі податків в цілому по підприємствам малого і середнього бізнесу (на прикладі підприємств Донецької області)

Роки	Ставка єдиного податку, %	Податкові надходження до бюджету, млн. грн.
2012	78,3	181,823
2013	78,3	187,202
2014	78,3	188,583
2015	78,3	189,077

Таблиця 3.12

Оптимізація ставки єдиного податку з позицій максимальних інвестицій в інновації (на прикладі підприємств Донецької області)

Вид економічної діяльності	Роки	Ставка єдиного податку, %	Інвестиції в інновації, млн. грн.
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2012	0,9	12,795
	2013	0,9	12,482
	2014	0,9	11,882
	2015	0,9	11,163
промисловість	2012	0,9	1,558
	2013	0,9	1,555
	2014	0,9	1,551
	2015	0,9	1,547
будівництво	2012	0,9	39,921
	2013	0,9	38,563
	2014	0,9	37,115
	2015	0,9	35,117

Вид економічної діяльності	Роки	Ставка єдиного податку, %	Інвестиції в інновації, млн. грн.
діяльність транспорту та зв'язку	2012	0,9	6,111
	2013	0,9	5,837
	2014	0,9	5,670
	2015	0,9	5,489
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2012	0,9	43,204
	2013	0,9	37,912
	2014	0,9	33,418
	2015	0,9	27,859

Оптимальні значення ставки єдиного податку з позицій прогнозування найбільшого обсягу інвестицій в інновації за рахунок власних коштів в цілому по підприємствам малого і середнього бізнесу України (на прикладі підприємств Донецької області) наведено в табл. 3.13.

Таблиця 3.13

Оптимізація ставки єдиного податку при найбільшому обсязі інвестицій в інновації по підприємствам малого і середнього бізнесу (на прикладі підприємств Донецької області)

Роки	Ставка єдиного податку, %	Інвестиції в інновації, млн. грн.
2012	0,9	103,589
2013	0,9	96,349
2014	0,9	89,636
2015	0,9	81,175

Отже, розмір ставки єдиного податку, ефективний в розрізі податкових надходжень до бюджету, найгірший для залучення власних коштів підприємства в інновації. В той же час власних коштів підприємств малого і середнього бізнесу не достатньо для розвитку інноваційної складової їх діяльності.

У даному випадку є доцільним залучення додаткових інвестиційних коштів із зовнішніх джерел фінансування в інноваційну діяльність підприємств малого і середнього бізнесу з метою придбання та використання в їх господарській діяльності сучасних технік та технологій, що може вивести підприємства на новий рівень конкуренції, таким чином, збільшуючи її прибуток і, як наслідок, податкові надходження до бюджету.

Щодо оптимізації рівня зайнятості на рівні населення.

В результаті пошуку найбільшого рівня зайнятого населення отримано значення ставки єдиного податку для підприємств малого і середнього бізнесу за кожним видом економічної діяльності. Прогнозні значення відповідних показників відображено в табл. 3.14.

Таблиця 3.14

Оптимізація ставки єдиного податку з позицій максимального рівня зайнятості у малому та середньому бізнесі (на прикладі підприємств Донецької області)

Вид економічної діяльності	Роки	Ставка єдиного податку, %	Зайнятість населення, тис. осіб
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2012	0,9	9,624
	2013	78,3	11,718
	2014	78,3	13,493
	2015	60,9	15,393
промисловість	2012	0,9	36,606
	2013	0,9	43,102
	2014	0,9	49,462
	2015	0,9	56,477
будівництво	2012	78,3	22,149
	2013	78,3	25,654
	2014	78,3	29,593
	2015	52,2	33,539
діяльність транспорту та зв'язку	2012	0,9	14,421
	2013	78,3	16,782
	2014	78,3	19,211

	2015	73,9	21,909
охорона здоров`я та надання соціальної допомоги	2012	78,3	4,296
	2013	78,3	4,916
	2014	78,3	5,585
	2015	0,9	6,159

Як випливає з табл. 3.14, отримані дані щодо оптимізації ставки єдиного податку в умовах збільшення рівня зайнятого населення на підприємствах малого і середнього бізнесу відрізняються в залежності від виду економічної діяльності та періоду прогнозування. У порівнянні з діючою ставкою єдиного податку для підприємств малого і середнього бізнесу, які зайняті такими видами економічної діяльності, як сільське господарство, мисливство, лісове господарство, будівництво, діяльність транспорту та зв'язку, необхідним є його зростання:

для сільського господарства, мисливства, лісового господарства – до 60,9% від мінімальної заробітної плати на кінець розрахункового періоду;

для будівництва – до 52,2% від мінімальної заробітної плати на кінець розрахункового періоду;

для транспорту та зв'язку – до 73,9% від мінімальної заробітної плати на кінець розрахункового періоду.

В цілому же за всіма галузями економіки (крім підприємств промисловості, де має місце стабільне значення ставки єдиного податку у розмірі 0,9% від мінімальної заробітної плати) доцільним є збільшення ставки єдиного податку по зрівнянню з законодавчо діючим його розміром до 20% від мінімальної заробітної плати в умовах зростання рівня зайнятого населення на підприємствах малого і середнього бізнесу.

В цілому для підприємств малого і середнього бізнесу різних видів економічної діяльності оптимальною ставкою єдиного податку при найбільшому рівні зайнятого населення на кінець розрахункового періоду є значення 47,8% від мінімальної заробітної плати, що відображено в табл. 3.15.

Таким чином, інноваційний розвиток підприємств малого і середнього бізнесу потребує зростання висококваліфікованого персоналу. Одним із інструментів фінансової складової регуляторної політики держави є корегування оптимальної ставки єдиного податку до 47,8% від мінімальної заробітної плати, за рахунок чого зростає зайнятість на таких підприємствах, обсяг виробництва продукції (товарів, послуг), а також загальний рівень добробуту населення країни.

Таблиця 3.15

Оптимізація ставки єдиного податку в цілому для малого та середнього бізнесу (на прикладі підприємств Донецької області)

Роки	Ставка єдиного податку, %	Зайнятість населення, тис. осіб
2012	69,6	87,096
2013	78,3	102,172
2014	78,3	117,344
2015	47,8	133,477

Щодо збалансування ставки єдиного податку.

Динаміка зміни основних параметрів за оптимальної ставки єдиного податку 43,5%.

Таблиця 3.16

Основні показники при збалансованій ставці єдиного податку в умовах регуляторної політики держави щодо підприємств малого і середнього бізнесу на рівні Донецької області

Роки	Податкові надходження до бюджету, млн. грн.	Інвестиції в інновації, млн. грн.	Зайнятість населення, тис. осіб
2008	98,4	162,9	67,5
2009	87,4	70,0	63,4
2010	101,6	71,2	59,8
2011	102,8	100,4	68,2
2012	101,0	101,6	87,0

2013	104,0	94,2	101,9
2014	104,7	87,0	117,1
2015	105,0	78,5	133,4

Рекомендованою ставкою єдиного податку для підприємств малого і середнього бізнесу на рівні Донецької області є 40% від мінімальної заробітної плати, що обумовлено спрощенням системи бухгалтерського та податкового обліку та звітності суб'єктів малого і середнього підприємництва. Даний розмір ставки єдиного податку не є завеликим. Як вказано в дослідженні [142, с. 576], із погляду представників малого і середнього бізнесу проблемою податкової системи України є не стільки розмір податкових ставок, скільки непередбачуваність податкової системи України. Тому доцільним є удосконалення системи оподаткування підприємств малого і середнього бізнесу через забезпечення незмінних умов оподаткування протягом податкового періоду. А поступове збільшення ставки єдиного податку з 20% до 40% від мінімальної заробітної плати стимулюватиме зростання зайнятості висококваліфікованих працівників у малому і середньому підприємстві, податкових надходжень до бюджету та зростанню інвестицій в інновації із внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування в умовах стабільності умов оподаткування протягом податкового періоду.

Отримані дані щодо оптимальної ставки єдиного податку для підприємств малого і середнього бізнесу базуються на статистичній інформації Донецької області. Для поширення отриманих рекомендацій на діяльність підприємств інших областей в умовах обмеженої статистичної інформації доцільним є проведення кластерного аналізу.

Кластерний аналіз відноситься до набору статистичних методів сортування даних спостережень в групі так, щоб максимізувати схожість спостереження в межах однієї групи і звести до мінімуму подібність спостереження з інших груп. Такий метод наукового дослідження дозволяє поділити множину об'єктів дослідження за їх ознаками на достатньо однорідні групи, що мають назву кластерів. Іншими словами, за умов

використання кластерного аналізу вирішується задача класифікації даних та пошуку певної структури в ній.

Як і будь-який інший метод, кластерний аналіз має певні обмеження:

- (1) склад і кількість кластерів залежить від обраних критеріїв розбивки;
- (2) при зведенні вихідного масиву даних до більш компактного вигляду можуть виникати певні викривлення, а також можуть губитися індивідуальні риси окремих об'єктів за рахунок заміни їх характеристиками узагальнених значень параметрів кластера;
- (3) при проведенні класифікації об'єктів інколи ігнорується можливість відсутності інших кластерних ознак.

Такі обмеження враховано за рахунок використання достатньої кількості даних (табл. 3.17), тому використання такого методу є доцільним.

У зв'язку з тим, що методи кластерного аналізу можна умовно розділити на два підходи, ієрархічні та неієрархічні, доцільно використовувати ієрархічний підхід при дослідженні оптимальної ставки єдиного податку для підприємств малого і середнього бізнесу різних областей України. Такий підхід засновано на послідовності кластерів великого розміру з використанням деякої міри подібності або відстані.

Таблиця 3.17

Соціально-економічні показники розвитку підприємств
малого і середнього бізнесу в Україні у 2011 р.

Області	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн. грн.	Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	Інноваційна активність промислових підприємств, млн. грн.	Зайняте населення працездатного віку, тис. чол.
АР Крим	16665,6	16257	4491,8	833,9
Вінницька	15826	5599	44,5	692,9

Області	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн. грн.	Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	Інноваційна активність промислових підприємств, млн. грн.	Зайняте населення працездатного віку, тис. чол.
Волинська	8674	2191,3	98,9	400,5
Дніпропетровська	192192	18118	950,5	1429,2
Донецька	223738,6	11936,8	2391,3	1857,9
Житомирська	15032,2	3781,2	758,7	485,5
Закарпатська	7365,1	2937,3	31,3	485,5
Запорізька	70649,2	6949,8	800,4	749,0
Івано-Франківська	4688,2	3584	152,8	489,9
Київська	31382,1	15436	152,8	694,4
Кіровоградська	8562,6	4493,7	138,8695	395,2
Луганська	85017,4	6107,2	167,1	920,8
Львівська	26863,3	11415,6	162,6768	1012,1
Миколаївська	20602,9	4114	403,0	490
Одеська	25851,2	8119	172,5	969,4
Полтавська	58992,0	10217	186,5	597,2
Рівненська	12426,3	2751	53,2293	435,4
Сумська	15835,3	2807	415,8	460
Тернопільська	8144,5	2329	69,6	388,4
Харківська	63436,8	10648	806	1176,6
Херсонська	8880,9	2836,8	80,1	440,5
Хмельницька	12407,3	3994,7	898,5	511,1
Черкаська	24593,2	3007,9	35461,8	518,9
Чернівецька	2838,5	2195,1	51,8	323,9
Чернігівська	11873,4	2454,6	49,5	408,3
м. Київ	41220,5	34467	758,0	1263,4
м. Севастополь	3107,4	1632,1	12,9	161,5

Для аналізу набору вихідних даних вибрано ієрархічний кластер розсіювання, який є доступним у пакеті статистичного аналізу STATISTICA, що використано в процесі дослідження.

Вибірку даних сформовано зі статистичних даних по регіонах України

за 2011 р. за кількома основними показниками, серед яких є такі:

- обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг);
- інвестиції в основний капітал;
- інноваційна активність промислових підприємств;
- зайняте населення працездатного віку.

За допомогою кластерного аналізу підприємства малого і середнього бізнесу областей України поділено на декілька кластерів (рис. 3.8-3.9).

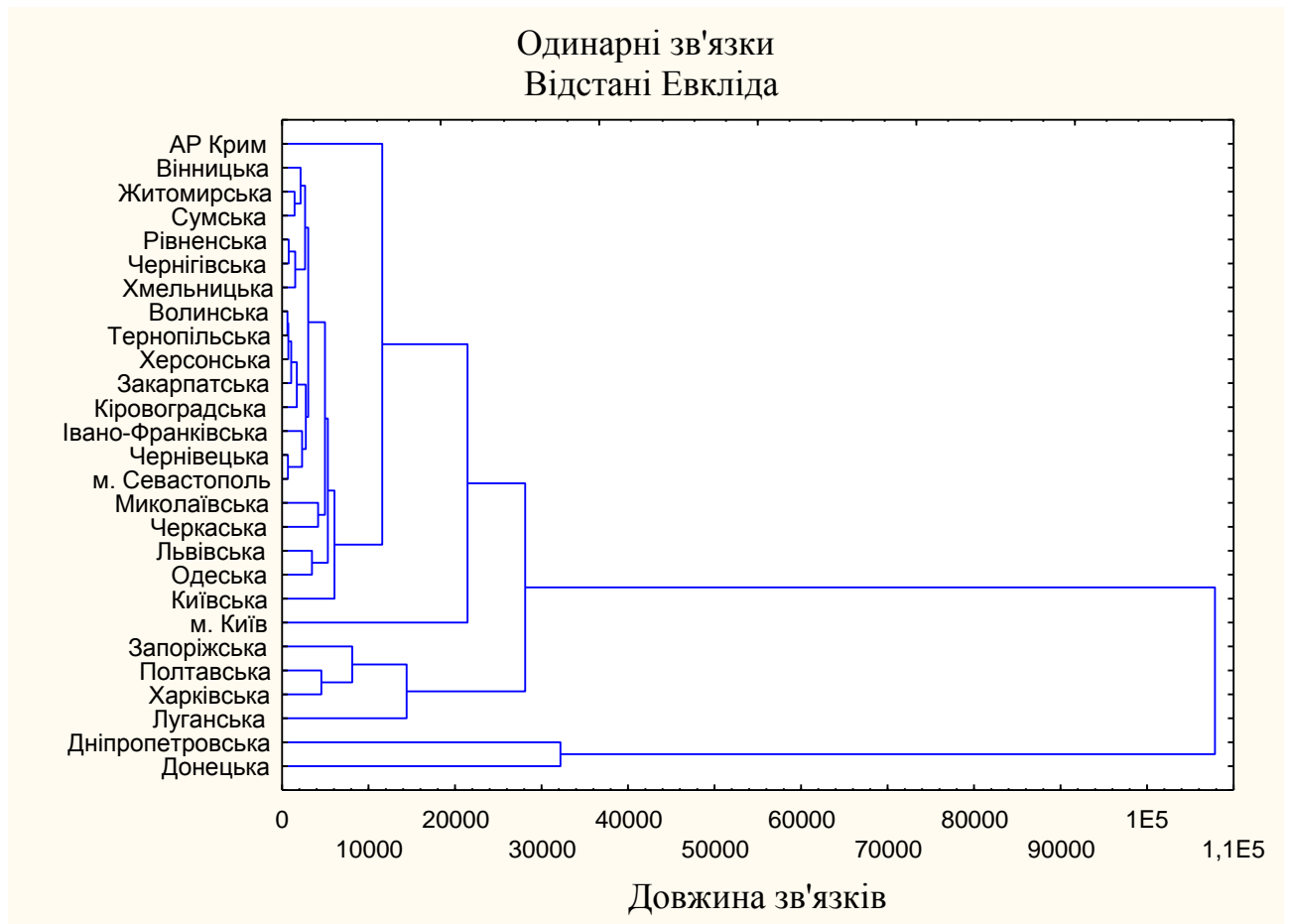

Рис. 3.8. Кластеризація підприємств малого і середнього бізнесу областей України за визначеними чинниками

У рамках дослідження для більш детального обґрунтування розділення областей України на кластери було використано два різні методи кластеризації.

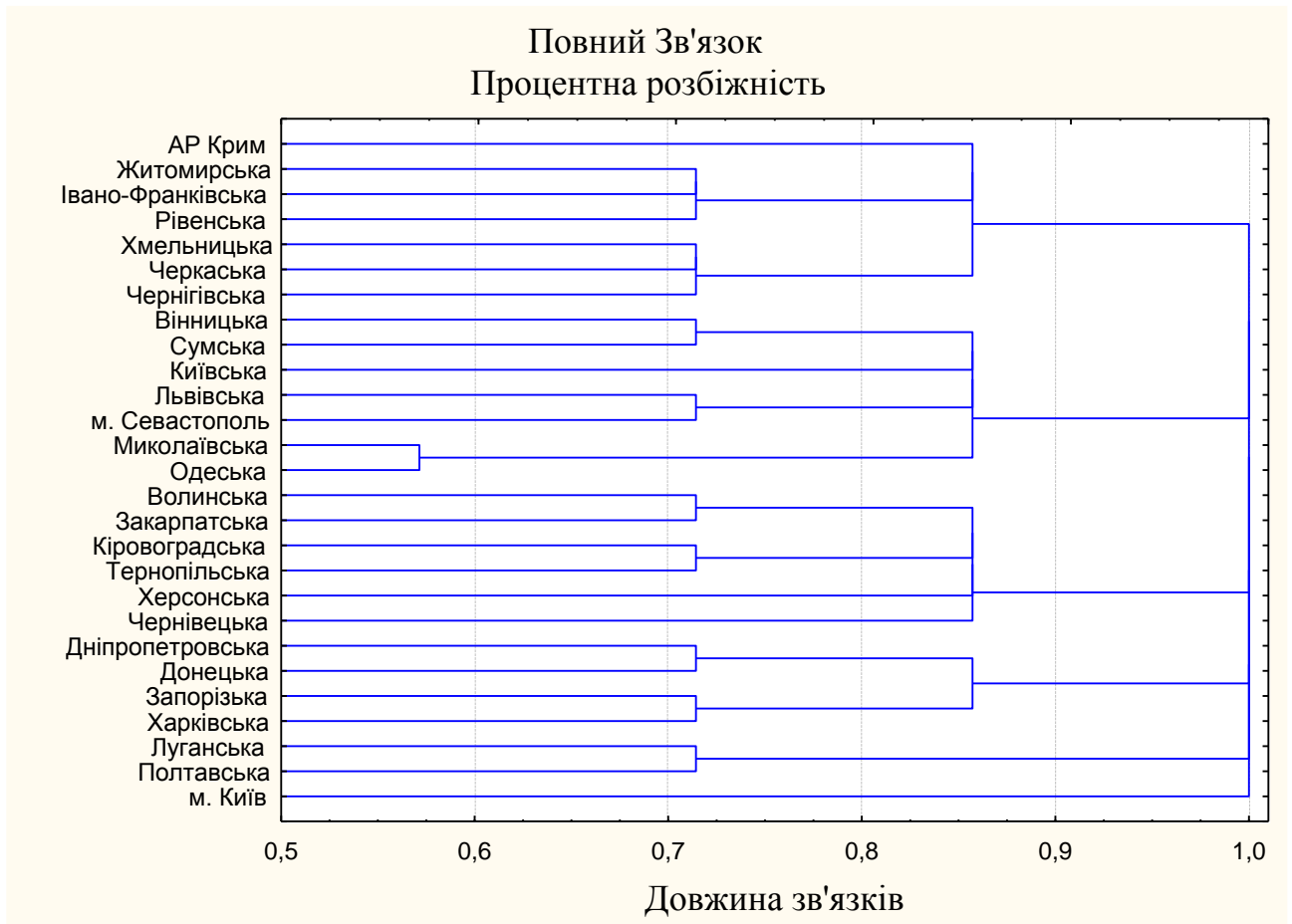

Рис. 3.9. Кластеризація підприємств малого і середнього бізнесу областей України за визначеними чинниками

Аналізуючи результати кластеризації, що отримано різними методами та не дивлячись на деякі відмінності у результатах розрахунків, можна зробити висновок, що усі області України можна розділити на дві групи. До першої можна віднести Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Луганську, Полтавську, Харківську області, АР Крим та м. Київ. До другої потрапляють усі інші області та м. Севастополь.

На рис. 3.10 зображено області України за приналежністю до суміжних кластерів. Із всієї множини можливих кластерів, що отримано в результаті аналізу на рис. 3.8-3.9, відібрані п'ять, відстань між ознаками яких є найменшою (див. табл. 3.17).

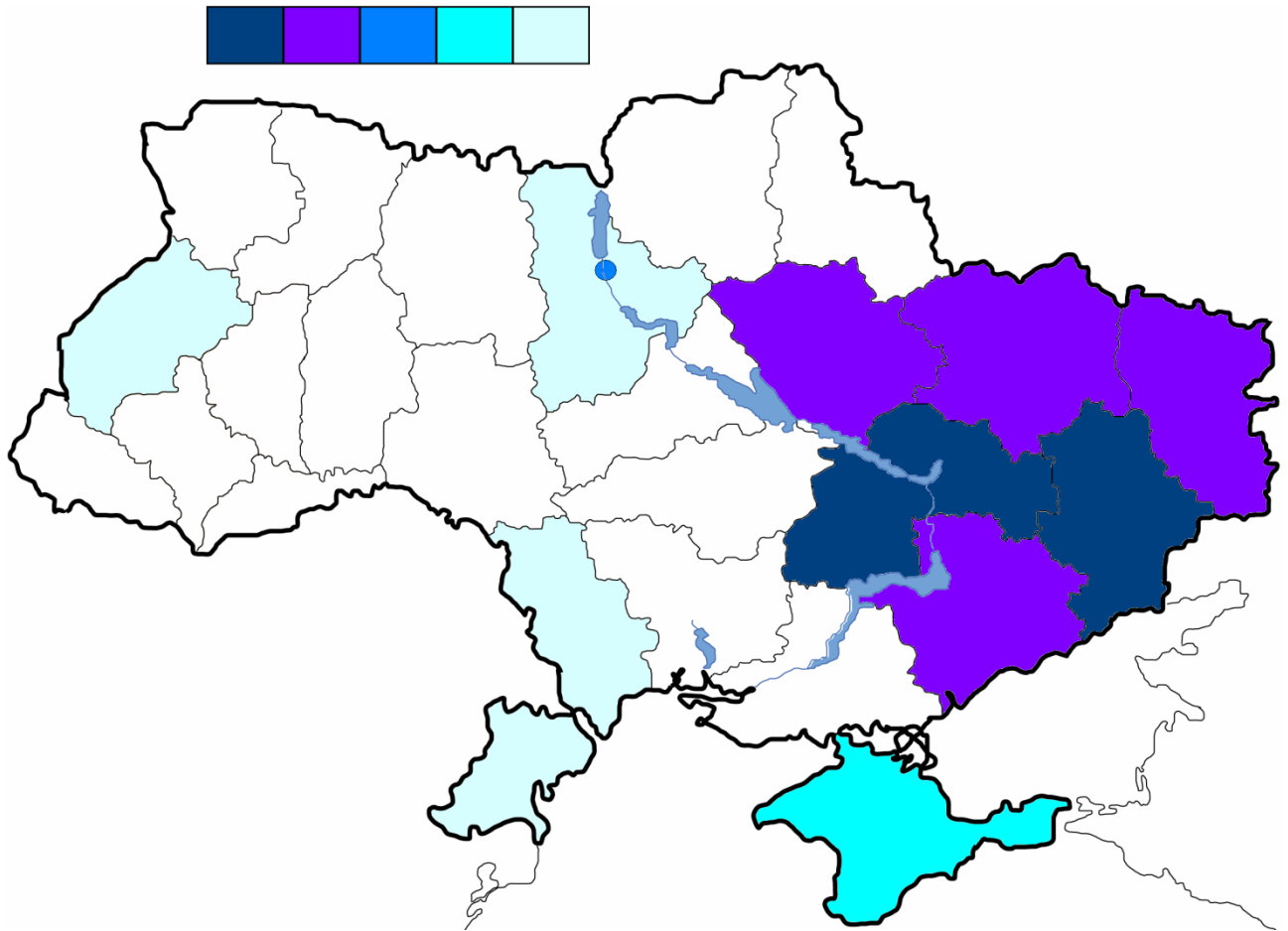

Рис. 3.10. Топографічне зображення областей України за приналежністю до суміжних кластерів

З метою пошуку більш тісних зв'язків було проведено деталізований аналіз, в результаті якого отримано такі дані.

До першого кластеру відносяться підприємства Дніпропетровської та Донецької областей.

До другого – підприємства Запорізької, Луганської, Полтавської та Харківської областей.

До третього – підприємства м. Київ.

До четвертого – підприємства АР Крим.

До п'ятого - підприємства Київської, Львівської та Одеської областей.

До кластерів, що не потрапили у першу п'ятірку, відносяться підприємства Вінницької, Волинської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Кіровоградської, Миколаївської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Хмельницької, Херсонської, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей та підприємства м. Севастополь.

На рис.3.10 приналежність областей до різних кластерів відображено за допомогою різних відтінків. У свою чергу, шкала відтінків, що відображена на рис.3.10 показує величину розбіжностей у довжині зв'язків різних кластерів.

Необхідно відзначити, що області, які потрапили до перших двох кластерів відносяться до областей з найбільш розвитою промисловістю в Україні. При чому використання результатів, отриманих в процесі реалізації моделі по Донецькій області, найбільш ефективним є в господарській діяльності підприємств малого і середнього бізнесу по Дніпропетровській області.

Отже, результати дослідження господарської діяльності підприємств малого і середнього бізнесу Донецької області доцільно використовувати для відповідних областей, що увійшли в єдиний кластер. Використання рекомендованої ставки єдиного податку підприємств малого і середнього бізнесу в областях, що знаходяться в суміжних кластерах, можливо з урахуванням соціально-економічних особливостей їх розвитку.

Таким чином, реалізація моделі фінансового регулювання малого і середнього бізнесу показала, що за рахунок податкового чинника можна збільшити інвестиції підприємств малого і середнього бізнесу, як наслідок, їх інноваційну активність в умовах залучення додаткових коштів із зовнішніх джерел фінансування. При цьому матиме місце позитивна динаміка податкових надходжень до бюджету та зайнятості населення.

Виходячи з отриманих результатів дослідження запропоновано певні рекомендації щодо фінансового забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу в Україні, а саме такі.

Величина ставки єдиного податку, що є оптимальною на державному рівні, не є ефективною з позицій підприємств малого і середнього бізнесу та населення, тому її використання з позицій підприємств та населення не є доцільним. Ставка єдиного податку має бути ефективним інструментом регуляторної політики держави, а саме задовольняла інтересам не тільки держави, але й була направлена на інноваційний розвиток підприємств та зростання добробуту населення.

В умовах, коли власних коштів підприємств малого і середнього бізнесу не достатньо для розвитку інноваційної складової їх діяльності, є доцільним залучення додаткових інвестиційних коштів із зовнішніх джерел фінансування в інноваційну діяльність підприємств малого і середнього бізнесу з метою придбання та використання в їх господарській діяльності сучасних технік та технологій, що може вивести підприємства на новий рівень конкуренції, таким чином, збільшуючи її прибуток і, як наслідок, податкові надходження до бюджету.

Інноваційний розвиток підприємств малого і середнього бізнесу потребує зростання висококваліфікованого персоналу. Одним із інструментів фінансової складової регуляторної політики держави є корегування оптимальної ставки єдиного податку до 47,8% від мінімальної заробітної плати, за рахунок чого зростає зайнятість на таких підприємствах, обсяг виробництва продукції (товарів, послуг), а також загальний рівень добробуту населення країни.

Рекомендованою збалансованою для всіх рівнів соціально-економічної системи (держави, підприємств малого і середнього бізнесу, населення) ставкою єдиного податку є 40% від мінімальної заробітної плати, що обумовлено спрощенням системи бухгалтерського та податкового обліку та звітності суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Доцільним є удосконалення системи оподаткування підприємств малого і середнього бізнесу через забезпечення незмінних умов оподаткування протягом податкового періоду. Поступове збільшення ставки

єдиного податку з 20% до 40% від мінімальної заробітної плати за умови стабільності податкової системи держави стимулюватиме зростання зайнятості висококваліфікованих працівників у малому і середньому підприємстві, податкових надходжень до бюджету та зростанню інвестицій в інновації із внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування в умовах стабільності умов оподаткування протягом податкового періоду.

Для забезпечення ефективного моніторингу економічної ситуації регіону з метою подання інформації щодо оптимальної ставки єдиного податку доцільно впровадження служби моніторингу у кожному Управлінні представництв у регіонах Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства за рахунок перерозподілу функціональних обов'язків штатного персоналу.

Висновки по розділу 3

Розглянуто сучасні підходи фінансового регулювання діяльності підприємств малого і середнього бізнесу, які можна поділити за напрямками емпіричного дослідження

по-перше, впливу конкуренції на інновації підприємств на рівні зарубіжних досліджень;

по-друге, впливу державної політики на інноваційну діяльність підприємств на рівні вітчизняних досліджень.

Вони мають місце як на зарубіжному, так і вітчизняному рівнях.

Зарубіжні дослідження ролі інновацій в діяльності підприємств отримали достатній розвиток. Про це свідчить значна кількість публікацій минулих та сучасних періодів, отримані результати в яких носять обґрунтований характер, достатньо чітко формалізовані та апробовані з використанням статистичних даних відповідних підприємств розвинутих країн.

Перевагами таких досліджень є

взаємообумовлений зв'язок інноваційної діяльності та підприємництва; аналіз діяльності підприємств малого та середнього бізнесу за видами економічної діяльності.

Вони враховані для формування концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні

В той же час зарубіжні дослідження не можуть бути в повній мірі застосовані для умов України. Це пов'язано з тим, що в Україні статистична інформація щодо діяльності підприємств малого та середнього бізнесу має обмежений характер, тому для апробації моделей, реалізованих для підприємств країн ЄС, її недостатньо.

З цього випливає, що для формування концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні проаналізовано дослідження вітчизняних авторів і авторів близького зарубіжжя.

Головною перевагою сучасних досліджень вітчизняних авторів та авторів близького зарубіжжя у порівнянні з фундаментальними зарубіжними дослідженнями є розробка концепцій та відповідних моделей з врахуванням специфічних особливостей регуляторної політики держав постперехідного періоду на діяльність підприємств малого і середнього бізнесу.

Базисом обох підходів є такі:

аналіз діяльності підприємств малого і середнього бізнесу в стабільних умовах соціально-економічного середовища;

використання сучасного математичного інструментарію (статистичні методи, економіко-математичне моделювання);

використання статистичних даних по підприємствам малого і середнього бізнесу з метою реалізації моделі дослідження.

Однак застосування таких досліджень щодо сучасного фінансового розвитку малого і середнього бізнесу в Україні обмежено за рахунок

складного математичного апарату та відсутності у цьому зв'язку практичної апробації висунутих гіпотез;

абстрагованого дослідження сукупного впливу фінансових складових регуляторної політики держави, а саме податків та інвестицій, та рівня зайнятості на діяльність підприємств малого та середнього бізнесу в умовах забезпечення їх інноваційного розвитку.

У зв'язку з цим виявлено за необхідне науково дослідити системний вплив визначених складових регуляторної політики держави на малий та середній бізнес з метою удосконалення процесу її формування в Україні та забезпечення збалансованого зростання чинників

на рівні держави: податкових надходжень в бюджет;

на рівні підприємств: інвестицій в інновації;

на рівні населення: рівня зайнятості.

З урахуванням фундаментальних положень зарубіжної та вітчизняної економічної теорії системно вдосконалено концепцію фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні.

Її основними складовими частинами є

блок регуляторної політики держави;

блок забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу;

блок удосконалення процесу формування регуляторної політики держави.

Взаємозв'язок таких блоків віддзеркалює однозначний взаємообумовлений вплив органів державного управління на інноваційну діяльність підприємств малого та середнього бізнесу.

Виходячи з вдосконаленої концепції фінансового регулювання малого і середнього бізнесу розроблено економіко-математичну модель, основною метою дослідження якої є оптимізація ставки єдиного податку як одного з основних чинників фінансової складової регуляторної політики держави.

Дана модель направлена на пошук ставки єдиного податку в умовах стимулювання інноваційної активності підприємств малого і середнього бізнесу, не зменшення податкових надходжень до бюджету та рівня зайнятого на таких підприємствах населення.

Реалізація запропонованої моделі показала, що за рахунок податкового чинника можна збільшити інвестиції підприємств малого і середнього бізнесу України і, як наслідок, їх інноваційну активність в умовах не зменшення податкових надходжень до бюджету та зайнятості населення.

Виходячи з отриманих результатів дослідження запропоновано певні рекомендації щодо фінансового забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу в Україні.

Для забезпечення ефективного розвитку підприємств малого і середнього бізнесу вдосконалено процес формування регуляторної політики держави за такими напрямками.

на рівні держави: податкових надходжень в бюджет;

на рівні підприємств: інвестицій в інновації;

на рівні населення: рівня зайнятості.

Щодо зростання податкових надходжень в бюджет встановлено, що розмір ставки єдиного податку, що є оптимальним з боку держави, складає 78,3% від мінімальної заробітної плати. Але така ставка є не ефективною з позицій підприємств малого і середнього бізнесу та населення.

У цьому зв'язку є доцільним коригування ставки податку, яка б була ефективним інструментом регуляторної політики держави, а саме задовольняла інтересам не тільки держави, але й була направлена на інноваційний розвиток підприємств та зростання добробуту населення.

Щодо зростання інвестицій в інновації на рівні підприємств малого і середнього бізнесу розмір ставки єдиного податку, ефективний в розрізі податкових надходжень до бюджету, найгірший для залучення власних коштів підприємства в інновації. Результати моделювання показали, що власних коштів підприємств малого і середнього бізнесу України не достатньо для розвитку інноваційної складової їх діяльності.

Тому рекомендується залучення додаткових інвестиційних коштів із зовнішніх джерел фінансування в інноваційну діяльність підприємств малого і середнього бізнесу з метою придбання та використання в їх господарській

діяльності сучасних технік та технологій, що може вивести підприємства на новий рівень соціально-економічного розвитку, що в свою чергу сприятиме зростанню податкових надходжень держави та добробуту населення.

Щодо зростання рівня зайнятості населення, то оптимальна ставка єдиного податку становить до 47,8% від мінімальної заробітної плати. В таких умовах зростає зайнятість на таких підприємствах, обсяг виробництва продукції (товарів, послуг), а також загальний рівень добробуту населення країни.

Для збалансованого зростання податкових надходжень на державному рівні, інвестицій в інновації на рівні підприємств малого і середнього бізнесу, зайнятості населення в умовах державного регулювання діяльності підприємств малого і середнього бізнесу є доцільним корегування ставки єдиного податку за модельними розрахунками до 43,5%.

Рекомендованим її розміром є значення 40% від встановленої законодавством України мінімальної заробітної плати, що обумовлено спрощенням системи розрахунків у бухгалтерському та податковому обліку.

Для забезпечення ефективного моніторингу економічної ситуації регіону з метою подання інформації щодо оптимальної ставки єдиного податку доцільно впровадження служби моніторингу у кожному Управлінні представництв у регіонах Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва за рахунок перерозподілу функціональних обов'язків штатного персоналу.

Запропоновані напрями вдосконалення регуляторної політики господарської щодо підприємств малого і середнього бізнесу діяльності є справедливими щодо підприємств малого і середнього бізнесу інших областей України (а саме, для Дніпропетровської, Запорізької, Луганської, Полтавської, Харківської областей, АР Крим та м. Київ), що підтверджено результатами кластерного аналізу.

Результати дослідження опубліковано в роботах [70; 75; 76; 79].

ВИСНОВКИ

Результатом виконаного дослідження, яке засноване на використанні загальнонаукових і спеціальних (у тому числі економіко-математичного моделювання) методів, є сукупність теоретико-методичних і практичних положень, які визначають концептуальні основи і шляхи вирішення актуальної наукової задачі вдосконалення напрямів організаційно-економічного забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні.

На основі проведеного дослідження сформульовано ряд висновків та пропозицій.

1. В рамках дослідження теоретико-методичних аспектів організаційно-економічного забезпечення розвитку малих і середніх форм ведення бізнесу при формуванні регуляторної політики було визначено роль малого та середнього бізнесу як складової національної економіки; виділено напрями організаційно-економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в системі регуляторної політики держави, проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу. Встановлено, що організаційно-економічне забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в системі регуляторної політики держави включає зв'язок між суб'єктами регуляторної політики, а також завдання та заходи, необхідні для формування та вдосконалення державної політики у сфері розвитку підприємництва; воно є найбільш ефективним при забезпеченні адекватного регулювання за такими напрямами, як організаційно-правові критерії віднесення суб'єктів господарювання до малого та середнього бізнесу; податкові заходи, в тому числі пільгове оподаткування; допомога в інноваційно-інвестиційній сфері.

2. Порівняння українського законодавства з зарубіжним досвідом визначення критерію віднесення суб'єктів господарювання до малих,

середніх та великих показало, що:

по-перше, щодо кількості працюючих осіб, то український критерій відповідає країнам ЄС та не досягає ланки, яка встановлена такими країнами, як Російська Федерація, США, Японія;

по-друге, щодо обсягу валового доходу, то він найнижчий з усіх країн, по яким проводився аналіз.

Виходячи з цього, встановлено, що усі напрями організаційно-економічного забезпечення розвитку малих та середніх форм ведення бізнесу в Україні розповсюджуються лише на дійсно малі суб'єкти господарювання з незначним обсягом валового доходу, що особливо чітко простежується в податковій політиці держави. Отже обґрунтовано доцільність удосконалення критеріїв віднесення суб'єктів господарювання до малого та середнього бізнесу в Україні, які відповідатимуть світовим тенденціям.

В результаті аналізу зарубіжного досвіду організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу в системі регуляторної політики було виявлено таку залежність: чим більша доля малого бізнесу у ВВП країни, тим розбіжність між ставками податку на прибуток для малих та великих суб'єктів господарювання вища. Винятком є країни, законодавством яких передбачено додаткові пільги в рамках оподаткування. До таких, зокрема, відноситься звільнення від оподаткування в перші роки функціонування суб'єктів господарювання. На основі проведеного аналізу обґрунтовано доцільність використання спеціального режиму оподаткування суб'єктів малого бізнесу в економіці України.

3. В ході дослідження особливостей формування та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні було систематизовано історію розвитку підприємництва та виділено вісім етапів становлення малих та середніх форм ведення бізнесу з детальною характеристикою кожного етапу. Доведено, що на відміну від інших робіт, першим етапом є зародження малого та середнього бізнесу наприкінці 17 ст. за часів реформ Петра I. Узагальнення особливостей розвитку підприємництва та національної економіки в цілому

дало змогу обґрунтувати доцільність використання історико-економічного підходу до аналізу державного регулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

4. Результатом визначення ступеню впливу малого та середнього бізнесу на стан вітчизняної економіки є розробка науково-методичного підходу до визначення ступеня впливу тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу на стан економіки України, який дозволяє сформулювати базу до оцінки державної фінансової підтримки цієї ланки економіки і включає в себе такі сегменти аналізу, як вплив розвитку малого та середнього бізнесу на зміни у галузевій структурі національної економіки та зміни в інфраструктурі регіонів та вплив розвитку малого та середнього бізнесу на рівень зайнятості населення, (3) вплив розвитку малого та середнього бізнесу на рівень забезпечення бюджетів та фондів фінансовими ресурсами.

5. Аналіз державної фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу в умовах регуляторної політики держави було проведено за допомогою розробленого науково-методичного підходу до цієї оцінки, який ґрунтується на розкритті таких питань: (1) виділення позитивних характеристик державної фінансової підтримки; (2) виявлення недоліків державного стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу; (3) проведення досліджень зарубіжного досвіду з цього питання; (4) надання пропозицій з удосконалення державної фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу.

6. В процесі дослідження сучасних підходів до фінансового регулювання суб'єктів малого та середнього бізнесу в системі регуляторної політики держави було виконано розподіл сучасних підходів фінансового регулювання суб'єктів малого та середнього бізнесу за напрямками емпіричного дослідження, а саме: впливу конкуренції на інновації суб'єктів господарювання на рівні зарубіжних досліджень, а також впливу державної політики на інноваційну діяльність підприємств на рівні вітчизняних досліджень. Побудована на таких засадах концепція фінансового

регулювання малого і середнього бізнесу в Україні дає змогу усунути конфлікти, що виникають між інтересами державного бюджету та інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу. В роботі розроблено концептуальні засади фінансового регулювання малого і середнього бізнесу в Україні, яка включає фінансову складову (податки, інвестиції), модель забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу та напрями удосконалення процесу формування регуляторної політики держави в частині забезпечення зайнятості населення, зростання податкових надходжень та інвестицій в інновації.

7. Для обґрунтування рекомендацій щодо вдосконалення фінансової складової регуляторної політики держави з використанням методів економіко-математичного моделювання сформовано науково-методичний підхід до оптимізації ставки єдиного податку як одного з основних чинників фінансової складової регуляторної політики держави. Даний підхід спирається на аналіз макро-, мікроекономічних та соціальних наслідків податкових реформ, що дозволяє створити систему взаємодії інструментів оцінки податкових реформ та інструментів державного реформування економіки для забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу.

8. Результатом побудови та реалізації економіко-математичної моделі стало обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення процесу формування регуляторної політики держави в розрізі діяльності суб'єктів малого і середнього бізнесу за такими напрямками:

на рівні держави – забезпечення податкових надходжень (інформування та надання роз'яснень суб'єктам малого та середнього бізнесу щодо здійснення податкової політики у сфері розвитку підприємництва, забезпечення прозорості стягування податків для суб'єктів малого та середнього бізнесу, створення податкових преференцій (стимулювання) для залучення суб'єктів малого та середнього бізнесу в пріоритетні сфери діяльності);

на рівні суб'єктів господарювання – інвестиції в інновації (надання

фінансової допомоги суб'єктам малого та середнього бізнесу, зокрема на часткове відшкодування процентних ставок за кредитами, що отримані для реалізації інвестиційних проектів на конкурсній основі, залучення додаткових інвестиційних коштів із зовнішніх джерел фінансування, формування пакету бізнес-проектів для суб'єктів малого та середнього бізнесу з метою залучення інвестицій, сприяння застосуванню спеціальних режимів кредитування інноваційних проектів і розробок, їх пріоритетного гарантування);

на рівні населення – рівень зайнятості (надання методичної, консультативної, інформаційної підтримки населенню з питань організації власного бізнесу та нормативно-правового захисту діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу, підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів для сфери малого підприємництва, навчання незайнятого населення основам підприємницької діяльності).

9. В результаті дослідження запропоновано вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу з позицій регуляторної політики держави шляхом удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого і середнього бізнесу через забезпечення незмінних умов оподаткування протягом податкового періоду. Поступове збільшення ставки єдиного податку з 20% до 40% від мінімальної заробітної плати стимулюватиме зростання зайнятості висококваліфікованих працівників у малому і середньому бізнесі, податкових надходжень до бюджету та зростанню інвестицій в інновації із внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування в умовах стабільності умов оподаткування протягом податкового періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anderson J.E. Public policy and politics in America / J.E. Anderson. – Monterey: Brooks/Cole Pub. Co., 1984. – 422 p.
2. Ardic O.P. Small and medium Enterprises: A Cross-Country Analysis with a New Data Set / O.P. Ardic, N. Mylenko, V. Saltane // The World Bank. Financial and Private Sector Development. Consultative Group to Assist the Poor. – 2011. – Policy Research Working Paper. – № 5538. – 30 p.
3. Arrow K. Economic welfare and the allocation of resources for invention / In Nelson R. The rate and direction of inventive activity / K.Arrow. – Princeton University Press, 1962. – P. 609-626.
4. Arrow K. Economic welfare and the allocation of resources for invention / In Nelson R. The rate and direction of inventive activity. – Princeton University Press, 1962. – P. 609-626.
5. Arvanitis S. Determinants of Knowledge and Technology Transfer Activities Between Firms and Science Institutions in Switzerland: An Analysis Based on Firm Data / S.Arvanitis, U.Kubli, M. Wörter.– KOF-ETN, 2005. – № 116. – 40 p.
6. Arvanitis S. External End Users and Firm Innovation Performance / S.Arvanitis, B.Fuchs, M.Woerter. – KOF-ETN, 2011. – № 276. – 29 p.
7. Arvanitis S. Firm Characteristics and the Cyclicity of R&D Investments / S.Arvanitis, M.Woerter.– KOF-ETN, 2011. – № 277. – 27 p.
8. Arvanitis S. Firms' Strategies for Knowledge and Technology Transfer with Public Research Organisations and Their Impact on Firms' Performance / S.Arvanitis, M.Wörter.– KOF-ETN, 2006. – № 148. – 35 p.
9. Arvanitis S. Knowledge and Technology Transfer (KTT) Activities Between Universities and Firms in Switzerland: The Main Facts / S.Arvanitis, U. Kubli, N. Sydow, M.Wörter. – KOF-ETN, 2005. – № 115. – 71 p.
10. Arvanitis S. Konjunktur und Innovationsverhalten / S.Arvanitis, V. Ley, M.Wörter. – Studie im Auftrag der Kommission für Technologie und In-

novation (KTI) – Bundesamt für Berufsbildung und Technologie (BBT), 2011. – № 196 (KOF Studien № 19). – 61 p.

11. Arvanitis S. University-Industry Knowledge and Technology Transfer in Switzerland: The University View / S.Arvanitis, U.Kubli, N.Sydow, M. Wörter.– KOF-ETN, 2005. – № 119. – 33 p.

12. Arvanitis S. University-Industry Knowledge Interaction in Switzerland: What University Scientists Think about Co-operation with Private Enterprises / S.Arvanitis, U.Kubli,M.Wörter.– KOF-ETN, 2006. – № 132. – 40 p.

13. Arvanitis S., Bolli T., Wörter M. An Analysis Based on Firm-level and Industry-level Panel Data / S.Arvanitis,T. Bolli, M.Wörter.– KOF-ETN, 2010. – № 196 (KOF Studies № 8). – 54 p.

14. Ayyagari M. Small and Medium Enterprises across the Globe: A New Database / M. Ayyagari, Th. Beck, A. Demirgüç-Kunt // World Bank Policy Research, 2003. – Working paper № 3127. – 34 p.

15. Battisti G. Inter and Intra firm Diffusion of ICT in the United Kingdom (UK) and Switzerland (CH). An Internationally Comparative Study Based on Firm-level Data / G.Battisti, H. Hollenstein, P.Stoneman,M.Wörter. – KOF-ETN, 2005. – № 111. – 28 p.

16. Beck Th. SMEs, Growth, and Poverty: Cross-Country Evidence / Th. Beck, A. Demirguc-Kunt, R. Levine [Электронный ресурс], 2005. – 45 p. – Режим доступа: <http://www.nber.org/papers/w11224.pdf>.

17. Bolli T. Essays on the Production and Measurement of Knowledge Capital / T. Bolli. –KOF Dissertation Series., 2011. – № 9. – 147 p.

18. Bolli T. The Global Production Frontier of Universities / T. Bolli – KOF-ETN, 2011. – № 272. – 18 p.

19. Cochran C.E. American Public Policy: An Introduction / C.E. Cochran, L.C. Mayer, T.R. Carr, N.J. Cayer. -Wadsworth Publishing, 2004. – 52 p.

20. Dye T.R. Understanding Public Policy / T.R. Dye. – Prentice Hall, 2007. – 368 p.

21. Effective Policies for Small Business: A Guide for the Policy Review Process and Strategic Plans for Micro, Small and Medium Enterprises Development // UNIDO. OECD, 2004. – 107 p.
22. Fan Q. Importance of SMEs and the Role of Public Support in Promoting SME Development / Q. Fan. – St. Petersburg: The World Bank Institute, 2003. – 26 p.
23. Financing SMEs and Entrepreneurs 2012: An OECD Scoreboard. – Paris, OECD Publishing. – 2012. – 196 p.
24. Hollenstein H. Inter- and Intra-Firm Diffusion of Technology: the Example of E-commerce / H.Hollenstein, M.Woerter.– KOF-ETN, 2007. – № 157. – 33 p.
25. Hollenstein H. The Decision to Adopt Internet-based E-Commerce. An Empirical Analysis Based on Swiss Firm-level Data / H. Hollenstein, M.Wörter.– KOF-ETN, 2004. – № 89. – 49 p.
26. Kozak M. Micro, Small, and Medium Enterprises: A Collection of Published Data / M. Kozak // International Finance Corporation (IFC), Washington, D.C., 2007. – 4 p.
27. Kushnir Kh. Micro, Small, and Medium Enterprises Around the World: How Many Are There, and What Affects to Count? / Kh.Kushnir, M.L.Mirmulstein, R.Ramalho // World Bank / IFC, 2010. – 9 p.
28. Lukacs E. The Economic Role of SMEs in World Economy, Especially in Europe / E. Lukacs / Institute of Business Sciences, University of Miskolc [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://oldwww.uni-miskolc.hu/uni/res/kozlemanyek/2005/pdf/lukacs.doc>.
29. Malawski A., Wörter M. Diversity Structure of the Schumpeterian Evolution. An Axiomatic Approach / A.Malawski, M.Wörter. – KOF-ETN, 2006. – № 153. – 22 p.
30. Matambalya F. Inception report on the profile of small and medium scale enterprises (SMEs) in the SADC economies [Электронный ресурс] / F. Matambalya / Материали Center for Development Research, Bonn University, 2000. –

141 р. – Режим доступу: http://www.wipo.int/about-ip/en/studies/pdf/study_f_matambalya.pdf.

31. Matambalya F. Profile of Small and Medium Scale Enterprises (SMEs) in the SADC Economy / F. Matambal. – Bonn University: Center for Development Research, 2000. – 125 p.

32. Microenterprise: definition [Електронний ресурс] / Матеріали сайту Investopedia ULC, 2012. – Режим доступу: <http://www.investopedia.com/terms/m/microenterprise.asp#axzz1uGAiJhkg>.

33. National Technical Working Group on Small and Medium Enterprises: Report of the Vision 2020. – SMEDAN: UNDP, 2009. – 77 p.

34. OECD Economic Surveys. – Paris: OECD Publications. – 1998. – 204 p.

35. OECD Small and Medium Enterprises Outlook / Organization for Economic Co-operation and Development, 2002. – 248 p.

36. Peneder M., Wörter M. Competition, technological opportunities, and entrepreneurship: estimating a simultaneous system. – Режим доступу [Електронний ресурс]: http://iri.jrc.ec.europa.eu/concord-2011/papers/Peneder_Michael.pdf.

37. Report on Activities supporting SMEs [Електронний ресурс]. Матеріали European Investment Bank Group, 2011. – 15 p. – Режим доступу: http://www.eib.org/attachments/thematic/eib_report_activities_supporting_smes_2011_en.pdf.

38. Report on Support to SMEs in Developing Countries Through Financial Intermediaries [Електронний ресурс]. – Матеріали сайту Dalberg, 2011. – 48 p. – Режим доступу: http://www.eib.org/attachments/dalberg_sme-briefing-paper.pdf.

39. Savych B. Development of small and medium enterprises in Ukraine under regulatory constraints / B. Savych / Economics Education and Research Consortium, 2002. – 61 p.

40. Small and Medium-Sized Enterprises: U.S. and EU Export Activities, and Barriers and Opportunities Experienced by U.S. Firms // USITC Publications. – 2010. – № 332-509. – 522 p.

41. SMEs: Overcoming Restraints for Growth and Development [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "World Economic Forum". – Режим доступу: <http://www.weforum.org/sessions/summary/smes-overcoming-restraints-growth-and-development>.

42. The importance of SMEs in the Economy [Електронний ресурс] / Матеріали сайту International Tax Dialoge, 2012. – 9 p. – Режим доступу: <http://www.itdweb.org/smeconference/documents/plenary/PI%20Berry%20ENG.pdf>.

43. Woerter M. Technology Proximity between Firms and Universities and Technology Transfer. – KOF-ETN, 2009. – № 222. – 46 p.

44. Woerter M., Roper S. Openness and Innovation – Home and Export Demand Effects on Manufacturing Innovation: Panel Data Evidence for Ireland and Switzerland. – KOF-ETN, 2008. – № 210. – 31 p.

45. Wörter M. An Empirical Analysis Based on Firm-level Panel Data. – KOF-ETN, 2007. – № 165. – 30 p.

46. Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка / З.Е. Александрова. – М.: Русский язык, 1975. – 600 с.

47. Алексєєв С. Становлення та розвиток малого і середнього підприємництва в Україні у 1991–2004 рр.: історичний аспект [Електронний ресурс] / С. Алексєєв // Схід. – № 7 (91). – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=36226.

48. Амоша О. Промислова політика України: концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу / О. Амоша, В. Вишневський, Л. Збаразька // Економіка України. – 2009. – № 12. – С. 4-13.

49. Аналітична довідка про стан виконання заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні за I півріччя 2005 року [Електронний ресурс]: Матеріали Державного комітету України з

питань регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53560&cat_id=33781.

50. Бейгул С.Б. Регіональні важелі та форми вдосконалення інфраструктури малого підприємництва в Україні / С.Б. Бейгул // Коммунальное хозяйство городов. – Научно-техн. сборник. – Вып. 54. – К.: Техніка, 2004. – С. 223-231.

51. Бладзевич О. Державне регулювання малого та середнього бізнесу України в кризовий період / Бладзевич О. // Вісник УСПП. – 2011. – № 2. – С. 20-22.

52. Борейко В. І. Реалії спеціальних режимів оподаткування малого бізнесу в Україні / Борейко В. І. // Малий бізнес та післякризовий розвиток економіки України. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2010. – С. 189-192.

53. Буряк П.Ю. Податкове стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні / П.Ю. Буряк, В.П. Маринець // Фінанси України. – 1999. – № 6. – С.95-98.

54. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – 4-те вид., стер. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2008.– 302 с. [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Українські підручники он-лайн". – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15970122/ekonomika/osoblivosti_stanovlennya_rozvitku_malogo_pidpriyemnitstva_ukrayini.

55. Варналій З.С. Державна політика підтримки малого підприємництва / З.С. Варналій: Монографія. – К.: НІСД, 1996. – 130 с.

56. Варналій З.С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва / З.С. Варналій, І.С. Кузнєцова. – К.: Ін-т економ. прогнозування, 2002. – 104с.

57. Варналій З.С. Мале підприємництво України як чинник регіонального розвитку: стан та перспективи / З.С. Варналій // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С. 64-73.

58. Варналій З.С. Правове регулювання малого підприємництва в Україні / З.С. Варналій. – К.: ІППіП, 1997. – 68 с.

59. Вишневський В.П. До питання про ідею єдиного податку // Фінанси України. – 2000. – №7. – С.11-17.
60. Влияние специальных налоговых режимов на развитие малого предпринимательства в регионе: Монография. – Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2006. – 226 с.
61. Галан Н.І. Державна підтримка малих та середніх підприємств в Європейському Союзі / Н.І. Галан // Фінанси України. – 2005. – №5 (114). – С. 147-154.
62. Галан Н.І. Державна підтримка малих та середніх підприємств в країнах-членах Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР) / Н.І. Галан // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції "Теорія і практика економіки і підприємництва". – Симферополь. – 2005. – С. 63-64.
63. Галан Н.І. Модель державної підтримки малих та середніх підприємств в країнах-членах ОЕСР / Н.І. Галан // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції "Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки". – Симферополь. – 2005. – С. 93.
64. Галан Н.І. Модель системи державної підтримки в розвинутих країнах / Н.І. Галан // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2005. – Вип. 216, Т. IV. – С. 1186-1194.
65. Галан Н.І. Принципи формування системи державної підтримки малих та середніх підприємств в розвинутих країнах / Н.І. Галан // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в регіоні". – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2005. – Т. 3. – С. 36-38.
66. Галан Н.І. Система державної підтримки малих та середніх підприємств в США / Н.І. Галан // Фінанси України. – 2006. – №1(122). – С. 142-150.

67. Галан Н.І. Система державної підтримки малого та середнього бізнесу в Японії Н.І. Галан // *Економіка Крима*. – 2005. – №15. – С. 33-36.
68. Галіцейська Ю.М. Теоретичні основи та зміст грошово-кредитного регулювання / Ю.М. Галіцейська. – 2012. – № 2. – С. 225-230.
69. Галь В. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні / В. Галь // *Вісник НБУ*. – 2003. – № 1. – С. 13-14.
70. Гончарова М.В. _____ / М.В. Гончарова // *Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України: зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління*. – Донецьк: ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – С. 127-132. – (Серія "Економіка"; вип. 219).
71. Гончарова М.В. Вплив розвитку малого і середнього бізнесу на стан економіки України / М.В. Гончарова // *Менеджер: вісник Донецького державного університету управління*. – 2012. – № 3(61). – С.
72. Гончарова М.В. Доступ до фінансових ресурсів як чинник розвитку підприємств малого і середнього бізнесу / М.В. Гончарова // *Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства: зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління*. – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – С. 127-132. – (Серія "Економіка"; вип. 212).
73. Гончарова М.В. Использование мониторинга конкурентной среды как инструмента регуляторной политики региона / М. В. Гончарова // *Проблеми управління економічним потенціалом регіонів: зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. (27 жовт. 2011 р.) – Запоріжжя: ЗНУ, 2011. – С.32-34.*
74. Гончарова М.В. Исследование современного состояния экономики стран Европейского союза: преодоление кризиса, перспективы развития / М. В. Гончарова // *Сучасні погляди розвитку економіки: новації, проекти, гіпотези: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (30-31 бер. 2012 р.)*. – Дніпропетровськ: НО "Перспектива", 2012. – С. 60-62.
75. Гончарова М.В. Концептуальні засади організаційно-

економічного регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні / М. В. Гончарова // *Инновационная экономика – направления устойчивого развития государства: тез. докл. межд. наук.-практ. конф. (7-8 сент. 2012 г.)*. – Симферополь: Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, 2012. – С.

76. Гончарова М.В. Концепція фінансової стабілізації малого і середнього бізнесу в контексті регуляторної політики України / М.В. Гончарова // *Экономика Крыма*. – 2012. – № 4 (41). – С.

77. Гончарова М.В. Малий та середній бізнес як складова національної економіки / М.В. Гончарова // *Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою: зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління*. – Донецьк: ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – С. 127-132. – (Серія "Економіка"; вип. 219).

78. Гончарова М.В. Перспективи регуляторних впливів в Україні / М.В. Гончарова // *Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України: зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління*. – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – С. 276-284. – (Серія "Економіка"; вип. 212).

79. Гончарова М.В. Проблеми формування механізму фінансової автономії / Г.В. Пузанов, М. В. Гончарова // *Проблеми державного управління фінансово-економічною системою національної економіки: тези доп. I міжн. наук.-практ. конф. (29-31 бер. 2012 р.)*. – Донецьк: ДонДУУ, 2012. – С.42-44.

80. Гончарова М.В. Світовий та національний досвід організаційно-економічного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу / М.В. Гончарова // *Держава та регіони: наук.-вироб. Журнал Класичного приватного ун-ту*. – Запоріжжя, 2012. – № 5 (88). – С. . – (Серія "Економіка та підприємництво").

81. Гончарова М.В. Совершенствование методов передачи кредитного риска / М.В. Гончарова // *Проблеми управління економічним потенціалом регіонів: зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. (28 жовт. 2010 р.)*.

– Запоріжжя: ЗНУ, 2010. – С. 25-26.

82. Гончарова М.В. Удосконалення методів передачі кредитного ризику / М.В. Гончарова // Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України: зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління. – Донецьк: ДонДУУ, 2010. – Т. XI. – С. 170-178. – (Серія "Економіка"; вип. 176).

83. Гретченко А.А. Международный опыт государственных фондов поддержки активизации научной и инновационной деятельности / А.А. Гретченко // Экономика. Налоги. Право. Научное периодическое издание ВГНА Минфина РФ. – 2007. – № 1. – С. 15-27.

84. Григор'єв І. Малі форми для великого змісту / І. Григор'єв, О. Крамар // Український тиждень. – 2011. – № 1. – С. 8-9.

85. Григор'єв І. Регуляторні лещата / І. Григор'єв // Український тиждень. – 2011. – № 1. – С. 4-6.

86. Дем'янчук О.П. "Державна політика" та "публічна політика": варіант перехідного періоду / О.П. Дем'янчук // Наукові записки. Політичні науки. – 2000. – том 18. – С. 31-36.

87. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Аграрний сектор України", 2012 р. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-93/doc-90/>.

88. Джуччі Р. Криза кредитування в Україні: факти, причини та шляхи відновлення / Р.Джуччі, Р.Кірхнер, В.Кравчук [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Інститут економічних досліджень та політичних консультацій". – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2010/PP_03_2010_ukr.pdf.

89. Диленко В.А. Математическое моделирование развития производственной базы предприятия с учетом автономного НТП / В.А. Диленко, Т.В. Мея // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наук.

праць. – Вип. 246: В 5 т. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – Т. 5. – С. 1230–1238.

90. Диленко В.А. Экономико-математические модели инновационной деятельности производственного предприятия В.А. Диленко, С.А. Шпак // Економіка промисловості. – 2005.– №1. – С. 44–53.

91. Дідківська Л.В. Державне регулювання процесів становлення та розвитку кооперації в аграрному секторі економіки: вітчизняний досвід / Л.В. Дідківська // Український соціум. – 2009. – № 4. – С. 47-58.

92. Діяльність суб'єктів господарювання 2009. Статистичний збірник. – К.: Держаналітінформ, 2010. – 424 с.

93. Достойный труд: руководство к действию [Электронный ресурс] // Международная конфедерация профсоюзов, 2012. – Режим доступа: http://www.energeetik.ee/uus/user/files/decent_work_russian.pdf.

94. Егорова Н.Е. Применение дифференциальных уравнений для анализа динамики развития малых предприятий, использующих кредитно-инвестиционный ресурс / Н.Е. Егорова, С.Р. Хачатрян // Экономика и математические методы.– 2006.– №1. – С. 50–67.

95. Загальна інформація про Програму кредитування ММСП в Україні [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Програма кредитування ММСП". – Режим доступу: http://microcredit.com.ua/uk/about_the_program/project_description.html.

96. Закон СССР от 19.11.1986 г. №6050-ХІ "Об индивидуальной трудовой деятельности граждан в СССР". – М., 1986.

97. Закон СССР от 26 мая 1988 г. № 8998-ХІ "О кооперации в СССР". – М., 1988.

98. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування обліку та звітності" // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 24. – ст. 248.

99. Закон України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 19 жовтня 2000 року № 2063-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 51-52. – Ст.447.

100. Закон України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності" від 06.09.2005 р. № 2806-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №48. – Ст.483.

101. Закон України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" № 1160-IV від 11.09.2003 р. зі змінами та доповненнями // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 198.

102. Закон України "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні" від 21.12.2000 № 2157-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 7. – Ст. 35.

103. Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" від 22.03.2012 № 4618-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 30. – Ст. 1101.

104. Закон України від 7 лютого 1991 р. "Про підприємництво" // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №14. – Ст.168.

105. Заславская Т.И. Бизнес-слой российского общества: сущность, структура, статус / Т.И. Заславская // Общественные науки и современность. – 1995. – № 1. – С. 17-32.

106. Звіт про стан виконання за 9 місяців 2006 року Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні [Електронний ресурс]: Матеріали Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=49684&cat_id=33781.

107. Зелена книга малого бізнесу України – 2012 / Д.В. Ляпін, В.І. Дубровський, О.М. Піщуліна, О.П. Продан. – К.: Інститут власності і свободи, 2012. – 124 с.

108. Зоидов К.Х. Особенности эволюции малого и среднего предпринимательства кризисной экономики в постсоветском пространстве //

К.Х. Зоидов, Е.В. Моргунов, К.В. Биджамова. – М.: ЦЭМИ РАН, 2009. – 152 с.

109. Иванов Ю.Б. Альтернативні системи оподаткування / Ю.Б. Иванов. Монографія. – Харків: ХДЕУ-Торнадо, 2003. – 517 с.

110. Іщук С.О. Методи визначення оптимальних виробничих програм за фінансовими критеріями розвитку підприємства / С.О. Іщук // Економіка і прогнозування. – 2006. – №4. – С. 123–132.

111. К вопросу о критериях отнесения предприятия к категории малых [Електронний ресурс] // Матеріали сайту Внешмаркет, 2012. – Режим доступу: http://www.vneshmarket.ru/content/document_r_C1184135-7AED-45C9-BA2E-B086090AB3E0.html.

112. Калмиков О.В. Методи регулювання розвитку малого бізнесу в сучасних умовах / Калмиков О.В. // Економічні інновації. – Випуск 45. – 2011. – С. 94-97.

113. Кластери – різновид кооперації [Електронний ресурс]: Матеріали сайту Аналітичний Центр Академія, 2012 – Режим доступу: <http://www.academia.org.ua/?p=278>.

114. Комарницький І.Ф. Економічна теорія / І.Ф. Комарницький. – Чернівці, 2006. – 334 с.

115. Кузьмін О.Є. Фінансова інфраструктура підтримки малих підприємств / О.Є. Кузьмін, І.М. Комарницький // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 87-97.

116. Кузьмін О.Є. Фінансова складова в розвитку й функціонуванні національної інноваційної системи / О.Є. Кузьмін, Т.М. Шотік // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 21-30.

117. Ларичева З.М. Малый бизнес: проблемы и перспективы его развития / З.М. Ларичева, Л.В. Стрелкова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2006. – № 5. – С. 38-43.

118. Лебедева Л. Малый и средний бизнес: критерии и оценки / Л. Лебедева, Е. Емельянов // Человек и труд. – 2006. – № 8. – С. 71-75.

119. Липа Ю. Відвічні чумацькі валки [Електронний ресурс]:
Матеріали сайту "Мистецька сторінка" з книги Призначення України /
Ю. Липа. – К.: Фондація ім. О.Ольжича, 1997. – 268 с. – Режим доступу:
http://storinka-m.kiev.ua/product.php?p_id=612.

120. Лутовинов П.П. Роль малого бизнеса в развитии экономики России / П.П. Лутовинов, О.Л. Гончарова, В.И. Колесников // Вестник Челябинского государственного университета. – 2008. – № 19. – С. 22-26.

121. Ляшенко В.И. Кредитная инфраструктура малого бизнеса: ретроспектива и перспективы / В.И. Ляшенко, Т.В. Толмачева // Вісник економічної науки України. – 2006. – № 1. – С. 95-101.

122. Ляшенко В.И. Регулирование развития малого предпринимательства в Украине: проблемы и пути решения / В.И. Ляшенко: Монографія. – НАН України. – Ін-т економіки промс-ти. – Донецьк, 2007. – 452 с.

123. Ляшенко В.І. Вплив Податкового кодексу України на розвиток малого підприємництва: експертні оцінки на етапах обговорення, прийняття та внесення змін / В.І. Ляшенко, А.А. Просуленко // Вісник економічної науки України. – 2011. – №2. – С. 93-111.

124. Ляшенко В.І. Про доцільність формування системи спеціальних диференційованих режимів стимулювання розвитку підприємництва / В.І. Ляшенко // Економіст. – 2006. – № 6. – С. 34-38.

125. Мазур І.І. Чумацтво як передумова виникнення підприємництва в Україні / І.І. Мазур // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – № 24. – С. 191-195.

126. Мазур Ю.А. Модели динамики экономического роста с учетом налогового фактора: / Моногр. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2007. – 100 с.

127. Маленький, да удаленький? Украинский малый бизнес в схватке с кризисом [Електронний ресурс]: Матеріали Інтернет-клубу "Я ТОП". – Режим доступу: http://yatop.com.ua/ru/mind_games/47/2794/.

128. Малий бізнес: навіщо він потрібен високорозвиненій країні [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Prostobiz.ua". – Режим доступу: http://ua.prostobiz.ua/biznes/rozvitok_biznesu/statti/maliy_biznes_navischo_vin_p_otriben_visokorozviniy_krayini.

129. Малий і середній бізнес втішили законом [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Finance.ua Про гроші", 2012 р. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2012/03/23/273716>.

130. Маліщук М. Малий бізнес та його значення в економіці України / М. Маліщук, І. Шутак, А. Кругляно [Електронний ресурс]: Матеріали Інтернет-конференції. – Режим доступу: <http://intkonf.org/malischuk-m-shutak-i-ken-kruglyanko-av-maliy-biznes-ta-yogo-znachennya-v-ekonomitsi-ukrayini/>.

131. Малый и средний бизнес в Украине и мире [Електронний ресурс] Матеріали сайту "Островок здоровья". – Режим доступу: http://health-island.net/ukraine/business_ukraine/.

132. Мамедова Н.А. Малый бизнес в рыночной среде / Н.А. Мамедова, Е.А. Девяткин. – М.: Изд. Центр ЕАОИ, 2009. – 144 с.

133. Методичні рекомендації щодо часткового відшкодування з обласного бюджету відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва у національній валюті для реалізації інвестиційних проектів, затверджені розпорядженням голови Донецької обласної державної адміністрації від 29.11.2007 р. № 736.

134. Митрофанова И. А. Налогообложение малого предпринимательства в России и за рубежом: реалии и прогнозы / И. А. Митрофанова, А.А. Эрентраут // Молодой ученый. – 2012. – №1. Т.1. – С. 130-135.

135. Митрофанова И.А. Предпринимательство и налог на прибыль: условия резонансности интересов / И.А. Митрофанова // Экономический анализ: теория и практика. – 2011. – № 10. – С. 44–47.

136. Нескородева І.І. Особливості кредитування малого бізнесу в Україні / І.І. Нескородева, А.М. Биковська // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 33. – С. 125-126.

137. Оберемко О. Барьеры на пути малого бизнеса / О. Оберемко // Доминан-ты. – 2009. – № 17. – С. 68-70.

138. Озеров Ю.В. О купеческом сословии вообще [Электронный ресурс]: Матеріали сайту "Курс дореволюционный". – Режим доступу: <http://www.old.kurskcity.ru/book/kupec/kup001.html>.

139. Передерий Л.В. Особенности инновационного развития предприятия в условиях монопроизводства / Экономика промышленности: Сб. науч. тр. / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2004. – С. 387-392.

140. Перхавко В.Б. Изменения в положении российского купечества в эпоху Петра I / В.Б. Перхавко // Петр Великий – реформатор России / Редкол.: Р.М. Байбурова, Н.С. Владимирская, Н.В. Рашкован, А.Б. Стерлигов. – М.: 2001. – 278 с. [Электронный ресурс]. – Матеріали сайту "Московский кремль". – Режим доступу: http://www.kreml.ru/img/uploaded/files/MaterialsInvestigations/part13/v13s06_Perhavko.pdf.

141. Піскунова О.В. Моделювання розвитку малого підприємства за різних форм державної підтримки / О. В. Піскунова // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С. 115–124.

142. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2008. – 675 с.

143. Політико-правове регулювання підприємництва в Україні: теорія і практика: Монографія / за ред. Варналія З.С., Кампо В.М. – К.: Знання України, 2005. – 380 с.

144. Полное собрание Законовъ Россійской Имперіи съ 1649 года. Томъ VII. 1723-1727. – Типографія II Отделенія Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи. – 1830. – 887 с. – [Электронный ресурс]. – Матеріали некомерційної електронної бібліотеки "ImWerden". – Режим доступу: http://imwerden.de/pdf/polnoe_sobranie_zakonov_tom07_1723-1727_1830.pdf.

145. Полное собрание Законовъ Россійской Имперіисъ 1649 года. Томъ IV. 1700-1712. – Типографія II Отделенія Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи. – 1830. – 887 с. – [Електронний ресурс]. – Матеріали некомерційної електронної бібліотеки "ImWerden". – Режим доступу. – http://imwerden.de/pdf/polnoe_sobranie_zakonov_tom04_1700-1712_1830.pdf.

146. Постанова Кабінет Міністрів України від 17.03.1993 р. № 201 "Про Програму державної підтримки підприємництва в Україні"[Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Законодавство України". – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/201-93-%D0%BF>.

147. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.09.1991 р. № 208 "Про затвердження Положення про Державний комітет України по сприянню малим підприємствам і підприємництву" [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Законодавство України". – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/208-91-%D0%BF>.

148. Развитие качественного бизнеса [Електронний ресурс]: Матеріали сайту 1PR, 2012 – Режим доступу: <http://www.1pr.ru/>.

149. Регіональна програма підтримки малого підприємництва в Донецькій області на 2011-2012 роки: Донецьк, 2010. – 18 с.

150. Регіональна стратегія розвитку малого та середнього бізнесу в Донецькій області на період до 2016 року.

151. Регіональні фонди [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Український фонд підтримки підприємництва". – Режим доступу: http://ufpp.gov.ua/map_region.php?id_regmap=5.

152. Регулятивний потенціал податкової системи України: монографія / Ю.Б. Іванов, О.М. Тищенко, К.В. Давискіба, Л.М. Карпов та інші / за заг. ред. Ю.Б. Іванова. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 336 с.

153. Сайт "Український фонд підтримки підприємництва". – Режим доступу: http://ufpp.gov.ua/directions_activity.php.

154. Семенихин Г.В. Глобализация украинской экономики: перспективы и вызовы для малого и среднего бизнеса. Роль торгово-промышленных палат / Г.В. Семенихин // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. Сборник научных трудов. – 2008. – С. 711-716.

155. Сергеев И.В. Экономика организаций (предприятий) / И.В. Сергеев, И.И. Веретенникова. – Учебное пособие. – М.: Изд-во Проспект, 2005. - 560 с.

156. Симиренко Ф. [Электронный ресурс]. – Матеріали сайту "Українці в світі". – Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/peoples/f8f0ca68bf363705/>.

157. Спрощена система оподаткування: 2011 vs 2012 рр. Принципова різниця [Електронний ресурс] // Матеріали сайту Вікторія, 2012. – Режим доступу: <http://www.victorija.ua/njvina/sproshhena-systema-opodatkuvannya-2011-i-2012-roky-pryntsypova-riznytsya.html>.

158. Статистична інформація Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: <http://www.donetskstat.gov.ua/statinform/index.php>

159. Статистичний щорічник за 2006 рік / Держкомстат України. – К.: Консультант, 2007. – 552 с.

160. Статистичний щорічник за 2010 рік / Держкомстат України. – К.: Консультант, 2011. – 568 с.

161. Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля. – СПб. ; М. : Изд.М. О. Вольфа, 1882. – Т.4. – 625 с.

162. Толстов Р.Д. Кооперативне підприємництво в Україні та характер його фінансово-кредитної підтримки в період НЕПу (1921-1928 рр.) / Р.Д. Толстов // Історія народного господарства та економічної думки України (збірник наукових праць). Випуск 39-40. – Київ, 2007. – 416 с.

163. Третьяк В.П. Малый бизнес: формы стимулирования и пределы понижения барьеров / В.П. Третьяк // Проблемы научно-технической и инновационной политики. – С. 129-138.

164. Указ "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" від 03.07.1998 № 727/98 // Офіційний вісник України 1998. – № 27. – с. 1.

165. Указ Президента України "Про деякі заходи щодо забезпечення здійснення державної регуляторної політики" від 01.06.2005 № 901/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 22. – Ст. 1193.

166. Указ Президента України "Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва" // Офіційний вісник України від 12.05.2005 № 779/2005. – 2005. – № 49. – Ст. 3049.

167. Усик В.І. Розвиток поняття "сектор малого та середнього бізнесу" в Україні та ЄС / В.І. Усик // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - № 4. – С. 153-158.

168. Хинчук Л. М. Центросоюз в условиях новой экономической политики / Л.М. Хинчук. – М.: Изд. Всерос. центр.союза потребит. обществ, 1922. – 147 с.

169. Червіна А. С. Особливості розвитку малого бізнесу в умовах нового податкового кодексу А.С. Червіна //Управління розвитком. – № 23. – 2011. – С.156-157.

170. Черняєва О. Кредитування підприємств малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс]: Матеріали з журналу Верховної Ради України "Віче". – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2066>.

171. Чикин Д. Бизнес-кредит – кому он выгоден [Електронний ресурс]: Матеріали сайту "Регіональний фонд підтримки підприємництва по Донецькій області". – Режим доступу: http://rfppdon.org.ua/readarticle.php?article_id=41.

172. Чубарева Л.И. Перспективы совершенствования упрощенной системы налогообложения субъектов малого бизнеса. – Режим доступу

[Електронний ресурс]:
http://econindustry.org/arhiv/mag/2005/vip_03_29/st_29_21.pdf

173. Шерстенников Ю.В. Модель влияния темпов внедрения инновационных решений на динамику развития малого предприятия / Ю.В. Шерстенников, Л.В. Ромашук // Экономика: проблемы теории та практики: Збірник наук. праць. – Вип. 222: В 5 т. – Т. III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 468–480.

174. Шерстенников Ю.В. Модель малого предприятия в структуре промышленного комплекса / Ю.В. Шерстенников // Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. – 2009. – № 5(95). – С. 278–287.

175. Шерстенников Ю.В. Моделирование влияния инновационных технологий на экономическую эффективность предприятий малого та среднего бизнеса / Ю.В. Шерстенников // Держава та регіони. – 2008.– № 2. – С. 278–281.

176. Шкребела Е. Налогообложение малого бизнеса в России: проблемы и перспективы решения / Е. Шкребела. – М.: ИЭПП, 2008. – 163 с.

177. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й.А. Шумпетер. – М.: Эксмо, 2007. – 864 с.
Экономическая энциклопедия. Политическая экономия / [гл. ред. А. М. Румянцев]. – М. : Советская энциклопедия, 1979. – Т.3. – 624 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Загальні показники малого та середнього бізнесу у країнах світу

Країна	Група доходу	Критерій віднесення до відповідної групи підприємств, максимально можлива кількість найманих працівників			Структура малого та середнього бізнесу, %			Місце малого та середнього бізнесу у національній економіці		
		Мікро	Малі	Середні	Мікро	Малі	Середні	Малий та середній бізнес	Малий та середній бізнес на тис. населення	Кількість зайнятих у малому та середньому бізнесі, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Албанія	Нижче середнього	1-4	5-19	20-49	91,3	7,2	1,5	38 331	12,3	44,4
Нідерланди	Високий	0-4	5-9	10-49	63,2	10,5	26,2	6 496	36,3	67,5
ОАЕ	Високий	0-9	10-49	50-499	88,0	9,7	2,2	82 440	34,2	86,0
Аргентина	Вище середнього				Данні відсутні	Данні відсутні	Данні відсутні	894 169	24,5	80,6
Вірменія	Нижче середнього	0-4	5-49	50-100	79,1	16,6	4,3	99 805	33,1	34,0
Австралія	Високий	0-4	5-19	20-199	89,1	10,9	Данні відсутні	1269000*	63,1	
Австрія	Високий	1-9	10-49	50-249	86,4	11,8	1,8	252 399	31,1	65,3
Азербайджан	Нижче середнього	<250			100,0			49 527	6,0	5,0
Бельгія	Високий	0-9	10-49	50-199	95,9	3,5	0,6	686 533	42,2	69,3
Бангладеш	Низький	<50		51-99	84,7		15,3	177 000	1,3	80-85 ^k
Болгарія	Нижче середнього	0-9	10-49	50-249	90,4	8,0	1,5	216 489	27,7	79,0
Боснія і Герцеговина	Нижче середнього	0-9	10-49	50-249	83,7	11,0	5,3	14 986	3,8	52,9
Білорусь	Нижче середнього	0-9	10-49	50-249	70,4	29,6	0,0	25 108	2,5	14,6
Беліз	Вище середнього	Виручка від реалізації <\$250,000 за рік		Данні відсутні	17000,0		Данні відсутні	17 000	82,9	32,0
Бермуди	Високий	1-4	5-9	10-49	78,0	12,7	9,2	4 519	70,6	
Болівія	Нижче середнього	0-10	11-19	20-49	99,7	0,2	0,1	501 333	67,0	
Бразилія	Нижче середнього	0-9	10-49	50-99	93,9	5,6	0,5	4 903 268	27,4	67,0

Продовження додатку 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Бруней	Високий	1-5	6-50	51-100	43,0	53,0	4,0			92,0
Ботсвана	Вище середнього	0-4 ^f	5-49	50-99	45,6	51,2	3,1	13 137	7,4	
Канада	Високий	0-4	5-99	100-499	79,8	19,2	1,0	2 245 245	69,6	64,2
Швейцарія	Високий	0-9	10-49	50-249	89,0	9,3	1,7	344 000	46,7	75,3
Чилі	Вище середнього	Виручка від реалізації <\$75,000 на рік	Виручка від реалізації = \$75,000-\$750,000 на рік	Виручка від реалізації >\$750,000 на рік	81,5	15,1	2,4	700 000	43,9	95,0
Китай	Нижче середнього	Данні відсутні	Данні відсутні	Данні відсутні	Данні відсутні	Данні відсутні	Данні відсутні	8 000 000	6,3	78,0
Колумбія	Нижче середнього	1-9	Данні відсутні	Данні відсутні	100,0	Данні відсутні	Данні відсутні	664 000		
Коста-Ріка	Вище середнього	1-5	6-30	31-100	82,2	15,7	2,2	40 921	10,1	
Кіпр	Високий	0-9	10-49	50-249	94,2	5,0	0,8	66 918	80,1	73,1
Чехія	Вище середнього	0-5	6-19	20-249	96,3	2,4	1,3	2 405 290	Данні відсутні	
Німеччина	Високий	0-9	10-49	50-249	91,1	7,3	1,5	3 162 111	38,3	
Данія	Високий	0-9	10-19	20-99	93,0	4,0	3,0	257 950	47,7	55,0
Домініканська республіка	Нижче середнього	1-10	11-50	51-100	97,1	2,4	0,5	355 175	43,2	75,4
Алжир	Нижче середнього	< 250						580 000	18,8	
Еквадор	Нижче середнього	0-10	Данні відсутні	Данні відсутні	100,0	Данні відсутні	Данні відсутні	1 043 440	83,6	
Єгипет	Нижче середнього	1-4	5-14	15-49	92,7	6,1	0,9	1 649 794	26,8	73,5
Іспанія	Високий	0-9	10-49	50-199	94,1	5,2	0,7	3 168 735	73,0	
Естонія	Вище середнього	0-9	10-49	50-249	88,0	10,0	2,0	65 194	48,5	
Фінляндія	Високий	0-9	10-49	50-249	93,7	5,4	0,9	221 000	42,4	59,2
Франція	Високий	0-9	10-49	50-249	93,3	5,8	0,9	2 612 960	43,3	
Великобританія	Високий	0-9	10-49	50-249	95,4	3,9	0,7	4 415 260	73,8	39,6
Грузія	Нижче середнього	0-19		20-99	92,0		8,0	33 860		43,0

Продовження додатку 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Гана	Низький	1-5	5-29	29-99	55,3	42,0	2,7	25 679	1,2	66,0
Греція	Високий	0-9	10-49	50-249	97,5	2,1	0,3	771 000	72,2	74.0 ^d
Гватемала	Нижче середнього	0-10	11-25	26-60	77,7	16,7	5,6	173 699	15,7	32,3
Гуам	Високий	0-4	5-19	20-49	51,1	39,4	9,6	2 757	17,3	49,0
Гайана	Нижче середнього	<10		Данні відсутні	100,0		Данні відсутні	22 000	29,8	40,0
Гонконг	Високий	Виробничі<100, Невиробничі<50						263 959	38,2	50,6
Гондурас	Нижче середнього	0-10	11-25	26-150	97,9	2,0	0,1	257 953	39,9	
Хорватія	Вище середнього	0-9	10-49	50-249	87,4	9,8	2,8	94 088		
Угорщина	Вище середнього	0-9	10-49	50-249	97,0	2,7	0,4	1 215 789	Данні відсутні	
Індія	Низький	0-5	6-9		94,0	3,3		295 098	0,3	66,9
Ірландія	Високий	0-9	10-49	50-249	85,6	12,4	2,0	97 000	24,6	72.1 ^d
Іран	Нижче середнього	0-9	10-49	50-99	98,5	1,4	0,1	1 255 382	20,6	n/a
Ісландія	Високий	0-9	10-49	50-249	92,3	6,6	1,1	25 449	87,8	76,6
Ізраїль	Високий	0-9	10-49	50-100	94,0	5,3	0,7	468 338	67,8	
Італія	Високий	0-9	10-49	50-249	95,6	4,0	0,4	4 486 000	77,8	73.0 ^d
Ямайка	Нижче середнього	1-2	3-4	5-9				93 110	37,2	100,0
Йорданія	Нижче середнього	1-4	5-19	20-99	89,3	9,0	1,7	141 327	26,8	50,0
Японія	Високий	1-4	5-19	20-299	61,7	29,9	8,4	5 712 191	44,7	88,0
Казахстан	Нижче середнього	0-9	10-49	50-249	59,4	35,3	5,3	54 793	3,4	12,9
Кенія	Низький	0-10	11-50	Данні відсутні				2 800 000	89,3	74,2
Киргизія	Низький	0-9	10-49	50-249	99,4		0,6	142 475	28,3	4,9
Корея	Високий	<10	10-49	50-300	89,4	7,7	2,8	2 998 223	62,4	86,5
Лао	Низький	0-4	6-29	Данні відсутні	95,0	5,0	Данні відсутні	146 000	30,4	n/a

Продовження додатку 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Ліван	Вище середнього	0-9	10-49	50-99	96,9	2,9	0,3	192 569	47,2	
Шрі-Ланка	Нижче середнього	<10		Данні відсутні	100,0		Данні відсутні	121 426	6,8	27,6
Литва	Вище середнього	0-9	10-49	50-249	75,0	20,2	4,8	56 428	16,5	71,2
Люксембург	Високий	0-9	10-49	50-99	87,7	10,9	1,5	24 334	54,1	
Латвія	Вище середнього	0-9	10-49	50-249	73,0	22,3	4,7	32 571	13,8	36,6
Марокко	Нижче середнього			< 200				450 000	15,2	
Молдова	Низький	0-9	10-49	50-249	70,8	18,5	10,7	25 667	6,1	21,6
Мексика	Вище середнього	1-10	11-49	50-199				2 891 300	27,9	71,9
Македонія	Нижче середнього	0-9	10-49	50-249	80,0	3,8	1,7	55 742	27,5	
Мальта	Високий	1-9	10-49	50-249	95,8	3,6	0,6	30 974	77,2	86,9
Маврикія	Вище середнього	1-9	Данні відсутні	Данні відсутні	100,0	Данні відсутні	Данні відсутні	75,267°	62,2	
Малаві	Низький	0-4	5-20	21-50	91,3	8,5	0,2	747 396	72,5	38,0
Малайзія	Вище середнього	<5	Виробничі 5-50 сільське господарство та послуги 5-19	Виробничі 51-150 сільське господарство та послуги 20-50	79,4	18,4	2,2	518 996	20,5	65,2
Нікарагуа	Низький	1-5	6-20	21-100	96,7	2,8	0,4	158 859	32,7	
Нідерланди	Високий	0-9		10-99	92,1		7,9	735 160	45,0	
Норвегія	Високий	0-4	5-19	20-99	85,5	11,8	2,7	316 243		57,7
Непал	Низький	0-9	10-49	50-199	Данні відсутні	77,3	22,7	3 040	0,1	57,9
Нова Зеландія	Високий	0-9	10-99	100-499	91,9	7,6	0,5	334 031	82,3	70,9
Оман	Вище середнього	0-5	6-20	21-100	80,9	13,0	6,1	7 373	2,9	
Пакистан	Низький	0-5	6-10	11-50	96,4	2,7	0,9	2 956 704	18,98	
Панама	Вище середнього	0-5	6-20	21-100	83,3	13,3	3,4	39 636	13,7	54,0
Перу	Нижче середнього	0-10	11-50	51-199	94,4	3,9	1,7	658 837	23,9	92,8

Продовження додатку 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Філіппіни	Нижче середнього	1-9	10-99	100-199	92,0	7,6	0,4	808 634	10,1	
Польща	Вище середнього	0-9	10-49	50-249	99,2		0,8	1 654 822	43,3	67,1
Пуерто-Ріко	Високий	1-9	10-49	50-249	48,9	36,0	15,1	2 069	0,5	43,6
Португалія	Високий	0-9	10-49	50-249	93,5	5,6	0,9	693 000	68,0	81,6 ^d
Парагвай	Нижче середнього	0-5	6-20	21-100	76,3	23,7		548 000	95,5	92,8
Румунія	Нижче середнього	0-9	10-49	50-249	88,9	8,9	2,3	392 544	18,1	
Росія	Нижче середнього	Сільські господарства та приватні підприємці	< 100	< 250				6 891 300	48,8	50,5
Судан	Низький	0-9	Данні відсутні	Данні відсутні				22,460 ^x	0,7	
Сінгапур	Високий	0-9		10-99	89,7		10,3	136 363	32,2	62,2
Ель Сальвадор	Нижче середнього	0-9	10-49	50-99	100,0	Данні відсутні	Данні відсутні	461 642	73,9	
Словаччина	Вище середнього	0-9	10-49	50-249	80,5	15,1	4,4	70 553	13,1	
Словенія	Високий	0-9	10-49	50-249	93,8	5,0	1,2	91 066	45,6	62,6
Швеція	Високий	0-9	10-49	50-199	96,2	3,2	0,5	898 454	99,6	39,6
Таїланд	Нижче середнього	1-9	10-49	50-199	93,9	5,3	1,1	842 360	13,7	69,0
Таджикистан	Низький	<50		51-200	99,8		0,2	92 964	14,3	25,0
Тринідад й Тобаго	Вище середнього	0-9	10-49	49-249	84,2	12,5	3,3	19 150	14,7	n/a
Туніс	Нижче середнього	<10	10-49	50-99	39,8	40,3	19,9	8 650	0,9	
Туреччина	Нижче середнього	1-9	10-49	50-249	95,1	3,5	1,5	210 134	3,1	64,3
Танзанія	Низький	1-5	6-10	11-20	97,9	1,3	0,6	2 700 000	76,7	
Уганда	Низький	1-9	10-49	50-99	97,9	1,9	0,2	160 453	6,5	
Україна	Нижче середнього	0-9	10-49	50-249	85,8		14,2	343 786	7,3	66,5
Уругвай	Вище середнього	0-4	5-19	20-99	90,2	1,0	1,6	143 035	42,8	68,5
США	Високий	0-9	10-99	100-499	78,8	19,7	1,5	5 868 737	20,0	50,9

Продовження додатку 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Узбекистан	Низький	<10	10-39	40-99	85,7	11,2	3,1	212 424	10,5	57,0
Венесуела	Вище середнього	0-10	11-50	51-100		76,9	23,1	11 314	0,5	
В'єтнам	Низький	0-9	10-49	50-299	48,9	35,7	12,5	90 935	1,1	
Йомен	Низький							310 000	16,24	Данні відсутні
Сербія і Чорногорія	Нижче середнього	0-9	10-49	50-249	96,9		3,1	68 220	9,8	53,8
Південна Африка	Нижче середнього	0-9 ^j	10-49	50-100 ⁱ	92,0	7,0	1,0	900 683	22,0	39,0

Складено по [2; 26]

